

ABSTRACT: The Warsaw "Exhibition of Antiquities" belonged to a series of events that were a part of the pan-European fashion for popularising the achievements of fine arts, scholarship and industry in the form of presentations or exhibitions open to the general public. The exhibition opened in June 1856 in the private palace of the Count and Countess August Potocki at Krakowskie Przedmieście 32 and continued for more than half a year. Beside the Potockis, its co-organisers were outstanding scholars and collectors, such as Paweł Bolesław Podczasyński, Karol Bayer, Edward Rastawiecki, Henryk Stecki and Kazimierz Stronczyński. The aim of the exhibition was to gather and showcase objects linked directly with historical figures and events that reinforced the sense of national identity in the period when Poland was not an independent state; for this reason the event was disguised as one aimed to collect funds for charitable purposes. The Potockis lent 288 pieces from their own collections; 123 of them have survived to our times. The exhibition was accompanied by the publication of pioneering books, including a catalogue and an album which is today considered the first iconographic register of historical monuments in the Polish lands. This exhibition has provided the focus for a new permanent exhibition currently under preparation at the Wilanów Palace.

KEYWORDS: Potocki family, Wilanów, exhibition of antiquities

WILANOWSKA PERSPEKTYWA WARSZAWSKIEJ „WYSTAWY STAROŻYTNOŚCI” W PAŁACU POTOCKICH W LECIE 1856 ROKU

THE WILANÓW PERSPECTIVE ON THE WARSAW *EXHIBITION* *OF ANTIQUITIES* HELD AT THE COUNT POTOCKI PALACE IN THE SUMMER OF 1856

DOI:10.36135/MPKJIII.01377329.2019.SWXXVI.pp.179-244

Joanna Paprocka-Gajek
Muzeum Pałacu Króla Jana III
w Wilanowie

Studia Wilanowskie
t. XXVI, 2019
s. 179–244
Rocznik, ISSN: 0137-7329

„Wystawa starożytności” należała do serii wydarzeń wystawienniczych o charakterze muzealnym na ziemiach polskich w zaborach rosyjskim i austriackim w drugiej połowie XIX wieku. Organizacja i aktywny w niej udział Augusta i Aleksandry Potockich ma istotne znaczenie dla współczesnej historii Wilanowa i stało się jednym z ważnych wątków narracyjnych nowo urządzonej ekspozycji w Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, planowanej do udostępnienia w najbliższych latach (2020–2021). Ze względu na ramy objętościowe niniejszego tekstu przytoczone informacje na temat tego wydarzenia odnoszą się będą głównie do spraw organizacyjnych samej ekspozycji, podstawowych danych dotyczących wypożyczonych dzieł ze zbiorów organizatora i towarzyszących publikacji. Szczegółowa historia i identyfikacja obiektów zachowanych oraz nieobecnych teraz w zbiorach wilanowskich wymaga oddzielnego omówienia w oparciu o badania archiwalne. Z zaprezentowanych na wystawie 288 dzieł należących do Potockich zachowało się obecnie w zbiorach wilanowskich 123.

Tytułowe wydarzenie wpisało się w wystawowy *boom*, który w drugiej połowie XIX wieku objął niemalże całą Europę¹. Prezentowano wówczas zarówno osiągnięcia przemysłu i rzemiosła, stojące u podstaw pomyślności ekonomicznej państw, jak i unikatowe produkcje artystyczne². Co się tyczy „Wystawy starożytności” zapoczątkowanej ekspozycją w pałacu Potockich, to była ona owocem fascynacji naukowych, chęci zebrania i zachowania dorobku wcześniejszych pokoleń, podkreślenia jego skali oraz wartości dla kultury europejskiej. Prace naukowe w tym kierunku prowadzili między innymi tacy zasłużeni badacze, jak: Aleksander Przezdziecki, Paweł Bolesław Podczyński, Karol Beyer, Edward Rastawiecki, Henryk Stecki, Kazimierz Stronczyński³.

W latach 1856–1901 urządzono osiem wystaw zawierających w tytule określenie „starożytne”⁴. Trzy odbyły się w Warszawie, dwie w Lublinie, po jednej w Krakowie, Lwowie, Kołomyi i Radomiu.

Przedmioty określane mianem „starożytności” – omówione obszernie przez Jerzego Kowalczyka⁵ – to zarówno użytkowe wyroby rzemieślnicze o wartościach artystycznych, jak i rękodzielnicze codziennego użytku bez znamion dzieł jednostkowych czy wybitnych, pochodzące z czasów historycznych dla badaczy dziewiętnastowiecznych. Były to również obiekty

1 Pierwsza Wystawa Światowa odbyła się w Londynie w 1751 roku. Na wielką skalę wystawy zaczęły się cieszyć popularnością wraz ze zorganizowaniem w Londynie w 1851 roku Wielkiej Wystawy Przemysłu Wszystkich Narodów. Ich celem była prezentacja osiągnięć przemysłu i rzemiosła, nowych możliwości technologicznych oraz dorobku artystycznego państw. Dla organizatorów stały się wyzwaniem logistycznym zarówno z powodu niespotykanej wcześniej skali przedsięwzięcia, jak i liczby odwiedzających. Można zaryzykować stwierdzenie, że stały u podstaw globalnych procesów upowszechniających najnowsze osiągnięcia w wielu dziedzinach życia.

2 A.M. Drexlerowa, *Wystawy wytwórczości Królestwa Polskiego*, Warszawa 1999; *eadem*, *Muzea, wystawy i ich publiczność*, w: *Kultura miejska w Królestwie Polskim*, cz. 1: 1815–1875. Warszawa – Kalisz – Lublin – Płock, Warszawa 2001; S. Kozakiewicz, *Warszawskie wystawy sztuk pięknych w latach 1819–1845*, Wrocław 1952.

3 J. Kowalczyk, *Starożytnicy warszawscy połowy XIX w. i ich rola w popularyzacji zabytków ojczyźnych*, w: *Edukacja historyczna społeczeństwa polskiego w XIX w. Zbiór studiów*, red. J. Maternicki, Warszawa 1981, s. 157–202; K. Szczepkowska-Naliwajek, *Dzieje badań nad dawnym rzemiosłem artystycznym w Polsce 1800–1939*, Toruń 2005.

4 **Warszawa:** *Wystawa starożytności i przedmiotów sztuki*, 1856; *Wystawa starożytnych przedmiotów w Hotelu Europejskim w Warszawie*, 1887; *Wystawa sztuki starożytnej i nowożytnej stosowanej*, 1889. **Kraków:** *Wystawa starożytności i zabytków sztuki*, 1858; **Lwów:** *Wystawa zabytków starożytnych*, 1894. **Lublin:** *Wystawa przedmiotów sztuki i starożytności w gmachu podominańskim w czerwcu i lipcu 1901 roku na korzyść Domu Zarobkowego*, 1901; *Wystawa sztuki i starożytności*, 1921. **Radom:** *Wystawa starożytności, dzieł sztuki i obrazów urządzona za staraniem i na dochód Towarzystwa Dobroczynności*, 1891. **Kołomyja:** *Wystawa dzieł sztuki polskiej oraz starożytności z dziejami Polski związek mających urządzona staraniem Edmunda hr. Starzeńskiego*, 1888.

5 J. Kowalczyk, *op. cit.*, s. 157–202.

związane z postaciami i wydarzeniami historycznymi, o nadanej im niezrędko głębokiej wymowie patriotycznej, wzmacniające poczucie tożsamości narodowej. Konrad Ajewski część artefaktów będących w kręgu zainteresowań starożytników określił jako „rzeczy polskie”, wskazując na ich szczególną rolę (głównie chodzi o zabytkowe militaria) w poświadczaniu minionej chwały, potęgi i siły oręża polskiego.

Miano „starożytności” powszechnie stosowano w literaturze tematu od początku XIX stulecia, od czasu zwiększonego zainteresowania dawną kulturą polską w obliczu utraty niepodległości do co najmniej końca lat osiemdziesiątych XIX wieku. Badania nad nimi były szczególnie popularne wśród kolekcjonerów i badaczy zgromadzonych wokół Towarzystwa Przyjaciół Nauk⁶. W 1869 roku Hipolit Skimborowicz urządził „ze strony lewej od wejścia do korpusu pałacu Kazimierzowskiego” Muzeum Starożytności, w którym zebrano, obok „broni różnych narodów”⁷ również obiekty archeologiczne, po raz pierwszy oddzielnie wyeksponowane⁸. Dopiero w roku 1903 doprecyzowano termin „starożytności”, rezerwując go „dla pomników narodowych pochodzących z epoki najdawniejszej, ob. Archeologię”⁹. Od początków XX wieku dzieła wcześniej wymieniane pod kategorią „starożytności” rozumiane były jako średniowieczna i nowożytna sztuka oraz rzemiosło artystyczne, niejednokrotnie ze wskazaniem jako inspirujące wzór dla ówczesnego przemysłu artystycznego. Fascynację naukową nimi wyrażano, ilustrując najcenniejsze z nich w monumentalnych pracach zbierających wiedzę o zachowanych dziełach, świadczących o dorobku artystycznym narodu¹⁰. Tworzące się wokół TPN środowisko naukowe zajmowało się ich popularyzacją, mając przekonanie o ważnej roli takiego przekazu w celu budowania i podtrzymywania świadomości narodowej. Narzędziem temu służącym były między innymi czasopisma popularyzujące wiedzę o polskich pamiątkach historyczno-artystycznych, w tym „Biblioteka Warszawska”¹¹ i „Pamiętnik Sztuk Pięknych”¹².

6 Od 1800 roku stowarzyszenie działało pod nazwą Towarzystwo Warszawskie Przyjaciół Nauk, a od 1808 jako Towarzystwo Królewskie Przyjaciół Nauk; rozwiązane w 1832 roku.

7 K. Ajewski, *Warszawskie kolekcjonerstwo militariów historycznych okresu zaborów*, cz. 1: *Zbrojownie i zbiory*, „Muzealnictwo”, 47, 2006, s. 37.

8 „Józefa Ungra Kalendarz Warszawski”, 1871.

9 *Encyklopedia Powszechna*, S. Orgelbranda, t. 1–23, Warszawa 1859–1869, tu: t. 14, Warszawa 1903, s. 59.

10 A. Przedziecki, E. Rastawiecki, *Wzory sztuki średniowiecznej i z epoki Odrodzenia pod koniec wieku XVII w dawnej Polsce*, seria I–III, Warszawa–Paryż 1853–1860.

11 Pismo o ambicjach literacko-naukowych, ukazujące się od 1841 do 1914 roku, zarządzane przez Kazimierza Władysława Wójcickiego, w nakładzie 1200 egzemplarzy.

12 Specjalistyczne pismo dotyczące historii sztuki wydawane w latach 1854–1855 przez Bolesława Podczaszyńskiego.

Augustostwo Potoccy właściciele rezydencji wilanowskiej i klasycystycznego pałacu przy Krakowskim Przedmieściu 32 od roku 1840, po przeniesieniu się z Petersburga do Warszawy prowadzili ożywioną aktywność towarzyską i społeczną. Kontynuowali działalność muzeum wilanowskiego¹³, które stopniowo modernizowano na potrzeby prezentacji powiększających się dzięki licznym podróżom zbiorów. Współdział Potockich w nowatorskim przedsięwzięciu kulturalnym w mieście miał wyraźne podłoże kolekcjonerskie, ale z pewnością też i patriotyczne, z uwagi na młodzieńcze ideały Augusta, które związały go z powstaniem listopadowym. Ponadto należy pamiętać, że jego żona Aleksandra jako była dama dworu carskiego cieszyła się trwałą sympatią władz zaborczych i zapewne tylko dzięki temu w jej rezydencji mogło mieć miejsce tego typu wydarzenie o wyraźnym wydźwięku patriotycznym. Aleksandra, żona Augusta od 1840 roku, przyczyniła się wydatnie do wzbogacenia wilanowskiej kolekcji, sprowadzając z Petersburga, z dawnego pałacu swojego ojca, część pozostawionego tam po ślubie wyposażenia, a następnie wspólnie z mężem z pasją kontynuowała rozbudowę kolekcji i pamiątek po królu Janie III¹⁴. Pragnąc mieć dostęp do najnowszych ustaleń na temat polskiego dziedzictwa, hrabstwo prenumerowali pisma publikujące historie dziejów sztuki polskiej i europejskiej¹⁵.

„Wystawa starożytności i przedmiotów sztuki [...] urządzona w Pałacu JW. hr. Augustostwa Potockich w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu¹⁶ na korzyść Domu Schronienia Opieki Najświętszej Maryi

13 W 1805 roku Stanisław Kostka Potocki i jego żona Aleksandra z Lubomirskich Potocka udostępnili zbiory w części korpusu głównego i w prawym skrzydle pałacu.

14 Zakup tacy ze sceną triumfalnego wjazdu króla Jana III od córek malarza Aleksandra Orłowskiego.

15 Archiwum Główne Akt Dawnych (dalej: AGAD), Archiwum Gospodarze Wilanowskie (dalej: AGWil.), Kasa Generalna i Kasa Domowa (dalej: KGiKD) sygn. 274, Conto Dworu, t. 2: 1855–56 od 1 Stycznia do końca Czerwca 1856, s. 5: „Rok 1856 – Marca 28. Kassa Kościelskiemu za prenumeratę Wzorów Sztuki średniowiecznej przez Przędzieckiego 80”; AGAD, AGWil., KGiKD, sygn. 272, Conto Dworu JWch Hrabstwa od Lipca 1854 r., s. 21: „Oplata prenumeraty Biblioteki Warszawskiej – 60”.

16 Wystawa odbyła się w pałacu na Krakowskim Przedmieściu 32, którego nie należy mylić z dawnym pałacem Potockich przy Krakowskim Przedmieściu 15 – dzisiejszą siedzibą Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ten pałac według Marii Kwiatkowskiej i Ireny Malinowskiej (*Pałac Potockich*, Warszawa 1976) w roku 1840 odkupiła od Aleksandra Potockiego jego synowa, Aleksandra z Potockich Potocka. Następnie przekazała pałac małoletniemu przyrodniemu bratu swojego męża, Stanisławowi Potockiemu (1825–1877). Stanisław Potocki był synem Aleksandra Potockiego z drugiego małżeństwa z Izabellą Mostowską. To właśnie jemu darowano pałac przy Krakowskim Przedmieściu 15. Tymczasem Augustostwo Potoccy stali się właścicielami pałacu pod numerem 32, należącym od 1820 roku do Anny z Tyszkiewiczów. W roku 1840 August Potocki odkupił go od matki. Potoccy zarządzali tym pałacem do roku 1923.

Panny”, jak nazwano ją w tytule katalogu wystawy, została otwarta 1 czerwca 1856 roku¹⁷. Była pierwszą ekspozycją skarbów związanych z dziejami zniewolonego kraju, przechowywanych troskliwie w kolekcjach rodzinnych na terenach dawnych ziem polskich. Po raz pierwszy w tytule użyto określenia „starożytności” dla wskazania jej historycznego charakteru.

Celem ideologicznym wystawy, jak pisano, było „zebranie jak największej liczby pomników historycznych krajowych, utworzenia czasowego muzeum, wydania spisu krytycznie ułożonego, wskazującego, co w danej chwili i u kogo się znajdowało, ożywienia, zainteresowania dla tej dość zaniedbanej części badań na polu dziejowym”¹⁸. „Gazeta Warszawska”, systematycznie publikująca dość obfite komentarze do trwającej u Potockich wystawy, pisała:

Zniszczenia przez wojny, upadki majątkowe, później obojętność, nawet wzgarda nieuczciwa często dla wszystkiego co stare lub swoje, stały się przyczyną tego braku zadziwiającego w narodzie, tak kiedyś bogatym, tak do swych wspomnień i tradycji przywiązanym. Otrąsnęliśmy się nareszcie dość dawno z pleśni pomiatania przeszłością naszą, [...] Ztąd coraz większe poszanowanie przeszłości, owo coraz głębsze i coraz rozmaitsze w nią wnikanie, owa ciekawość żywa, budzona najmniejszej tej przeszłości skrawkiem¹⁹.

W pierwszych dwóch miesiącach trwania wystawy odwiedziło ją około 2 tysięcy osób i nie szczędzono jej licznych pochwał. „Dosyć licznie zwiedzana, zaszczycona nawet obecnością różnych krajowych i zagranicznych znakomitości, wystawa ta nabyła już pewnego znaczenia i wartości moralnej, a przez wszystkich cudzoziemców z zadziwieniem i jednomyślnie za jedną z celniejszych a bez zaprzeczenia najciekawszych w Europie uznaną została”²⁰. Sukces, wyrażający się dużą frekwencją i powszechnym zainteresowaniem, a także cenne doświadczenie, które przyniosła dały impuls do zorganizowania kolejnej ekspozycji i następnych o podobnym charakterze. „Słowem pierwsza ta próba budzi myśl i chętkę ażeby częściej podobna uroczystość, że ją tak nazwę, mogła mieć miejsce, raz co rok, co dwa lata na przykład, chociażby w znacznie szczuplejszych rozmiarach i z innych kolejno przedmiotów złożona”²¹.

17 <https://polona.pl/item/katalog-wystawy-starozytosci-i-przedmiotow-sztuki-1856-urządzonej-w-palacu-jw-hr,MTUyNzcyMDg/8/#info:metadata> (dostęp: 20 IV 2019); J. Kowalczyk, *op. cit.*, s. 157–202.

18 „Gazeta Warszawska”, 26 I (2 II) 1857, nr 35, s. 4.

19 *Ibidem*, s. 1.

20 P.B. Podczaszyński, *Przegląd historyczny starożytności krajowych. Z powodu wystawy urządzonej w r. 1856 w Palacu JW. Hr. Aug. Potockich w Warszawie*, Warszawa 1857, s. 13.

21 *Ibidem*.

Dochód z wystawy przeznaczony został na Dom Schronienia Opieki, pozostający pod pieczę Augustowej Potockiej. Początkowo planowano, że wystawa będzie trwała trzy miesiące. Ustalono ceny biletów wstępu: dla dorosłych – 30 kopiejek, dla dzieci i studentów – 15 kopiejek, w święta – 15 kopiejek²². Bilet miesięczny na każdy dzień oprócz czwartku kosztował 3 ruble srebrem. Już dziesięć dni po otwarciu wystawy Kurjer Warszawski pisał, że cena biletów w stosunku do zgromadzonych skarbów jest zbyt mała, niemniej ceny tej nie zmieniono. Wystawa była czynna codziennie w godzinach od 11.00 do 17.00, z dwugodzinną przerwą od 13.00 do 15.00. Czwartkowe poranki były zamknięte dla zwiedzających dla odpoczynku konserwatorów i służb. Zwiedzanie ekspozycji było możliwe jedynie w godzinach od 15.00 do 17.00 i kosztowało drożej: 1 rubla²³. Szczodłą darowizną na cel wystawy – w wysokości 250 rubli srebrem – podarowała wielka księżna Olga Nikołajewna, żona księcia Karola, późniejszego króla Wirtembergii²⁴.

Od 29 lipca (10 sierpnia) z powodu prac nad katalogiem wystawę zamknięto. Z początkiem października informowano, że już wkrótce zostanie ponownie otwarta²⁵, co nastąpiło dopiero 24 grudnia 1856 (5 stycznia 1857) roku. W anonsie prasowym czytamy, że wystawa została „na nowo urządzona, uporządkowana i wzbogacona nowymi przedmiotami”²⁶.

W tym okresie wystawa była czynna codziennie, w godzinach od 12.00 do 16.00. Równocześnie ogłoszono, że 1 lutego 1857 roku rozpocznie się zwrot obiektów pożyczonych. Po zamknięciu pokazu ekspozycji wydawane były w godzinach od 16.30 do 18.00 w kancelarii Domu Schronienia Opieki Najświętszej Maryi Panny, mieszczącym się w pałacu Potockich²⁷. Ostatecznie wystawę zamknięto nie 4 lutego, jak planowano, lecz ponad tydzień później, 13 lutego 1857 roku²⁸.

Inicjatorami zorganizowania wystawy warszawskiej byli: młody malarz Józef Simmler, mediewista, wydawca źródeł historycznych hrabia Aleksander Przezdziecki, wybitny numizmatyk Henryk Stecki, pierwszy zawodowy fotograf w Warszawie Karol Beyer i Eugeniusz Zawadzki²⁹. Pomysł zrodził się 10 kwietnia 1856 roku podczas czwartkowego

22 Dla porównania podam, że bilety wstępu na wystawę organizowaną w Hotelu Europejskim w roku 1887 kosztowały 25 kopiejek od osoby, ulgowe – 15 kopiejek. Augustowa Potocka udostępniła na tę wystawę obrazy Aleksandra Orłowskiego ze swoich zbiorów.

23 „Kurjer Warszawski”, 20 V (I VI) 1856, nr 139, s. 718.

24 „Gazeta Warszawska”, 2 (14) VII 1856, nr 181, s. 1.

25 „Kurjer Warszawski”, 25 IX (7 X) 1856, nr 263, s. 2163.

26 *Ibidem*, 24 XII 1856 (5 I 1857), nr 5, s. 1.

27 *Ibidem*, 2 (14) II 1857, nr 42, s. 220.

28 *Ibidem*, 23 I (4 II) 1857, nr 32, s. 164.

29 Nie udało ustalić się personaliów osoby.

spotkania koła numizmatyczno-archeologicznego w Resursie Kupieckiej³⁰. Wymienieni badacze i kolekcjonerzy podjęli się wyboru dzieł na potrzeby ekspozycji. Chociaż początkowo wystawa miała mieć charakter jedynie archeologiczny, rozszerzono profil prezentacji ze względu na nieoczekiwane zainteresowanie. Założono na wstępie, że trzonem ekspozycji będą artefakty z najświetniejszych kolekcji warszawskich, głównie wypożyczone przez hrabiostwo Potockich, hrabiego Wincentego Krasińskiego i Franciszka Potockiego.

Obszerna wiedza na temat zasobów polskich kolekcji rodzinnych, którą posiadali członkowie komitetu organizacyjnego wystawy, a także towarzyszący wydarzeniu powszechny entuzjazm sprawił, że starożytności użyczyli: Wincenty Krasiński (123 pozycje katalogowe), Karolina Koffler, wdowa po Franciszku Potockim (69), senator Iwan Funduklej (9), Jerzy Gauger (10), Małachowski [?]³¹, Bolesław Podczaszyński (62), Karol Beyer (ponad 170 sztuk medali i monet oraz odlew Drzwi Gnieźnieńskich, będący jedną z atrakcji wystawy), P. Jundziłł [?] (14), Klemensowski [?] (7); S. Kossecki [?] (19), Kownacki [?] (33), Malczewscy z Kurowa [?] (17), Kazimierz Władysław Wójcicki (40), Eugeniusz Zawadzki (29), Henryk Stecki (27), Kazimierz Stronczyński (12), Aleksander Przedziecki (34), Mikołaj Wisłocki (35), W. Witkowski (8); T. Zieliński [?] (33). Udział wzięły również instytucje, takie jak Zgromadzenie Kupców miasta Warszawy. Ogółem ponad sto osób, niemniej niektórzy pozostali bezimienni. Ekspozycję miały uzupełniać obiekty pochodzące ze społecznej zbiórki ogłoszonej w prasie³². Zainteresowanych proszono o nadsyłanie przedmiotów ich do jednego z trzech upoważnionych do odbioru archeologów bądź na adres redakcji „Kuriera”. Od 9 (21) maja codziennie przez dwie godziny rano w pałacu Potockich dyżurowała osoba mająca przyjmować wszystkie interesujące obiekty na tę wystawę³³. Ogromne zainteresowanie wystawą sprawiło, że przedmioty do prezentacji były dostarczane i przyjmowane jeszcze co najmniej przez dwa miesiące po jej otwarciu.

Gwarantem bezpieczeństwa dla ofiarowywanych na ekspozycję zbiorów było pomieszczenie ich w położonym w centrum miasta pałacu należącym do powszechnie szanowanych i znanych z działalności publicznej Potockich: „Rękomię tu najzupełniejszą znajdowano w domu Hrabstwa Potockich, nie tylko wysokiej jego zamożności, ale i dla tego, że

30 W. Mossakowska, *Początki fotografii w Warszawie (1839–1863)*, Warszawa 1994, s. 93.

31 Z powodu braku informacji nie wszystkie wymienione postaci udało się zidentyfikować z imienia oraz określić ich lata życia.

32 „Kurjer Warszawski”, 8 (20) V 1856, nr 128, s. 662.

33 *Ibidem*, 9 (21) V 1856, nr 129, s. 668.

są posiadaczami najdroższych i najrzadszych dla kraju pomników³⁴. Potoccy użyczyli na wystawę dwóch sal na pierwszym piętrze pałacu, w tym największej – koncertowej.

Merytorycznego podziału zasobów obiektów darowanych na wystawę dokonano zgodnie z przeznaczeniem i wiekiem obiektów. Były to więc działy:

Starożytności, Broń i uzbrojenie oraz Godła, Przedmioty stroju oraz sprzęty domowe i kościelne; Naczynia i sprzęty stołowe; Dzieła sztuki (okna ze szkła malowanego, Emalie na blasze, Malowidła miniaturowe, olejne i inne, Mozaika, Rzeźby w twardym kamieniu i mynarskie, Rzeźby, płaskorzeźby i sprzęty rzeźbione) oraz Dodatek. Zawierał on uzupełnienia do działów Starożytności, Broń i uzbrojenie, Przedmioty stroju i sprzętów i Zabytki budowlane³⁵.

Nad układem wielokrotnie zmienianej ekspozycji, dopasowywanej do wciąż napływających nowych zgłoszeń, przez cały czas trwania wystawy czuwał numizmatyk Jerzy Gauger.

W Wilanowie wybór dzieł na wystawę zaczął się co najmniej w maju 1856 roku: „Hr. Alex: Przeddziecki, Hen: Stecki i Karol Beyer, udali się do Wilanowa, gdzie korzystając z uprzejmości Dziedziców, wybrali najrzadsze osobistości, mające się wystawić na widok publiczny”³⁶.

Pierwszy wykaz 113 obiektów wybranych przez Przeddzieckiego na wystawę i przez niego podpisany powstał w Wilanowie 20 maja 1856 roku³⁷. Trzy dni później pokwitował on przyjęcie dalszych 35 przedmiotów posłanych na ekspozycję do Warszawy³⁸, zaś 24 maja Przeddziecki wraz z Beyerem uzupełnili ekspozycję o kolejne 22 obiekty. Ostatnie pokwitowanie, datowane 30 maja, zawiera dopiski noszące datę 31 maja i 13 czerwca. Ogółem w spisach wymieniono 185 pozycji, liczących łącznie 209 obiektów przybyłych z Wilanowa. Należy przypuszczać, że pozostałe dzieła z 288 użyczonych przez Potockich znajdowały się wcześniej w pałacu przy Krakowskim Przedmieściu 32³⁹.

34 „Gazeta Warszawska”, 27 I (5 II) 1857, nr 36, s. 1.

35 *Katalog wystawy starożytności i przedmiotów sztuki 1856 urządzanej w Pałacu JW. hr. Augustostwa Potockich w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu na korzyść Domu Schronienia Opieki Najświętszej Maryi Panny*, Warszawa 1856, s. XI–XVIII.

36 „Kurjer Warszawski”, 8 (20) V 1856, nr 128, s. 662.

37 AGAD, AGWil., IX, sygn. 229, Zarząd Główny Dóbr i Interesów Augusta Potockiego z lat [4 IX 1780] 5 IV 1832 – dz. X 1873 i bd., s. 484–489: „Opis Starożytności z Pałacu Willanowskiego na urządzającą się Wystawę tychże dostawionych”. Wykaz 113 pozycji podpisany przez Aleksandra Przeddzieckiego 20 maja 1856 roku.

38 AGAD, AGWil., dz. IX, sygn. 229, Zarząd Główny Dóbr i Interesów Augusta Potockiego z lat [4 IX 1780] 5 IV 1832 – X 1873 i bd., s. 492–493, 498: „Spis nadesłanych Starożytności z Willanowa na urządzającą się Wystawę. 24 maja 1856 r.”.

39 W spisach nie wymieniono odnotowanych w katalogu między innymi pugałów i kiryków oraz kobierców, makat i dywanów.

Etapami przygotowany spis⁴⁰ należy uważać za dokument roboczy. Dopiski czynione ołówkiem oraz wprowadzana podwójna numeracja obiektów świadczy, że był używany podczas sumowania kolejnych dni pracy nad wyborem dzieł. Krótkie opisy obiektów pozwalają jedynie na częściowe połączenie ich z później sformułowanymi pozycjami katalogowymi. Oczywista jest pewna niekonsekwencja zapisów, wymagająca dalszych badań archiwalnych. Przykładowo zwraca uwagę fakt, że większość ze wskazanych do wypożyczenia, spisanych pod datą 23 maja 1856 pod nr. 1–14 tabakierek może być tożsama z notami katalogowymi opisującymi jedynie miniatury dekorujące te precjoza, ujęte w dziewięciu pozycjach – od 825 do 833 – katalogu wystawy.

Łącznie na wystawie zaprezentowano 288 obiekty (ujęte w 241 opisach) należące do hrabiostwa, co stanowiło ponad 27% wszystkich eksponatów (z 1056 pozycji wymienionych w katalogu), z czego dziewięć sztuk było wspólną własnością małżonków (pozycje 825–833), jeden obiekt należał do hrabiny (poz. 489), a pozostałe należały do Augusta Potockiego. Hrabina użyczyła przywiezionej z Petersburga, odziedziczonej po ojcu augsburgskiej tacy ze srebra złoconego, dekorowanej kryształami górskimi w oprawach z granatów, płytkami lapis-lazu-li, oliwinami i ametystami oraz pokrytej misternymi, emaliowanymi kwiatami i ptakami. Wspólną własnością był zespół dziewięciu francuskich tabakierek z wieczkami z emaliowanymi miniaturami, przypię-

il. 1

Plakat reklamowy wystawy;
za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856

⁴⁰ Zob. Aneks 1.

il. 2

Stolik ze szkatułą;
za: K. Beyer, *Album de
l'exposition des objets
d'art et d'antiquité*,
Varsovie 1856

sywanych miniaturzyscie J. Petitotowi⁴¹. Pozostałe obiekty oznaczone jako własność Augusta pochodziły w dużej części z kolekcji odziedziczonej wraz z dobrami wilanowskimi, ale również i z najnowszych zakupów małżonków. Ich część stanowiły *sobiesciana*: pałasz prosty z czasów Jana Sobieskiego, kieszonkowy złoty zegarek wysadzany brylantami należący niegdyś do królowej Marii Kazimiery, *Gotowalnia*⁴² królowej, szkatuła Marii Kazimiery, stolik ze szkatułą z drzewa różanego (il. 2⁴³), szafa hebanowa, ofiarowana przez papieża Innocentego XI królowi Janowi⁴⁴, popiersie króla wypalane z gliny oraz kubek z kości słoniowej ze srebrnym medalem Jana III (poz. 184, 454, 515, 537, 543, 977, 1002).

41 Jean Petitot (1607–1691), emalier i miniaturzysta pracujący dla dworu Ludwika XIV i Karola I Stuarta.

42 Polskie określenie francuskiego słowa *Une Toilette* o wielorakim znaczeniu odnoszące się do wszelkich zabiegów higienicznych i upiększających. Gotowalnią nazywano również zestaw przedmiotów używanych podczas tych zabiegów, występujących niekiedy w zespołach po kilka, a nawet kilkanaście sztuk.

43 Tekst ilustrują obiekty, które należały do kolekcji wilanowskiej w 1856 r.

44 „Kurjer Warszawski”, 29 V (10 IV) 1856, nr 148, s. 1.

Niektóre z trzynastu sztuk broni białej wiązały się z postaciami historycznymi bądź przedstawicielami rodu. Szpada wymieniana pod numerem 185 łączona była z czasami Augusta II (il. 3), kolejna należała do króla Stanisława Augusta (poz. 186).

il. 3

Szpada oficera piechoty z czasów Augusta II lub III; za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856

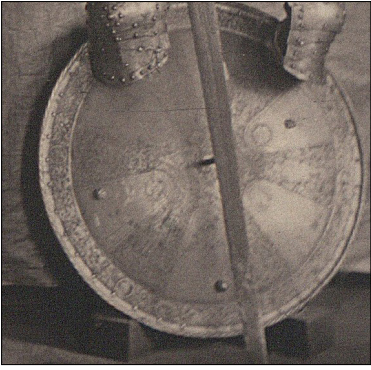
Była też tzw. szabla hetmana Jana Karola Chodkiewicza, umieszczona pod numerem 195, zaś ta pod numerem 199 opisana była jako szabla hetmana Stanisława Rewery Potockiego (il. 4).

Ponadto użyczono siedmiu nożyków i puginałów, cztery tarcze (il. 5), dwa siodła. Ozdobą tej części ekspozycji była buława hetmana Chodkiewicza. Jako miłośnik zegarów August Potocki wystawił ich pięć, w tym francuskie zegarki kieszonkowe (il. 6). W grupie drobnych kosztowności wymieniono puchar nautilus, obrazek z emalii z Chrystusem w Ogrójcu, jubilerski bukiet kwiatów, naczynko do balsamów w kształcie strusia (poz. 468, 472, 475–477). Ozdoby stołu reprezentowały modne w XVII wieku srebrne naczynia z przedstawieniami ludzi i zwierząt (niewiasta strojnie ubrana, rajca augsburski, kogut, struś, sowa, paw, niedźwiedź). Wśród dziewięciu kufli uwagę zwracało naczynie z medalem Rewery Potockiego w pokrywie (poz. 614) (il. 7) oraz kufel z kości słoniowej z popiersiem Augusta II (il. 8) oraz 14 srebrnych kielichów. Ze srebrnych nakryć stołowych udostępniono ponad 25 tac, półmisków i koszy, głównie gdańskich, augsburskich, norymberskich, hamburskich, ale też angielskich i ryckich. Wypożyczono 16 naczyń ceramicznych, 10 naczyń ze szkła malowanego, 6 z kolorowego oraz 9 sztuk szklanic i kielichów ze szkła białego, rznętego. Nie zabrakło kolekcjonerskich emalii chińskich na miedzi (poz. 49–51). Jako dzieła sztuki prezentowano francuskie,

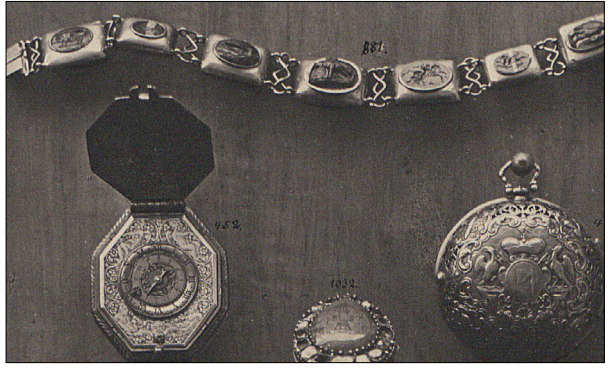
il. 4

Szabla hetmana Jana Karola Chodkiewicza oraz szabla hetmana Stanisława Rewery Potockiego; za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856

il. 5

Tarcza ze zbiorów Augustostwa Potockich;
za: K. Beyer, *Album de l'exposition des
objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856

il. 6

Zegarek kieszonkowy; za: K. Beyer, *Album de l'exposition des
objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856

il. 7

Kufel srebrny; za: K. Beyer,
*Album de l'exposition des
objets d'art et d'antiquité*,
Varsovie 1856

il. 8

Kufel z kości sloniowej; za: K. Beyer, *Album de l'exposition
des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856

limuzyjskie obiekty emaliowane (poz. 790–795, 797, 801–802, 804, 809–810). Rarytasami były czternastowieczna i szesnastowieczna książka do nabożeństwa nabyte przez Stanisława Kostkę Potockiego (poz. 815 i 818) (il. 9).

Do współczesnych obiektów zaprezentowanych na ekspozycji należały między innymi najświeższe nabytki pochodzące ze Światowej Wystawy w Londynie z 1851 roku. August Potocki kupił wtedy „kałamarz galwanoplastyczny wyrób Elkingtona”⁴⁵ oraz „zegar wielki kominkowy

⁴⁵ *Katalog wystawy starożytności...*, poz. 502.

z żelaza⁷⁴⁶. Siedem lat wcześniej, w roku 1844, w Dreźnie Aleksander Potocki pozyskał kopie szesnastowiecznych zydli, na wzór przechowywanych w Kunstgewerbemuseum Dresden (Schloss Pillnitz) wykonanych według projektu Giovanniego Marii Nosseniego z około 1580 roku, zdobionych kamieniami. Sprowadzając je do Wilanowa, zlecił ozdobienie ich szczytów herbem Pilawa⁴⁷. Świeżymi zakupami do kolekcji były wspomniane cztery starożytne tarcze⁴⁸ oraz taca ze sceną triumfalnego wjazdu króla Jana III po wiktorii wiedeńskiej do Krakowa.

O przygotowaniach i zakupach dzieł na potrzeby wystawy w remontowanym w tym czasie Wilanowie wciąż niestety wiemy niewiele. Zlecano zapewne prace konserwatorskie, które miały przygotować obiekty do wystawy, ale jak dotąd mało jest źródeł potwierdzających te przypuszczenia. Już w lipcu 1855 roku złotnikowi Karolowi Malczowi zapłacono za wykonanie futerału do „Starożytności w Willanowie”⁴⁹. W styczniu 1857 roku J. Gretkowski dostał zapłatę „za reperacją Namiotu Tureckiego do wystawy w Ogrodzie Saskim w Czerwcu 1856”⁵⁰. W czerwcu „Warszawska Gazeta Policyjna” pisała: „Ulicę środkową ogrodu aż do wód mineralnych zajęły, w stosownych odstępach, gustowne namioty... Najwspanialszym był namiot Wilanowski, rozbity na murawie pod trzema półksiężycami. W środku świeże wschodnie tkaniny dywanowe przywodziły na myśl dawne pamiątki zwycięstwa pod Wiedniem”⁵¹.

il. 9

Oprawa tzw. modlitewnika królowej Bony; za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856

46 *Ibidem*, poz. 467.

47 Zob. A. Kwiatkowska, *Meble trzech pokoleń rodziny Potockich*, w niniejszym tomie, s. 83–117.

48 AGAD, AGWil., KGiKD, sygn. 272, Conto Dworu JWch Hrabstwa Państwa, od lipca 1854 r. Rok 1855, s. 22: „Pi Landstein za Kupione od niey 4 Tarcze Staroż. 1.266,20” [dziękuję Annie Kwiatkowskiej za przekazanie tej informacji].

49 AGAD, AGWil., KGiKD, sygn. 273, Conto Dworu JJW hrr, s. 30. Rodzi się pytanie, czy futerał ten pozostał w Gabinetce Starożytności w Wilanowie, czy służył do przewożenia któregoś z cennych obiektów? [dziękuję Annie Kwiatkowskiej za przekazanie tej informacji].

50 AGAD, AGWil., KGiKD, sygn. 276, s. 207: „Conto dworu 1856/7, Wydatki potoczne”, 30 I 1857 [dziękuję Annie Kwiatkowskiej za przekazanie tej informacji].

51 „Warszawska Gazeta Policyjna”, 7 (19) VI 1856, nr 171, s. 2.

Najciekawsze pamiątki historyczne popularyzowano poprzez zamieszczenie ich wizerunków w albumie *Wzory sztuki średniowiecznej i z epoki Odrodzenia pod koniec wieku XVII w dawnej Polsce*⁵² jako wybitne modele godne polecenia i powielania we współczesnych wyrobach rzemieślniczych⁵³. W komentarzu do tzw. modlitewnika „Wystawy starożytności” publikowanym cyklicznie w „Gazecie Warszawskiej” autor pisał:

Pomiędzy temi [srebrami] dla nas jako pamiątka pierwsze zajmowała miejsce wielka taca owalna srebrna wykuwana, w części złocona, roboty gdańskiej [...] Taca ta przedstawia wyjazd triumfalny Jana III go z Maryją Kazimierą. [...] Galwanoplastyczna kopia tej tacy zdjętą została dla ks. Lubomirskiego i podobno znajduje się w muzeum Ossolińskich⁵⁴.

Zgodnie z zapowiedzią wystawie towarzyszyły wydawnictwa, z których część można uznać za pionierskie. Unikatowym drukiem był *Wykaz Tymczasowy przedmiotów składających Wystawę Starożytności i przedmiotów sztuki w palacu hr. Potockich*, w cenie 10 kopiejek, wydany nakładem drukarni Józefa Ungra. Zapewne towarzyszył pokazowi od pierwszych jego dni, jako że pozwolenie na druk od cenzora nosi datę 2 czerwca 1856 roku. Ta krótka, bo piętnastostronicowa broszura, jest jednym z pierwszych polskich przewodników towarzyszącym wystawie. Zawiera opisy zawartości ekspozycji z zachowaniem układu stołów, bufetów, prezentacji w oknach i na ścianach. Jej lektura pozwala odtworzyć swoisty plan wystawy. Zwiedzających witał witraż sprowadzony z Paryża przez Pusłowskich⁵⁵. W sali pierwszej zgromadzono rzeczy chińskie, starożytności egipskie, etruskie i rzymskie, ponadto starożytności krajowe: posąжки bóstw pochodzące z wykopalisk pod Zakroczymiem i na Litwie, odlew gipsowy Drzwi Gnieźnieńskich, hełmy i elementy uzbrojenia. W drugiej, większej sali, na kolejnych stołach zebrano: szkła czerwone, szafirowe i białe oraz relikwiarz emaliowany i emalie chińskie, obok emalie francuskie. Blisko nich wyróżnione zostały emalie z Limoges. Opodal stało biurko hebanowe Jana III z Wilanowa i stołki hebanowe. Potem prezentowane były wyroby gliniane, korale i kość słoniowa. Wskazywany bufet środkowy groma-

52 A. Przedziecki, E. Rastawiecki, *op. cit.*, seria I, Warszawa 1853–1855, poz. 8 i 16.

53 *Katalog wystawy starożytności...*, poz. 556 (relikwiarz kujawski z X wieku) oraz poz. 559 (relikwiarz w kształcie głowy św. Maryi Magdaleny).

54 „Gazeta Warszawska”, 15 (27) III 1857, nr 82, s. 2.

55 28 sierpnia (9 września) 1856 roku poświęcono nowo wzniesiony kościół filialny na Mokotowie pod wezwaniem Narodzenia Najświętszej Marii Panny. W jego bocznym ołtarzu zawisł obraz Bogarodzicy z Dzieciątkiem Jezus na rękach. Sprowadzony z Paryża obraz, malowany na szkle, dar Pusłowskich, był wcześniej ekspozycyjny na „Wystawie starożytności”; za: „Kurjer Warszawski”, 28 VIII (9 IX) 1856, nr 235, s. 1.

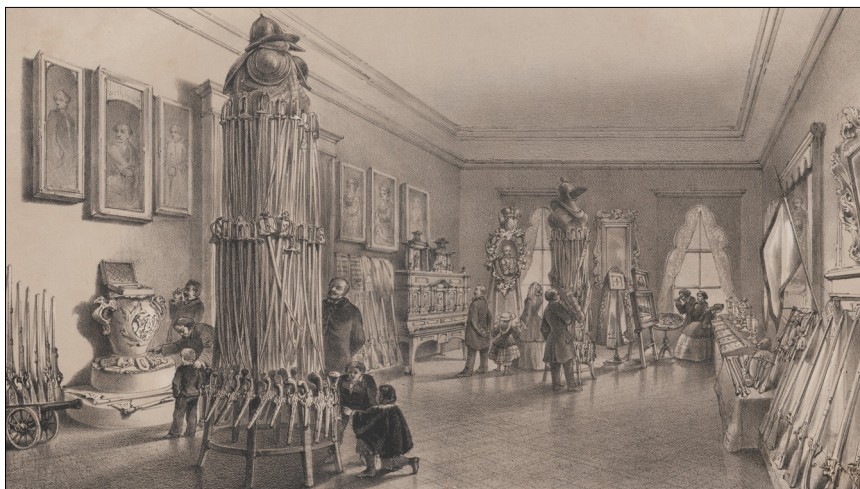
dził srebra stołowe i ceremonialne. W pięciu kolejnych oknach nagromadzono: w pierwszym – portrety Kazimierza Jagiellończyka i mistrza krzyżackiego Konrada Wallenroda, kufer z szylkretem i kolejne srebrne naczynia; w drugim – średniowieczny relikwiarz, kielichy kościelne i roztruchany z emaliowanymi medalionami, nefy oraz misa kościelna; w trzecim – sprzęty indyjskie i z filigranu, guzy do stroju polskiego, tabakierki, zegarki, kamee oraz pudełko na medal; w czwartym – obiekty związane z władcami polskimi (Janem III, królową Elżbietą Rakuszańką, żoną Kazimierza Jagiellończyka, królową Cecylią Renatą, żoną Władysława IV, i Zygmuntem Augustem); w piątym – medale i numizmaty. Kolejną grupę stanowiły zbroje, siodła, kołczany, łuki oraz inne elementy stroju rycerskiego i uzbrojenia. Ostatnim z wymienionych był stół środkowy, który mieścił najróżnorodniejsze obiekty: zegary, szkatuły, czekany, szable, brązy florenckie, filizankę onyksową z turkusami, talerze emaliowane, królewski serwis toaletowy, sztucce po Janie Kochanowskim, obrazek ze Stanisławem Augustem oraz łaskę sądową. Brakuje informacji o ewentualnych osłonach czy gablotach, zapewniających bezpieczne ekspozowanie mnogich drobiazgów.

Nie zachowały się widoki sal ekspozycyjnych z tej wystawy. Pewną ceną wskazówką, pozwalającą wyobrazić sobie sposób ekspozycji, są litografie przedstawiające wnętrze pałacu Lubomirskich w Krakowie, gdzie dwa lata później odbywała się podobna wystawa (il. 10)⁵⁶. Przedmioty pogrupowane według przyjętego podziału rozłożono na stołach, konsolach, stojakach. Nie były chronione przez żadne wygradzenia czy przesłony. Artefakty leżały w stosownej aranżacji, pogrupowane zgodnie z kluczem zastosowanym w katalogu. Dlatego też możliwe było uzupełnianie ekspozycji wraz z napływaniem kolejnych ofiarowanych na wystawę eksponatów.

W lutym 1857 roku, zapewne w ostatnich dniach trwania wystawy, ukazał się drukiem obszerny *Katalog wystawy starożytności i przedmiotów sztuki*, w którym opisano wszystkie obiekty i zespoły (1056 pozycji) z podaniem podstawowych danych⁵⁷. Należy podkreślić, że osoby opracowujące noty katalogowe dokonały pionierskiej jak na owe czasy pracy inwentaryzacyjnej. Odczytane zostały historyczne inskrypcje, próbowano w miarę możliwości określić miejsca powstania dzieł oraz warsztaty, zidentyfikowano znaki wytwórców i znaki miejskie, dokonano pomiarów prawie wszystkich obiektów, spisano inskrypcje, opisano znaną proveniencję, cechy charakterystyczne, w niektórych przypadkach przytoczono często błędną, dziewiętnastowieczną atrybucję oraz łączoną z obiektem historię i określono właściciela.

56 <http://ct.mhk.pl/wps/portal/mhmk/main/strona-artefaktu/?artefactId={FA4D30FD-7859-4309-A68C-EC1B20031532}> (dostęp: 16 VIII 2019).

57 Zob. przyp. 35 powyżej. Katalog kosztował 75 kopiejek.

il. 10

Widoki wnętrza pałacu Lubomirskich w Krakowie podczas „Wystawy starożytności” w 1858 r.;
wł. Muzeum Krakowa

Pod opieką redakcyjną Pawła Bolesława Podczaszyńskiego opracowania poszczególnych eksponatów podjęli się współpracujący kolekcjonerzy, zgodnie z posiadaną wiedzą. Katalog był nie tylko informatorem o prezentowanych obiektach, lecz również rejestrem dzieł proponowanych do sprzedaży. Z 1056 pozycji 82 były na sprzedaż, głównie obiekty należące niegdyś do hrabiego Franciszka Potockiego (52) wystawione przez wdowę po nim. Wśród pozostałych 30 oferowanych do zakupu znalazły się przedmioty będące własnością⁵⁸: p. Wernitza (11); p. Strakacza, p. A. Fausta, p. D. Lessera (po 3), p. Parage (2), Załęgowskiego (1), J. Karolego, p. Emicha, Podgórskiego, J. Stefanowicza, pani Reinhardt, p. H. Skimborowicza, p. Krynickiego, p. J. Karola, p. Conti oraz osób ukrytych pod inicjałami: B.W, W.C., i A.K. A.M, T.W. (po 1 pozycji). „Dziennik dla Wszystkich i Anonsowy” podawał, że wiele z wystawionych przedmiotów zakupili agenci z muzeów londyńskich⁵⁹. Z okazji skorzystali również Potoccy, którzy zakupili między innymi kolekcję numizmatów oraz sztylet dalmacki⁶⁰ pochodzący z wieku XVI⁶¹. Transakcja dotycząca numizmatów zawarta z wdową po Franciszku Potockim sfinalizowana została w trakcie trwania wystawy, 30 czerwca 1856 roku⁶².

Pod koniec wystawy drukarnia Józefa Ungera dostarczyła napisany przez Pawła Bolesława Podczaszyńskiego *Przegląd historyczny starożytności krajowych z powodu Wystawy urządzonej w Warszawie w r. 1856*⁶³. Z powodów organizacyjnych ukazał się tylko pierwszy zeszyt przeglądu, omawiający dwa pierwsze działy (*Starożytności przedchrześcijańskie oraz Broń i uzbrojenie*). Wspominano o wydaniu zbioru *Rysunków ciekawszych zabytków* – ale nie jest on dzisiaj znany, być może się nie ukazał.

Całkowicie prekursorską edycją był kolekcjonerski *Album wystawy starożytności i przedmiotów sztuki* wykonany przez Karola Beyera z trzydziestoma tablicami prezentującymi eksponaty⁶⁴, kosztujący 50 rubli. Jego pełna wersja ukazała się w edycji francuskiej. Wersja polska

58 Nie udało się zidentyfikować większości z wymienionych osób.

59 „Dziennik dla Wszystkich i Anonsowy”, 9 X 1889, nr 232.

60 *Katalog wystawy starożytności...*, poz. 215.

61 AGAD, AGWil., KGiKD, sygn. 276, Conto Dworu JJW hrr Państwa, s. 98 z 14 II 1856 r. [dziękuję Annie Kwiatkowskiej za przekazanie tej informacji]. Konrad Ajewski (*Warszawskie kolekcjonerstwo militariów historycznych okresu zaborów*, cz. 1: *Zbrojownie i zbiory*, „Muzealnictwo”, 47, 2006, s. 36) pisze, że Potocki „wykorzystał zaistniałą wówczas okazję nabycia z wystawy pewnej ilości ilość obiektów broni dawnej”, ale nie podaje źródła tej informacji.

62 AGAD, AGWil., KGiKD, sygn. 276, Conto Dworu JJW hrr Państwa, s. 198 z 30 VI 1856 r. [dziękuję Annie Kwiatkowskiej za przekazanie tej informacji]. P. Jaworski, *Działalność Augusta i Aleksandry Potockich w zakresie kolekcjonerstwa antyku*, „Studia Wilanowskie”, 24, 2017, s. 243.

63 Zob. przyp. 20 powyżej.

64 „Kurjer Warszawski”, 24 XII 1856 (5 I 1857), nr 5, s. 1.

zawierała jedynie kilka tablic. Album został zaprezentowany 23 października 1856 roku na czwartkowym spotkaniu koła numizmatyczno-archeologicznego w Resursie Kupieckiej⁶⁵. W roku 1858 przyczynił się do uzyskania nagrody, tzw. pochwały publicznej, za prace fotografa eksponowane na Wystawie Wyrobów Rękodzielniczych i Płodów Rolniczych odbywającej się w Pałacu Namiestnikowskim w Warszawie. Uważany jest obecnie za pierwszy rejestr fotograficzny dzieł sztuki w Polsce. *Vilanoviana* są widoczne na 13 z 30 tablic⁶⁶. Są jedyną dokumentacją kilku dzieł, które nie zachowały się w zbiorach. Obecnie w Wilanowie znajdują się jedynie 123 obiekty zaprezentowanych w stołecznym pałacu. Losy pozostałych nie są znane.

W kolejnych wystawach, zwłaszcza po śmierci Augusta, Aleksandra nie brała udziału. Niemniej inicjatywy takie cieszyły się zawsze jej zainteresowaniem, co poświadcza między innymi zakup kolejnego tomu *Albumu wystawy starożytności* w roku 1881 za 50 rubli srebrem.

Jedenastego września 1858 roku w pałacu Lubomirskich w Krakowie tamtejsze Towarzystwo Naukowe zorganizowało drugą tego typu, równie imponującą ekspozycję⁶⁷. Rozmach wystawy krakowskiej (1500 zabytków, cztery sale udostępnione publiczności, katalog z 75 tablicami Karola Beyera) znacznie przewyższył założenia warszawskie, niemniej laur pierwszeństwa pozostał w rękach Potockich. Nawet w kilka lat po jej zakończeniu, warszawska prasa wciąż podkreślała, że wystawa z czerwca 1856 roku należała do najświetniejszych⁶⁸.

Udostępnienie wnętrza prywatnego pałacu na Krakowskim Przedmieściu na potrzeby urzędzenia ekspozycji o całkowicie nowym, naukowo-popularyzatorskim charakterze, miało ogromne znaczenie dla zaangażowanych w jej organizację członków Towarzystwa Przyjaciół Nauk oraz coraz bardziej zainteresowanych własną historią mieszkańców miasta i ziem polskich. Czy o wyborze miejsca i właścicieli decydowała tylko dogodna lokalizacja? Wystawy nie można było zorganizować w wilanowskim muzeum, jako że trwały tam liczne przebudowy i rozbudowy położonego z dala od miasta pałacu, na potrzeby rozrastających się zbiorów. Ze względu na sąsiedztwo, zastanawiają potencjalne związki hrabiostwa ze środowiskiem uniwersyteckim, wobec zawieszony po powstaniu listopadowym, a już wkrótce przywróconej (1857) działalności pobliskiej Akademii Medyko-Chirurgicznej, późniejszego Uniwersytetu. Z punktu

65 W. Mossakowska, *op. cit.*, s. 71.

66 Tab. II – poz. 275, Tab. IV – poz. 195, 199; Tab. V – 185; Tab. IX – poz. 361; Tab. XII – 819; Tab. XIII – poz. 452, 454; Tab. XV – poz. 791, 802, 804; Tab. XVI – poz. 652; Tab. XIX – poz. 614; Tab. XX – poz. 995; Tab. XXVIII – poz. 543, 546; Tab. XXIX – poz. 537; Tab. XXX – poz. 515, 516, 468.

67 <https://polona.pl/item/album-fotograficzne-wystawy-starozytosci-i-zabytkow-sztuki-urzadzanej-przez-ck,Mjg1NDUx/0/#info:metadata> (dostęp: 20 IV 2019).

68 „Dziennik dla Wszystkich i Anonsowy”, 27 IX (9 X) 1889, nr 232, s. 4.

widzenia dzisiejszej kolekcji, w toku dalszych prac badawczych, ważne byłoby ustalenie historii pozyskania na okoliczność wystawy wszystkich obiektów, czasu i powodów ich nabywania. Intrygującym byłoby odczytanie klucza, według którego Potoccy dokonywali zakupów? Na zakończenie ważnym jest, podkreślenie roli pionierskich wydawnictw towarzyszących wystawie, m.in. dzięki którym można odtworzyć proces twórczy pierwszej profesjonalnej ekspozycji dziedzictwa kulturowego o charakterze naukowym w Warszawie.

Nota edytorska

Prezentowane w dalszej części aneksy wiernie oddają zapis źródłowy. Odpisy przytoczone zostały w oryginale, bez rozwijania skrótów, nie została uwspółcześniona ortografia ani interpunkcja. Rażąco błędne ortograficzne opatrzone zostały komentarzem [sic!].

Fragmentowi aneksu 1, będącego kontynuacją spisu obiektów, nadano formę tabeli sugerowanej zapisem źródła.

Aneks 2, przedstawiony w zapisie oryginału, stanowi wybór tylko tych obiektów, które należały do Potockich, z zachowaną numeracją porządkową pozycji oraz odwołaniami do układu spisu treści.

W celu ułatwienia lektury początki opisów obiektów zapisane zostały drukiem wyfuszczonym.

ANEKS 1

Opis Starożytności z Pałacu Willanowskiego, na urządzającą się Wystawę tych że dostawionych

AGAD, AGWil., IX, 229, Zarząd Główny Dóbr i Interesów Augusta Potockiego z lat [4 IX 1780] 5 IV 1832 – X 1873 i b.d., s. 492–493, 498; „Spis nadesłanych Starożytności z Willanowa na urządzającą się Wystawę. 24 maja 1856 r.”

[s. 484–489]

1. Wazon z szkła koloru rubinowego, na podstawie srebrnej połączanej zdobnie wyrobionej.
2. Taca agatowa, w bronz połączany oprawna z czasów Zygmunta Augusta pochodząca
3. Szkatuła agatowa, w bronz koralem wykładanym oprawna.
4. Puchar z słoniowej kości, z rzeźbą i portretami Augusta II, w oprawie srebrnej połączanej, z rączką i pokrywą takąż.
5. Taca okrągła kryształowa, bogato emalią i drogiemi kamieniami ozdobna, z czasów Karola V, Cesa: Austriackiego pochodząca.
6. Kropielnica z kamienia lapis lazuli, z figurką złotą, suto emalią i koralem w kuralem w oparciu ozdobna.
7. Krzyż srebrny, połączany z Chrystusem z koralu i ozdobami takiemiż, na aksamit oprawionym.
8. Relikwiarz srebrny, połączany, w formie wieży gotyckiej wyrobiony, z szkłem kryształowym na relikwie
9. Puchar z perłowej macicy, formę muszli mający, na postumencie srebrnym połączanym z figurkami z słoniowej kości ozdobiony.
10. Trąba myśliwska z słoniowej kości, portretem Jana Sobieskiego i rzeźbą zdobna.
11. Puchar z słoniowej kości rzeźbiony, z figurką kłęzącą w postumencie i rączką tudzież nakrywą z 3-ch figur złożoną.
12. Puchar takież z portretem i herbami Króla Augusta mający rok 1697 wryty
13. Cukiernica z słoniowej kości, z nakrywą suto rzeźbą ozdobiona
14. Kufel z słoniowej kości rzeźbą ozdobiony z nakrywą, w spodzie której medalion srebrny z wizerunkiem Jana Sobieskiego Króla.
15. Flakon takież, rzeźbą zdobny, z piszczałką za korek służącą
16. Wycisk woskowy w formie pucharu wyrobiony, przedstawiający przedmiot mitologiczny
17. Cukierniczka agatowa, koloru ciemnego, na podstawie kolumnowej, bronzem okutej.
18. Wazonik agatowy, koloru jasnego na podstawie kolumnowej, także w bronz oprawny
19. Wazonik także agatowy, na podstawie marmurowej, z kolumną wyobrażającą dzika na łapach stojącego i siedzącą na nim małpę.
20. Piaseczniczka marmurowa z Lewkiem malachitowym, oraz z łyżką dużą srebrną połączaną.
21. Koszyk srebrny z nakrywą, wyrobku filigranowego. Kryształem i kamieniami malachitowymi ozdobiony.
22. Struś z pisklętami, z podstawą na nóżkach, wyrobek srebrny połączany filigranowy
23. Cukiernica podobnież wyrobku filigranowego, srebrna z nakrywą.
24. Wazon takiegoż wyrobku, srebrny połączany siadką [sic!] srebrną pokryty, emalią zdobny bukiem róż na wierzchu, z różnych drogich kamieni wyrobionym.
25. Taca wielka, owalna, srebrna – darowana Janowi Sobieskiemu przez Miasto Kraków – przedstawiająca wyjazd tryumfalny tegoż z żoną
26. Taca także mała okrągła, z wyrobkiem przedstawiającym Chrztos Chrystusa w Jordanie

27. Przedmiota toaletowe z czasów Ludwika XIV pochodzące jako to:
 - Puszka wielka srebrna poślaczana, z pokrywą bogato emalią ozdobiona
 - Puszek takichże srebrnych mniejszych Dwie
 - Puszek jeszcze mniejszych Dwie
 - Puszek w kształcie muszli Dwie
 - Szczotka do włosów bez rączki
 - Lichtarzy podobnie ozdobionych dwa
28. Wazon w formie talerza na postumencie niskim wyrobiony, bogato koralem i emalią w kwiaty ozdobiony.
29. Naliwka z tacą w kształcie muszli wyrobiona – miedziana, wewnątrz i zewnątrz w deseń emaliowana
30. Tacka także podługowata o Ośmiu kantach w róg wygiętych.
31. Miednica miedziana z nalewką także w kształcie butli wyrobiona i emaliowana w kwiaty na tle niebieskim
32. Cebuch także z emalią tego samego koloru, oprawę marmurową po końcach mający.
33. Błat brązowy wyrobek w środku orła Dwugłowego mający, z deseniem wkoło emalią wyłożonym.
- 34–39. Talerzyków owalnych miedzianych, obrazy różne z emalii przedstawiających sztuk sześć
- 40–42. Takichże talerzy i przedstawieniami z emalii obrazami, w formie misek sztuk trzy
- 43–44. Także obrazów w formie medalionów wyrabianych Dwa
45. Takież obraz owalny ostro zakończony
- 46–47. Tacek takich samych, w formie muszli wyrobionych z obrazkami emaliowanymi uszkami Dwie
48. wykreślono dwa numera
49. wykreślono dwa numera
50. Tacka także okrągła mała
51. Obrazek na miedzi emaliowany w ramce brązowej i drewnianej
52. Wazonik miedziany okrągły emaliowany z uszkiem i ruchomym postumentem
53. Wazonik podobnyż mały, bez nakrywy.
54. Postumencik podobnież miedziany emaliowany
55. Talez [sic!] gliniany emaliowany, na postumencie drewnianym, z figurą w środku wypukłą, także emaliowaną, starca przedstawiającą
56. Obraz na miedzi, w formie medalionu wyrobiony, przedstawiający popiersie emaliowane z napisem Diva Taustina, w ramach także emaliowanych

Tależy fajansowych przez Rafaela malowanych, jako to:

- 57–59. Płytkich sztuk Trzy
60. W kształcie Salaterki sztuka Jedna
61. W kształcie Tacki na postumencie sztuka Jedna
- 62–67. Głębokich sztuk Sześć
68. Takiegoż wyrobku i rysunku Flaska
69. Medalion fajansowy przedstawiający popiersie Jana Sobieskiego Króla
70. Medalion cynowy w ramach drewnianych przedstawiający popiersie X-a. Jerzego Lubomirskiego
71. Wycisk fajansowy przedstawiający popiersie Judyty z głową Holofernesa

72. Model z gliny Michała Anioła przedstawiający figurę siedzącą Mojżesza [sic!]
73. Dżban fajansowy pękaty, o dwóch uszach z nakrywą cynową, podwójnie otwieraną, do umywalni używany
74. Kufel takież wyrobkiem kolorowanym zdobny z nakrywą cynową i napisem r: 1720
75. Kufel takież mniejszy, z napisem r.1677
76. Takież kufel wielki z nakrywą cynową wyrobkiem figurek różnych zdobny
77. Dżbanek takież z nakrywą cynową z jednym uszku
78. Dżbanek takież wysoki, ozdobiony obrazami figur Świętych.
79. Dżban wielki, koloru jednostajnego żółtego, ozdobiony deseniem i medalionami figur.
- 80–81. Postumentów fajansowych z architekturą kolorowaną srebrnych, Dwa.
82. Butla fajansowa z Herbem i dwoma uszkami.
- 83–84. Butli z szkła kryształu rubinowego, brązem ozdobionych, z takimż kurkami, Dwie.
- 85–86. Takichże samych butli małych Dwie.
87. Kielich z takiegoż szkła z postumentem i nakrywą srebrną.
88. Wazka mała z takiegoż szkła, w oprawie srebrnej pozłacanej.
89. Naliwka kryształowa biała z uszkiem i oprawą srebrną pozłacaną, z czasów Zygmunta Augusta pochodząca.
90. Kielich wielki z szkła białego, z wyrzniętym herbem Leliwa i nakrywą.
91. Kielich mniejszy z nakrywą i herbem podobnym.
92. Kielich wysoki cienki, z herbem Leliwa.
93. Kielich niski z herbami Mniszchów i Szembeków i pięcioma z obrączkami złożonemi.
94. Puchar wielki z szkła zielonego, mający napis r: 1697 i dwa herby malowane Sasów
95. Puchar mały z szkła białego z cyfrą A,R i koroną Królewską
- 96–97. Pucharów mniejszych z herbami malowanemi Sasów i napisami lat 1702–1712 – Dwa
98. Puchar mały z podobnym herbem, napisem obrączkach numerów 1, 2 i 3 opatrzonym
99. Puchar z szkła jasnego w kształcie trąby myśliwskiej wyrobiony, z dwoma uszkami i nakrywką cynową
100. Puchar takież wyrobiony w kształcie rogu, opatrzonego girlandą złożoną
101. Kufel z szkła koloru brunatnego, w kwiaty malowanego
102. Flaszka cztero kantowa z herbem malowanym Sasów i napisem r. 1719.
103. Flaszka mała kantowa, w deseń malowanym, z kurkiem cynowym.
104. Szklanka z herbem malowanym Sasów i nakrywką z szkła zielonego.
105. Szklanka w żyły złotem napuszczane.
- 106–107. Szklank z rżniętymi herbami Tyszkiewiczów i Sapiechów Dwie.
108. Szklanka koloru niebieskiego, z nakrywą srebrną pozłacaną.
109. Zamek żelazny misternej roboty, na postumencie za szkłem i kluczem osobnym.
110. Szkatuła drewniana, stałą kuta, o dwóch przedziałach
111. Pałasz Zygmunta III z złotą rękojeścią napisem r: 1621 opatrzony, w pochwie skurzaney okowanej.
112. Miecz Jana III z napisem r: 1672, oraz portretem Jego i Orłem opatrzony, w pochwie blaszanej, brązem złożonym i orłami ozdobiony
113. Buława Chetmana [sic!] Chodkiewicza złota, emalią ozdobiona.

W Warszawie dnia 20 Maja 1856 roku
Przyjął do Wystawy Alex Przeddziecki

Spis Starożytnych przedmiotów posłanych na Expozycie do Warszawy¹

Nr przedmiotu	Nr porządkowy	
	1	Tabakierka złota szylkretem wykładana
	2	Tabakierka złota emaliowana z miniaturą
	3	Tabakierka mozaikowa w złoto oprawna
	4	Tabakierka szylkretowa okrągła w złoto oprawna z miniaturą
	5	Tabakierka srebrna z miniaturą
	6	Tabakierka kamienna zielona w złoto oprawna
	7	Tabakierka kryształowa w złoto oprawna z brylantami
	8	Tabakierka szylkretowa złotem wykładana z miniaturą
	9	Tabakierka z miniaturą szylkretem wykładana
	10	Tabakierka kamienna duża w złoto oprawna
	11	Tabakierka złota z miniaturą perłowa masa wykładana
	12	Tabakierka kamienna czarna złotem wykładana z miniaturą
	13	Tabakierka złota z miniaturą
	14	Tabakierka szylkretowa z miniaturą
	15	Tacka z kości słoniowej
	16	Chrystus w Ogrójcu
	17	Pudełko z koronką
	18, 19, 20	Pudełko z trzema zegarkami
	21	Pałasz Rewery Potockiego
	22	Pałasz drugi z herbami królestwa na rękojeści
136 – pięć sztuk	23–27	Przedmiota Toaletowe Królowej Maryi Kazimiry roboty Bulowej jako to Lustro w ramach Szkatułek większych dwie Szkatułek mniejszych dwie
137	28	Stolik używany do robót przez tąż Krówę [dopisek ołówkiem powyżej – Maryą Antonetę] z szkatułą na wierzchu wykładany porcelaną Sevrską i bronzem ozdobiony
138	29	Szkatuła Tejże Królowy – hebanowa wykładana mozaiką florencką, bronzem złożonym ozdobiona, spoczywająca na takichże orłach
139		Stółków wykładanych drogiemi kamieniami sztuk sześć

Takowe przedmioty na Wystawę przyjęliśmy Alex Przewdziecki, Henryk Stecki
23 Maja 1856 Warszawa

¹ Ciąg dalszy spisu, powstały trzy dni później, 23 maja 1856 roku, w formie tabeli.

Spis Nadesłanych Starożytności z Willanowa na urządzającą się wystawę tychże

Medaliony – wyrobek z drogiego kamieni

	Numer porządkowy przedmiotu	
140	1	Głowa kobiety, w pierścieniu złotym okrągłym
	2	Także – w pierścieniu owalnym z uszkiem
	3	Przedmiot mitologiczny w takimże pierścieniu
	4	Popiersie mężczyzny
	5	Głowa kobiety – płaskorzeźba na tle ciemnym, w pierścieniu z uszkiem
	6	Męczeństwa Chrystusa, wryte w Krwawniku oprawnym w pierścieniu złoty z uszkiem
	7	Popiersie kobiety – wyrobek całkowitej rzeźby
	8–9–10	Trzy sztuki medalionów kryształowych – wielkich przedstawiających przedmioty mitologiczne
	11	Główka kobiety, płaskorzeźba, w pierścieniu złotym owalnym
	12	Także mężczyzny [sic!], w pierścieniu takim samym
	13	Głowa dziecięcia, rzeźba wypukła w obrączce złotej
	14	Przedmiot mitologiczny, w pierścieniu z uszkiem
	15	Orzeł ciskający pioruny, w pierścieniu okrągłym
	16	Pierścień z główką kobiety
	17	Główka kobiety, w obrączce złotej owalnej
141	18	Kassa mała brązowa grawirowana, w ogniu złożona
142	19	Zegar wielki – wyrobek z Massy i emalii – ozdobiony figurami na wierzchu
	21	Kandelabry do ozdoby powyższego zegara służących Dwa
143–146	22	Tarcz Starożytnych Cztery

Wyżej wymienione przedmioty na wystawę odebraliśmy. W Warszawie 24 Maja 1856 r. Alexander Przedziecki, K. Beyer

[s. 493]

147. Roztruchan z medalionem Rewery roboty Gdańskiej,
148. Roztruchan srebrny z łabędziem na wierzchu
149. Roztruchan srebrny z Minerwą
150. Roztruchan cały złożony z pokrywą gładką
151. Roztruchan z jeźdźcem
152. Flaszka srebrna w kształcie kawalera

153. Salaterka srebrna połączana z dwoma uszami.
154. Roztruchan mały niemiecki.
156. Puchar srebrny złożony i grawirowany.
157. Roztruchan złożony z medalionem z Rzymem
158. Kielich duży srebrny z przykrywą na której figurka stojąca.
159. Roztruchan srebrny.
160. Roztruchan srebrny złożony z figurką na wierzchu.
161. Talerzyk złożony w kształcie liścia.
162. Kielich w kształcie ananasa.
- 163–164. Przykrywa Takży [sic!] Cynowych Dwa
165. Pucharek Starożytny
- 48–49. Siedel Starożytnych blachą brązowych połączaną ozdobionych Dwa, z których jedna aksamitem zielonych z haftem ubite
167. Pałasz prosty z napisem roku 1714 – z rękojeścią brązową połączaną, herbem Królestwa z panowania Sasów ozdobioną.
168. Trąbka myśliwska z słoniowej kości w bronz oprawna, z łańcuszkiem takimże
169. Szyszak Rzymski wyrobek spizowy grawirowaniem zdobny

Numery od 147 do 162 włącznie osobno zakwalifikowane zostały w liczbie 6u sztukach

Przybyłe przedmioty powyższe od Nr 163 mamy [nieczytelny fragment]... zabraliśmy...

W Warszawie dnia 30 Maja 1856 r

Alex Przeddziecki

[*Poniżej kolejne zapisane obiekty*]

- 170–177. Wazonów Chińskich, porcelanowych z nakrywami, różnej wielkości, z których dwa koloru ciemnego sztuk osim
- 178–179. Zegarów Brązowych staroświeckich Dwa

Warszawa dnia 31 Maja 1856 przyjąłem

H. Stecki Przyjąłem

[własnoręczny podpis]

[s. 498]

180. Pstalterz pod n. 72
181. Książka do nabożeństwa Królowej Bony w oprawie srebrnej filigranowej

Odebrałem 13/6 1856 Ciechowski

182. Pałasz, na którym wypisane są ewangelie, bez pochwy
183. Dzban Chiński z metalu
184. Postument Marmurowy do figury Mojżesza
185. Pałasz Polski w pochwie z napisem na rękojeści 3 ci Rękojeść agatowa zamiast gardy Łańcuszek połączany

ANEKS 2

Wybór z katalogu pt. „Wystawa starożytności i przedmiotów sztuki 1856 urządzona w Pałacu Jw. hr. Augustostwa Potockich w Warszawie na Krakowskim-Przedmieściu na korzyść Domu Schronienia Opieki Najświętszej Maryi Panny – obiekty będące własnością hr. Augustostwa Potockich”, s. 1–353

I. STAROŻYNOŚCI / Starożytności obce / Starożytności grecko-rzymskie

43. **Helm rzymski brązowy z rytowanymi** wyobrażeniami: głowy meduzy, jaszczurki, oraz Romulusa i Remusa z wilczycą. Ze zbioru hr. Augusta Potockiego.

Sprzęty i wyroby chińskie

49. **Dwa wazony porcelanowe chińskie**, na tle czarnem przedstawiające ozdoby złote i srebrne, oraz widoki. Ze zbioru hr. Augusta Potockiego
50. **Cztery wazony z porcelany chińskiej**, na tle białem różnokolorowe kwiaty; wierzch dwóch pokryw przedstawia potwornego smoka. Ze zbioru hr. Augusta Potockiego.
51. **Dwa wazony ośmiokątne z porcelany chińskiej**, przyozdobione kwiatami w różnych kolorach. Ze zbioru hr. Augusta Potockiego.

II. BROŃ I UZBROJENIE, ORAZ GODŁA

Broń wojenna i myśliwska

1. Sieczna i ostra / Miecze, koncerze, szpady, palasze

180. **Szpada hiszpańska z końca XVI wieku**. Głownia jest cztero-kantowa. Rękojeść stalowa, drutem obwijana z gałką przezroczystą, wyrabianą w arabeski i rozety. Jelec składa się z tarczy 0,160 m., średnicy, i krzyża 0,300 m. długości mających. Długość głowni 1,130 m., długość szpady 1,310 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
181. **Szpada hiszpańska z XVIII wieku**. Głownia jest trzykantowa z rytowanymi armaturami i gałązkami. Rękojeść stalowa drutem obwijana. Jelec wypukły z ozdobami trawionymi w gałązki, na którym przygłowni jest napis: *EN MADRID * ANO 1701 * *ESTRADA*MEFECIT*. Długość głowni 0,790 m., długość szpady 0,970 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
183. **Szpada szwajcarska z XVI wieku**. Głownia jest czworo-kantowa płaska. Rękojeść w skórą czarną i stal oprawna, z gałką przezroczysto wyrabianą, przedstawiającą grupę jeźdźców. Jelec stalowy w formie klatki. Długość głowni 0,820 m., długość szpady 0,990 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
184. **Palasz prosty z czasów Jana Sobieskiego**. Na stronie głównej jest popiersie Jana Sobieskiego. Na stronie głównej jest popiersie Jana Sobieskiego z napisem, IOANNES III R* P AD 1672. Na stronie odwrotnej jest złoty orzeł bez korony z tarczą (Janina) na piersiach. Rękojeść jest chalcedonowa złotem nabijana w gałązki, pochwa stalowa nabijana gwiazdami, oprawa jej srebrna pozłacana przyozdobiona jest orłami I cyfrą Jana III. Oprawa rękojeści i pochwa dorobione przez Pirmeta w Paryżu w nowszych czasach. Długość głowni 0,880 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
185. **Szpada wojskowa z czasów Augusta II**. Głownia jest płaska, na obu jej stronach wryty rok 1714 i cecha pozłacana M. F. 7. Jelec pokryty tarczą brązową złożoną, na której wyrzeźbiony jest herb królewski, Sasko-polsko-litewski. Pochwa z skóry brunatnej w brąz prosty oprawna. Długość głowni 0,770 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

186. **Szpada wojskowa używana przez Wojewodę Stanisława Potockiego.** Głownia sześciokantowa, płaska, na obu jej stronach u góry jest złotem nabijana cyfra S. A. R. (Stanislaus Augustus Rex) pod koroną królewską umieszczona. Rękojeść drutem brązowym okęcona i w brąz złocony rzeźbiony oprawna, zakończona ozdobnym hełmem. Jelec brązowy, pochwa skórzana podobnie w brąz oprawna. Długość głowni 0,850 m., długość szpady 0,920 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
187. **Claymor Szkocki nowoczesny.** Głownia jest płaska z dwoma głębokimi rowkami podłużnymi, na stronie głównej napis: ALBION CLOTH COMPANY EDIMBURGH. Rękojeść jest obciągnięta skórą rybią czarną w stal polerowaną oprawna, jelec stalowy w formie klatki obejmującej całą rękę, i podbitej zamsem pokrytym czerwonym sukniem. Pochwa jest z czarnej skóry również w stal oprawna. Długość głowni 0,800 m., Długość Claymora 0,940 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

Szable (krzywe)

195. **Szabla Hetmana Chodkiewicza.** Na stronie głównej srebrem sadzony napis, „Chocimskie traktaty zawarłam przed laty”. Potem srebrem wykładana trupia głowa z dwiema kośćcami na krzyż a nad nią wprawiona w szablę mała srebrna moneta turecka (*para*). Na stronie odwrotnej, rok 1621 i i napis, „Sigimundo 3tio Rege poloniae”. Na rękojeści na wierzchu jest monogram S. A. (Sigismundus Augustus) z koroną królewską. Jelce stalowe złotem wykładane, ma na sobie herb królewski polsko-litewski z ciołkiem Poniatowskich, pośrodku na samej rękojeści blachami złotymi gładko obłożonej znajdują się napisy. Na stronie głównej „Po śmierci Stanisława Augusta ostatniego z królów polskich których byłam własnością, dał mnie w upominku przy chrzcie świętym Augustowi Potockiemu.” Na stronie odwrotnej, „Dnia 3 maja 1806 roku. Józef Poniatowski dowodzący wojskiem Rzeczypospolitej w świętych czasach, które dzień ten Polaków wraca pamięci.” Pochwa jest oprawna w jaszczurową skórę i stal nabijaną złotem, w ozdoby stylu czasów Cesarza Napoleona Igo. Długość głowni 0,940 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
197. **Szabla z wypukło-zostawionemi** napisami religijnej treści w łacińskim języku, z XVII wieku. Na głowni na stronie głównej od góry są cztery koła duże ozdobione głowami ludzkimi, w środku kół i pomiędzy nimi są nawpół zatarte i nieczytelne napisy, dalej znać początek Ewangelii ś. Jana. Na stronie odwrotnej podobnie od góry jest koło w którym krzyż, potem napisy i ozdoby z głowami ludzkimi, takie nawpół zatarte. Długość głowni 0,815 m., długość szabli 0,930 m. Własność hr. Augusta Potockiego.
199. **Szabla należąca niegdyś do Hetmana Stanisława (Rewery) Potockiego.** Głownia damasceńska ma na stronie głównej złotem nabijane gałązki i napis: „Ensem * quem * tenuit quondam * Potocki * Revera * De * Manibus * Duci * Nepoti * venit * ad * Usam.” Na stronie odwrotnej jeździec turecki w prawo biegnący złotem nabijany. Rękojeść z agatu jest rzeźbiona w kształcie Iwiej głowy, z jelcem brązowym. Pochwa jaszczurowa w brąz oprawna, z późniejszych pochodzi czasów. Długość głowni 0,780 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
201. **Szabla wschodniego wyrobu.** Na głowni po obu stronach na całej długości szabli są napisy tureckie złotem nabijane. Rękojeść zakończona lwią głową i pochwa skórzana w srebro oprawna, są roboty weneckiej z XVII wieku, jak cecha (lew śgo Marka) przekonywa. Na jelicu rękojeści po obu stronach na złotych tarczach są emaliowane, orzeł biały i pogoń litewska, w nowszych czasach przydane. Długość głowni 0,82 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

204. **Szabla Polska z XVIII wieku.** Głownia gładka. Rękojeść agatowa złotem nabijana, oprawna w brąz złożony z podwójnym łańcuszkiem dla ochrony ręki. Na stronie głównej jelca jest napis, *obrona* na stronie odwrotnej, *Dnia 3 maja 1791*. Pochwa skórzana jaszczurowa czarna w brąz złożony oprawna, w późniejszych czasach odnowiona została. Długość głowni 0,820 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
209. **Szabla oficera od konnicy, z fabryki pod Warszawą.** z końca XVIII wieku. Głownia rowkowana, na obu stronach ma rytowane ozdoby w gałązki, pośród których jeździec i napis, *VIVAT HUSSAR*. Rękojeść czarną skórą obszyta, drutem obwinęta w brąz złożony oprawna. Jelec również brązowy złożony kraciasty. Pochwa stalowa. Długość głowni 0,830 m., długość szabli 0,960 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

Sztylety, Puginały, Noże, Jatagany

213. **Nożyk pięknej niemieckiej roboty z XVI wieku.** Trzonek agatowy z arabeskami złotem nabijanymi. Oprawa pochwy srebrna złożona z ozdobami w gałązki wytłaczanymi. Pochwa jaszczurowa zniszczona ma ucho do zawieszania u pasa. Długość ostrza 0,110 m., długość nożyka 0,190. Własność hr. Aug. Potockiego.
216. **Puginał francuzki z XVI wieku.** Głownia cztero-kantowa płaska na obu jej stronach wybity znak *lilia*. Rękojeść i pochwa w aksamit karmazynowy i stal polerowaną oprawne. Długość głowni 0,280 m., szerokość u góry 0,034 m., długość puginału 0,383 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
217. **Puginał pięknej włoskiej roboty z XVI wieku.** Głownia jest głęboko żłobkowana i w rowkach przezroczysto wycinana i dziurkowana. Rękojeść z kości słoniowej z ozdobami rzeźbionymi w kształcie popiersi i maskaranów, tudzież liści akantowych, jelce cienkie podwójne stalowe, głownia rękojeści stalowa srebrem nabijana. Pochwa jest w aksamit szafirowy i stal polerowaną oprawna. Ten rodzaj puginałów bywał niekiedy zatrutowany. Długość głowni 0,198 m., długość puginału 0,352 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
218. **Nóż czerkieski pięknej roboty.** Trzonek srebrny z ozdobami czarno szmelcowanymi w gałązki na tle złotem. Pochwa srebrna ozdobiona jest wydatniami w arabeski i gałązki, zakończona smoczą główką. Długość ostrza 0,210 m., długość noża 0,32 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
219. **Kryss malajski.** Głownia cztero-kantowa płaska, wężykowata, damaskowana, przy rękojeści ozdobiona lwem siedzącym na tylnych łapach, z tejże stali wyrzeźbionym subtelnie i pozłożonym. Rękojeść z słoniowej kości ukośnie rowkowana i zielono malowana, z kapturem, w brąz złożony oprawna. Pochwa jaszczurowa w brąz złożony oprawna europejskiej roboty. Długość głowni 0,350 m., długość kryssu 0,270. Własność hr. Aug. Potockiego.
220. **Kryss malajski pięknej roboty.** Głownia cztero-kantowa płaska, wężykowata i damaskowana u rękojeści głęboko rowkowana. Rękojeść rzeźbiona z drzewa twardego czerwonego w postaci bożyszczka indyjskiego. Pochwa w aksamit karmazynowy i srebro oprawna, europejskiego wyrobu. Długość głowni 0,400 m., długość kryssu 0,497 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
221. **Puginał albo kindżał turecki.** Głownia cztero-kantowa płaska, rowkowana, z ozdobami na wypukło trawionymi. Rękojeść z kości słoniowej w srebro oprawna, ozdobiona rozetkami. Pochwa srebrna, górna jej część jest ozdobami filigranowymi, złożonemi ubrana, środek w gałązki wyrabiany, dolna zaś część drutem okrażona. Długość głowni 0,336 m., długość puginału 0,456. Własność hr. Aug. Potockiego.

Uzbrojenia rycerskie

1. Tarcze

a) Żelazne

271. **Tarcza żelazna wykuwana, z XVI wieku**, u góry okrągła, u dołu ostro zakończona. Płaskorzeźby na tarczy tej wykute przedstawiają w środku twarz słoneczną z promieniami, na polu łuskowanym. Nadto promienie słońca również jako i dolna środkowa część tarczy pokryte są ozdobami wytrawianymi w drobne gałązki. Z odwrotnej strony tarczy przytwierdzone są uszy, jedno żelazne, a drugie skórzane, spód podbity jest zielonym axamitem. Długość 0,920 m., największa szerokość 0,480 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
272. **Tarcza prostokątna ze ściętymi rogami, żelazna wykuwana z XVI wieku**. Płaskorzeźby wykute przedstawiają w środku osobę stojącą w rzymskim stroju trzymającą tarczę, a po bokach wkoło wyrobione są ozdoby w gałąki i rybki, między którymi po rogach popiersia. Długość 0,570 m., szerokość 0,430 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
275. **Tarcza okrągła z kutego żelaza polerowana**. Pokryta jest ozdobami wytrawianymi w gałązki, zwierzęta, potwory i postaci ludzkie na sześcioramiennej gwiazdzie. Tarcza ta jest w stylu XVI wieku, lecz zdaje się być roboty późniejszej. Średnica 0,590 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
276. **Tarcza okrągła z kutego żelaza polerowana**. Ozdoby wytrawiane w arabeski, postaci mitologiczne i popiersia rycerzy wyrobione na gwiazdzie sześcioramiennej. Tarcza jest w stylu XVI wieku, lecz zdaje się być roboty późniejszej. Średnica 0,590 m., Własność hr. Aug. Potockiego.

Przybory wojskowe

b) Prochownice

333. **Prochownica drewniana**, kształtu gruszkowatego, pokryta skórą czarną wytłaczaną, pięknej roboty, z XVI wieku. Na wytłoczeniu przedstawione są gryfy i arabeski, na tle niegdyś złotem. Okucie żelazne. Wysokość 0,160 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

f) Siodła i rzędy na konia.

352. **Siodło polskie z ozdobami brązowymi, złotem, z początku XVI wieku**. Przód, tył i boki siodła są z balchy brązowej, złoczonej, rzeźbione w gałązki i arabeski, ozdobione wydatnymi rozetami podobnie rzeźbionymi. Z pokrycia został tylko ślad sukna zielonego złotem haftowanego. Własność hr. Aug. Potockiego.
355. **Siodło polskie, zielonym aksamitem obite, złotem haftowane**, z ozdobami srebrnymi, złotem, rzeźbionymi, z końca XVII wieku. Przód, tył i boki siodła, pokryte blachą srebrną, złotą, na której tle kropkowanym rzeźbione są ozdoby w gałązki, oraz wydatne armatury srebrne, rzeźbione i czarno szmelcowane. Własność hr. Aug. Potockiego.

Znamiona i godła wojskowe i cywilne

a) Buławy hetmańskie

361. **Hetmana Chodkiewicza**, srebrna, grubo zrocona i rzeźbiona. Robota bardzo piękna, z XVI wieku. Rzeźby są wyrobione w drobne gałązki gdzie niegdzie, ozdobami wydatnymi i czarną emalją odznaczonymi. Długość buławy 0,720 m., średnica gałki 0,010 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

III. PRZEDMIOTY STROJU, ORAZ SPRZĘTY DOMOWE I KOŚCIELNE

Kobierce i makaty

- 396a. **Piękny kobierzec krajowego wyrobu**, robiony szydełkiem, ścięciem łańcuszkowym na tybecie pąsowym, tło zarobione na przemiany srebrem i złotem, kwiaty w cieniu różnokolorowym jedwabiem, z dodaniem niektórych części z gładkiej tasiemki (słomki) srebrnej i złotej, podbity jedwabiem złotym, i frenzlą, jedwabną kolorową, obszyty, z początków XVIII wieku. Długość 1,920 m., szerokość 1,280 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
399. **Trzy dywany czyli kobierce tureckie** na suknie (dwa na pąsowym, a jeden na granatowym), różnokolorowymi plecionkami w kwiaty wyszywane, nadto kwiaty same podkładane sukniem różnobarwnym, podbite jedwabiem, i brzegami z szalu tureckiego ciętymi. Długość 1,970 m., szerokość 1,280 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
- 399a. **Dywan roboty perskiej**, z aksamitu strzyżonego jedwabnego, karmazynowego (we trzy bryty), obszyty szlakiem takie aksamitnym, tkanym w różnobarwne wzory, gustem perskim. Długość i szerokość jednaka 3,620 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
- 399c. **Makata czyli dywydyk turecki jedwabny**; w kraty na tle czerwonym, przetykany srebrem w ozdobne kwadraty. Obwieszony szlakiem podobnej roboty. Długość 2,070 m., szerokość 1.110 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

Przedmioty do stroju należące

d) Różańce

418. **Różaniec z kamienia lazulitu**, w złoto oprawny, z 50 mniejszych i 5 większych paciorek złożony, gładkiej roboty. U dołu ma zawieszony na trzech takichże paciorkach z 6ciu dużych lazulitowych kulek złożony, i także w złoto oprawny i złocistym kutasem ozdobny. Wyrób najpodobniej włoski z XVII wieku. Własność hr. Aug. Potockiego.
435. **Tarka do tabaki oprawna** w słoniową, kość rzeźbioną, opatrzona w jednym końcu tabakierką, czyli skrzynką na tabakę, zamykaną, wiekiem na zawiaskach poruszającym się, w drugim zaś końcu otworem do wysypywania (a raczej niuchania) tabaki, wyrób francuzki, z końca XVII wieku. Błacha tarki z dwóch stron dziurkowana. Płaskorzeźby przedstawiają na pokrywie tabakierki w półfigurze lo. i Jowisza w postaci orła, pod spodem zaś tarki, spotkanie Marsa i Wenery wśród pięknej okolicy; resztę miejsca zajmują ozdoby wypukło rzniete, kształt całej tej tarki jest podługowato trójkątny. Długość 0,220 m., szerokość u góry 0,055 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

Drobne sprzęty i kosztowności

1. Tabakierki

b) Rożki do tabaki

439. **Tabakierka czyli rożek do tabaki** w kształcie flaszki okrągłej ze słoniowej kości, rzeźbami okryta, z końca XVII wieku. Rzeźby przedstawiają karykatury (*les diableries*) w rodzaju Breughela. Robota jak się zdaje flamandzka. Wysokość 0,070 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
444. **Tabakierka z kryształu górnego, okrągławego** kształtu rzeźbami okryta, i w złoto oprawna, zamknięcie suto brylantami wysadzane. Na pokrywie w płaskorzeźbie popiersie Ces. Katarzyny II w postaci Minerwy. Własność hr. Aug. Potockiego.
445. **Tabakierka z jaspisu zielonego** w kształcie hełmu, okrytego ozdobami *rococo*, w złoto oprawna, na pokrywie starannie rzniete płaskorzeźba przedstawia Jowisza z piorunami siedzącego w blokach, przy nim orzeł. Własność hr. Aug. Potockiego.

447. **Tabakiera z jaspisu zielonego**, w złoto oprawna, formy podłużnej zaokrąglonej. Własność hr. Aug. Potockiego.

2. Zegarki i zegary

b) Pektoraliki, zegarki kieszonkowe

452. **Pektoralik czyli zegarek kieszonkowy**, ośmiogраниasty bijący (repetier) srebrny, w części złocony, cały rytowanymi ozdobami okryty, nader starannej roboty, z początku XVIII w. Koperta srebrna, zewnątrz i wewnątrz rytowana, boki przejrzysto nader delikatnie wycinane, podobnie jak i ozdoby wewnętrzne, we środku mechanizm sprężynowy, na łańcuszku, z dzwonkiem godzinowym, cyferblat podwójny, jeden w drugim obracający się, z 12 numerami arabskimi, i tyłuż rzymskimi; wskazówka godzinowa przytwierdzona do cyferblata wewnętrznego. Wewnątrz zegarka napis: „Pierre Combret à Lyon.” Długość 0,047 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

454. **Zegarek kieszonkowy złoty, brylantami wysadzany, królowej Maryi Kazimiry, żony Jana III**. Z obu stron oszklona koperta, dozwala widzieć bieg zegarka, bogato wszędzie brylantami usianego, obsadzone są nimi obie wskazówki i oddziały godzin na cyferblacie, również jak i oprawa szkła; po drugiej zaś stronie, wahadło i skrzynka je obejmująca, przejrzysto ozdobnie wyrobiona, także brylantami jest wysadzana. Ozdoby te tworzą koronę królewską, spoczywającą na dwóch gałązkach wawrzynu, pod którymi rozciąga się wieniec z dwóch gałęzi palmowych złożony. Mechanizm sprężynowy, z łańcuszkiem nader dokładny, cyferblat biało emaliowany, na nim godziny liczbą rzymską, a minuty arabską są oznaczone, tu także jest drobnutki napis, *Freres Mellyt à Paris*. Własność hr. Aug. Potockiego.

457. **Zegarek kieszonkowy złoty**, wysadzany pięknymi agatami dendrytowymi, przedstawiającymi mchy i drzewa, z końca XVII wieku. Złota oprawa ozdobnie wytłaczana, ma kwiaty z brylantów wysadzone. Cyferblat biało emaliowany, wewnątrz napis: F. VIGNE LONDON 1424. Własność hr. Aug. Potockiego.

c) Zegarki i zegary stołowe

465. **Dwa zegary brązowe**, w części złocone, do postawienia na wysokich szafkach, parzyste, z malowaniami, wyrób saski z pierwszej połowy XVII wieku. Każdy z nich na wierzchu dwoma dzwonkami harmonijnymi jest opatrzony, przodowy bok cały ozdobnie rytowany i złocony, nosi na sobie cyferblat takiż z dwiema wskazówkami, na którym oznaczone są rzymskimi cyframi, liczby 4-ch kwadransów, dwunastu godzin dziennych i arabskimi cyframi liczby dwunastu godzin nocnych, od 13-tej do 24-tej. Poniżej cyferblatu jest zbiorowy herb kurfirszta saskiego a mianowicie, Hennenbergskiej linii, oraz na jednym z zegarów, dwa razy powtórzona cecha zapewne robotnika, „strzała” i litery H. F. Dwie boczne strony tych obu zegarów, przedstawiają olejno malowanych 4ch konnych. 1. Turka, 2. Polaka, 3. Szweda, 4. Niemca. Nad skrzynią zegarową, po rogach słupkami przyozdobioną, wznoszą się u obu zegarów jednakie ozdoby, od przodu wystająca po pół szyi głowa końska, która w czasie bicia godzin poruszała dolną wargą jak do rżenia, dwa jednorożce skrzydlate służą jej za heraldyczne wspory; boki zaś zegaru uwieńczone są herbem saskim, trzymanym przez dwa gryfy. Dwaj pacholki z buławami u góry umieszczeni służą do wybijania godzin; wewnętrzny mechanizm cały prawie jest stalowy, a poruszany był jednym ciężarem. Wysokość całkowita 0,480 m., wysokość skrzyni zegarowej 0,203 m., szerokość boku zegaru 0,168 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

467. **Zegar wielki kominkowy z żelaza (lanego ze srebrem, Silversteel)** wyrobiony i porcelaną szafirową złoconą i szaro malowaną ozdoby, robota nowoczesna, z wystawy Londyńskiej, r. 1851. Do niego należą stojące obok dwa świeczniki takiejże roboty, rzeźba na wierzchu zegara przedstawia walkę rycerzy, a głównie Karola VII. Własność hr. Aug. Potockiego.

3. Drobne kosztowności

a) Klejnoty ozdobne

468. Naczynie wyrobione z muszli *nautilus* w srebrnej złoconej oprawie, kamieniami drogiemi i kością słoniową wzbogaconej, z początku XVII wieku. Spód stanowi żółt srebrny, wysadzany drogiemi kamieniami, na nim takież mały tryton z trójzębem wężu, z głową kwiatem zakończoną, na którym spoczywa muszla, tę zdobi troje aniołków, pięknie ze słoniowej kości rzeźbionych, z nich środkowy który bańki mydlane puszcza siedzi także na ruchomym żółwiu. Cechy są, herb miasta Frejburga, oraz litery I. L. R. i E. Wysokość 0,400 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
472. **Chrystus P. w Ogrójcu**, obrazek roboty złotniczej, ma figury całkiem wypukłe, ze szczyrego złota, po wierzchu różnobarwnie emaliowane. Prześliczna ta miniaturowa robota, odznacza się dobrym wykończeniem i żywością barw. Ciało u osób jest białe, niebo mocno szafirowe, góry i ziemia złociste, drzewa i trawa mocno zielone w kilku barwach, niektóre krzewy całkiem wypukło są wyrobione z odstającymi łodygami i liśćmi, emalia wyborna doskonale się trzyma. Sądząc po podobieństwie roboty, z kielichem królewicza biskupa Karola Ferdynanda w Płocku znajdującym się, możnaby mniemać że jest wyrobem złotników gdańskich XVII w. którzy słynęli z robót podobnego rodzaju. Piękny ten obrazek ofiarował do zbiorów willanowskich p. W. Wilczyński, a oprawę do niego z drzewa przejrzysto i delikatnie rzeźbioną z podłożeniem grubej tak samo wycinanej blachy mosiężnej, wykonał Froment Meurice, słynny złotnik paryzki w r. 1853, jak delikatny podpis jego na podstawie świadczy. Wysokość 0,065 m., szerokość 0,047 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
475. **Bukiet kwiatów**, ułożony z naśladowanych drogich kamieni, jakoto: brylantów, rubinów i ametystów. Składa się z róży, goździka, lilii i kilku drobnych kwiatków związanych, tak samo kamieniami wysadzaną wstęgą; łodygi i liście są zielono emaliowane, oprawa srebrna, z tyłu i gdzieniegdzie z przodu pozłacana. Jest to zapewne naśladowanie owych sławnych róż, przez Papieża zasłużonym w chrześcijaństwie, a dostojnym niewiastom w darze posyłanych, bukiet ten umieszczony jest bez żadnego właściwego związku, na chińskim filigranowym wazonie pod l. 477 opisanym. Wyrób najpodobniej włoski XVII wieku. Wysokość bukietu 0,170 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
476. **Struś z pisklętami**, służący razem za małe naczynko do balsamów. Wyrób srebrny filigranowy chiński, niektóre części jego są wyłacane. Własność hr. Aug. Potockiego.
477. **Wazonik chiński z pięknego srebrnego filigranu**, na tle złoconem. Ozdobiony jest główkami lwiami w których są kółka za ucha służące, i dwoma krajobrazami w rodzaju emalii zwanej obwódkową (*émail cloisonné*). Jest to jeden z piękniejszych wyrobów chińskich filigranowych, dzieło ciepłości i sztuki. Rodzaj emalii, który tu użyto należy do pierwotnych, jakie w Europie, a mianowicie w Limoges (we Francyi) w XIII wieku wyrabiano, każdy kolor obwiedziony jest wązkim paskiem metalu w którym jakby w korytku się rozpościera; w tym wazoniku umieszczony jest bukiet kwiatów z naśladowanych drogich kamieni ułożony, opisany pod l. 475. Wysokość 0,205 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

b) Naczynia z drogiego kamienia rżnięte

480. **Czarka owalna agatowa**, na takéjże nózce i podstawie w srebro złocone oprawna. Długość 0,124 m., szerokość 0,095 m., wysokość 0,123 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
481. **Czara półkulista z agatu białego**, na takiejże nózce i podstawie, oprawna w brąz złocony. Średnica 0,150 m., wysokość 0,182 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
482. **Czarka półkulista z nóżką agatową**, podstawa jej brązowa, wyobraża dzika na tylnych nogach wspinającego się, w przednich zaś trzyma czarę, na dziku jeździ małpa, brąz w części jest złocony, a w części malowany. Całość umocowana na podstawie marmurowej, wyrób z końca XVII wieku. Średnica czarki 0,074 m. Własność hr. Aug. Potockiego
484. **Czarka podługowata owalna**, z nosem i uchem, z serpentynu pięknie i gładko wyrobiona na takiejże nózce, na uchu znajduje się przysadzony ślicznie z ciemnego malachitu wyrzeźbiony lew, który z małpką igrza. Przytem jest ozdobna łyżka brązowa pozłacana, dawnego kształtu. Długość całkowita 0,220 m., szerokość 0,080 m., wysokość czarki 0,058 m. Własność hr. Aug. Potockiego
488. **Nalewka kryształu górnego**, z pięciu sztuk złożona, i w brąz złocony oprawna, rzeźba wokół przedstawia wśród gaju przedmioty z przemian Owidyusza poczerpnięte. Rączka w kształcie skrzydlatej wygiętej karyatydy wyrzeźbiona, robota z XVI wieku. Wysokość 0,320 m., największa średnica około 0,125 m. Własność hr. Aug. Potockiego

c) Tace kosztowne

489. **Taca złożona z 19 tabliczek kryształu górnego**, oprawnych w srebro pozłacane, wysadzane drogiemi kamieniami, i nader misternie emaliowanemi. Ofiarowana była wedle podania rodzinnego, Cesarzowi Karolowi V, przez miasto Augsburg w XVI wieku. Szczególniej w tacy tej zastanawia delikatność wypukłej i przysadzanej emalierskiej roboty, oraz fantazyja w układzie ozdób składających się z różnych owoców, liści gałązek, kwiatów i różnobarwnego ptastwa. W koło tabliczek kryształowych, gęsto obsadzone są granaty, a w różnych miejscach tacy beryle i lazulity. Jest to wyrób sławnych ze swej biegłości złotników augsburskich. Jakoż pod spodem tacy, znajduje się dwakroć powtórzona cecha augsburska (grono czyli szyszka) i M. z krzyżem. Średnica tacy 0,450 m. Własność hrabiny Aug. Potockiej.
490. **Taca ośmioboczna, złożona** z dużych płytów agatowych, w brąz złocony oprawnych, brzeg jej przyozdobiony jest przezrystem wycinaniem nakształt koronki, wyrób najpodobniej włoski, z końca XVI wieku. Długość tacy 0,484 m., szerokość 0,427 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
491. **Tacka do klejnotów na wysokiej** podstawie brązowej, złoconej, koralami gęsto w różyczki wysadzana, i białą emalią przyozdobiona, brzeg w kwiaty i liście białe emaliowane nastrzępiony, robota włoska z XVI wieku. Średnica całkowita 0,240 m., wysokość 0,085 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

5. Przybory pisarskie

502. **Kałamarz** zamknięty w kuli świat wyobrażającej, umieszczonej na podstawie okrągłej, na której w płaskorzeźbie wyrażone są rzemiosła i sztuki. Galwanoplastyczny wyrób Elkingtona, pochodzący z powszechnej wystawy Londyńskiej 1851 r. Własność hr. Aug. Potockiego.

6. Sprzęty gotowalniane

513. Gotowalnia srebrna, złotem i emalią ozdobiona, z końca XVII wieku. Składa się ze skrzynki większej (dług. 0,240 m., szerokiej 0,160 m.), dwóch jednakich mniejszych (dł. 0,145 m., szer. 0,100 m.), dwóch jednakich jeszcze mniejszych (dług. 0,091 m., szerok. 0,065 m.), dwóch tabakierok naśladowujących niby muszle (dług. 0,075 m., szerokości 0,054 m.), dwóch lichtarzy (wys. 0,173 m. i szczotki (dł. 0,130 m., szer. 0,080 m.). Wszystko to srebrne, pozłacane, i ozdobione po wierzchu wprawionymi emaliami na miedzi; tło emalii białe, a na niem drobne wielokolorowe malowane ozdoby, oraz niektóre części delikatnie wypukło wytłaczane i mocno złocone. Jedno z takich wytłaczań przedstawia popiersie Kurfirsza Fryderyka Augusta (zwanego Wielkim Kurfirszem). U tej tabakierki pod wierzchem, umieszczona jest za szkłem miniaturowa akwarella, przedstawiająca trzech jeźdźców w stroju owoczesnym niemieckim, napadniętych przez lwa który jednego z nich wraz z koniem na ziemię powalił. Inne znowu wytłoczenie podaje na tarczy pod królewską koroną, ozdobionej orderem słońca, cyfrę „CA.” na boku tabakierki, na takiejże tarczy w błękitnym polu złota zbroja, a w drugim miejscu lit. E. Własność hr. Aug. Potockiego. Wyrób berliński, z końca XVII wieku. Cechy, godło Berlina, „niedźwiedź wspinający się” i ROHNER.
515. **Gotowalnia królowej Maryi Kazimiry** (de la Grange d'Arquien) żony Jana Sobieskiego, wyrób francuzki, z XVII wieku. Gotowalnia ta składa się z dużego stojącego zwierciadła toaletowego, wyginanej formy, w oprawie wykładanej szylkretem, i brązami pozłacanymi przyozdobionej; u góry dwa herby „orzeł” polski i „trzy jelenie” (domu La Grange d'Arquien); dwóch większych szkatulek i dwóch mniejszych (jedna z nich opatrzona jest poduszką do szpilek) wykładanych szylkretem, i figurkami z perłowej macicy i mosiądzu, przedstawiającymi wóz Wenerę, gotowalnię tej bogini, porwanie Europy, i różne ustępy z zabaw kupidyna i grona amorków. Wysokość zwierciadła 0,700 m., szerok. 0,540 m., długość szkatulek większych 0,320 m., mniejszych, 0,180 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
516. **Stolik ze szkatułką**, z drzewa różanego, wykładany płytami porcelany sewskiej, okuty brązem złoconym, zawierający cały przybór do robót kobiecych. Należał niegdyś do Maryi Kazimiry król. polskiej; z XVII wieku. Na płytach porcelanowych, emaliowane są nader pięknie owoce, kwiaty, narzędzia muzyczne i wojenne godła, na tle białem wśród obwódek niebieskich (bleu du roi) usianych białymi gwiazdkami wklęsłymi. Ogół pod względem doskonałości wykonania, harmonii kolorów i piękności kształtów, stanowi prawdziwe arcydzieło z czasów Ludw. XIV. Wysokość 0,950 m, szerokość najw. 0,590 m., głębokość 0,380 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

7. Skrzynki i skrzynie

a) Skrzynki do klejnotów

520. **Skrzynka do klejnotów brązowa**, rytowana i złocona, żelazem ozdobnie okuta, z przesłicznym zamkiem umieszczonym pod pokrywą, z początku XVII wieku. Zamek o 4ch ryglach złożony jest z drążków, bardzo prosto a umiejętnie skombinowanych, które jeden obrot klucza w ruch wprawia. Listwa zasłaniająca dziurkę od klucza, znajdująca się na wierzchu pokrywy, ma wryty napis: MICHEL MAN zapewne robotnika, na polach zaś skrzynki wryte osóbkę pozwalają oznaczyć czas wykonania tego małego arcydzieła, na początek XVII wieku. Długość 0,073 m., szerokość 0,049 m., wysokość 0,045 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

521. **Skrzynka do klejnotów**, czworogranna srebrna filigranowej roboty, z XVII wieku. Wieko jej podniesione, ozdobione jest pięcią guzami. Wysokość 0,150 m., długość 0,140 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Pod spodem wybita jest drobna cecha C. E.
523. **Szkatułka do klejnotów**, filigranowa srebrna w części złożona, ośmiogranna, wysadzana płytami kryształu i lazulitu, z końca XVI w. W każdym boku tej przezrystej całkiem skrzynki są obsadzone duże płyty szlifowane kryształu górnego na przemian z lazulitem, dno stanowi wielka płyta chalcedonu wkoło mniejszymi płytami jaspisu i lazulitu otoczona. Długość 0,260 m., szerokość 0,235 m., wysokość 0,153 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Jest to najpodobniej robota wenecka, nader piękna i wybornie zachowana.
529. **Skrzynka na klejnoty z sześciu** ogromnych płyt agatu złożona, oprawna wbrąz pozłacany, i koralami drobnymi wysadzany, wyrób włoski, z końca XVII wieku. Dług. 0,430 m., szerokość 0,267 m., wysoko 0,150 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

b) Sepeciki (z szufladkami i skrytkami)

530. **Skrzynka na drobne przedmioty** o dwóch przedziałach; dębowa, okryta ślicznie przyjrysto wycinaniem żelazem, wyrób niemiecki z pierwszej połowy XVI wieku. U dołu kwadratowa prosta, u góry zaś zwężona, o dwóch zamkach, pod żelazem na drzewie, położone są blaszki łyszczu (miki) dla większej ozdoby, na tło naprzemian czerwonym i czarnym. Długość 0,110 m., szerokość 0,98 m., wysokość 0,138 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
537. **Szkatułka hebanowa** z pokrywą wypukłą i trzema ukrytymi szufladkami, prześlicznie wyrobiona, i przyozdobiona mozaiką florencką, oraz brązami złożonemi, wyrób włoski, z początku XVII wieku. Niegdyś własność Maryi Kazimiry (de la Grange d'Arquien) żony króla Jana III. Rzadkiej piękności szkatułka ta, odznacza się szczególnie wyborną mozaiką na przodzie umieszczoną, wyobrażającą szczygła z trznadlem, z wiernością nadzwyczajną. Niemniej piękne także są kwiaty na innych bokach znajdujące się, a brązy wyrobem swoim odpowiadają piękności i bogactwu całej tej szkatułki, służąc za okucie jej i za oprawę kilku oniksów ametystów i.t.p. Na samym wierzchu jest z brązu na lazulicie śpiący amorek. Długość 0,605 m., szerokość 0,460 m., wysokość 0,420 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

Sprzęty domowe

a) Biurka i szafy

543. **Szafa hebanowa**, szylkretem i kością, słoniową, wykładana, ofiarowana przez Papieża Innocentego XI, królowi Janowi Sobieskiemu, po oswobodzeniu Wiednia. Gzmysy, boczne ściany, nogi i główne zarysy są hebanowe, ozdobne brązami, zewnętrzne zaś ściany drzwi i szuflad słoniową kością w arabeski wyrzynaną, naprzemian z szylkretem; sam środek szafy po otworzeniu drzwiczek, stanowi wnętrze świątyni, gdzie szylkret, kość słoniowa, perłowa macica, zwierciadła i różnokolorowe drzewo, użyte są ze zbytkiem ku ozdobie. Ponad świątynią aniołowie z hebanu trzymają herb „Janina” na którym medalion srebrny koronacyjny z popiersiem króla Jana i Maryi Kazimiry Bentkowski Spis. Med. polsk. I. 225, r. 1676. Na drzwiach dolnych napisy, JEHOVAH JUTITIAS NOSTRA. Rom 10. Na drugim, JUSTIFICATI PACEM HABEMUS Rom 5. szylkretowe wśród ozdób szylkretem wykładanych. Na ścianach bocznych cztery płaskorzeźby w hebanie z pisma świętego, i brązowe głoski I. S. pod koroną królewską wieńczone przez dwie Sławy. Szafa ta ma kilkadziesiąt szuflad i skrytek, i jest arcydziełem roboty stolarskiej któremu by tylko chyba pstrocinę i zbytek bogactwa w ozdobach zarzucić można. Wyrób to cokolwiek dawniejszy niż czasy Jana III

jak dowodzą ozdoby brązowe, tyżące się tego króla, widocznie bowiem są później dodane i mają inny kolor złocenia w ogniu. Wysokość całej szafy 2,050 m., Największa szerokość 1,620 m., głębokość 0,580 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

c) Stolki i krzesła

546. **Sześć stołków dawnego** kształtu, na nogach kształtnie wyrzynanych. Oparcie przyozdobione rzeźbą, wysadzone krwawnikami i innymi szlifowanymi kamieniami, całe czarno malowano ze złotymi prążkami, u góry mają wyrzynięty z przodu herb „pilawa” Potockich, a po drugiej stronie w owalu herb „saski”. Robota saska ze środka XVII wieku. Własność hr. Aug. Potockiego.

Sprzęty i naczynia kościelne

c) Relikwiarze

560. **Relikwiarz brązowy złożony**, w kształcie monstrancyi, receptaculum z kryształu górnego szlifowane; z końca XV wieku. Rękojeść relikwiarza przyozdobiona jest wypukłą obrączką i sześciu guzikami, stopa zaś sześciogranna rozchodzi się u dołu w gwiazdę o sześciu zakrąglonych ramionach; na przednim i tylnym są wyrzyte dwa herby cudzoziemskie, jeden wyobraża „moździerz między trzema kulami,” drugi zaś „dwa klucze pionowo stojące.” Na wierzchu relikwiarza pod wieżyczką, klęczy anioł i zapewne miał wstęgę napisową w ręku. Wysokość 0,350 m., Własność hr. Aug. Potockiego.

d) Trybularze i kropielnice

564. **Kropielnica z lazuru i brązu** złożonego, nowszej roboty, umieszczona na ośmiogrannej tarczy brązowej złożonej, suto rzeźbami z korała i emalią białą ozdobionej, weneckiego wyrobu; pochodzi z XVII wieku. Wysokość cała 0,310 m., szerokość 0,234 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

IV. NACZYNIA I SPRZĘTY DOMOWE

1. Ozdoby stołu srebrne

a) Sprzęty i naczynia stołowe

566. **Kielich srebrny pozłacany**, w kształcie dzwonu z młynkiem, wyrób wrocławski z XVII w. Wykuwany w arabeski, na wierzchu ze srebra także wyrobiony wiatraczek obracający się za dmuchnięciem przez rurkę którą z boku jest opatrzony. Po schodach do wiatraka prowadzących idzie młynarz z workiem na plecach, z okien młyna wyglądają dwie głowy, z poddasza zaś kogut piejący, na grzbiecie dachu kot miauczy. We środku kielicha serce do bicia jak we dzwonie. Wysokość 0,245. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „głowa św. Jana” (znak Wrocławia) i litera S. Kielichów takich używano do spełniania zdrowia, nalany potrzeba było wypić duszkiem, nim poruszony podmuchem przy rozpoczęciu wiatraczek przestał się kręcić, po wypiciu przewróconym kielichem na dowód spełnienia zadzwonić i dopiero na stole postawić.
567. **Kielich srebrny pozłacany**, w postaci niewiasty strojnie ubranej, wyrób najpodobniej norwimberski, z końca XVII wieku. Górna część jego przedstawia popiersie niewiasty, dolna zaś kształtu dzwonkowatego, która przewrócona stanowi właściwy kielich, ma postać szerokiego robionu (*robe ronde*) i jest wykuwana ze srebra w arabeski. Wysokość 0,165 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy niewyraźne lub nawpół zatarte.

568. **Naczynie do wonności srebrne** pozłacane, wykuwanej roboty, w postaci rajcy augsburgskiego; wyrób augsburgski z XVI wieku. Rajca przedstawiony jest w stroju ówczesnym, w trzewikach, pończochach, krótkich po kolana szerokich spodniach i krótkiej wierzchniej kurtce z rozporami, zpod spodu wygląda żyłt na guzy spinany. W rękę trzyma kapelusze o szerokich skrzydłach, włosy na głowie utapirowane, z wąsami i bródką szwedzką, głowa z szyją służy za zatyczkę naczynia. Wysokość 0,258 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „szyszka” (augsburgska) i cyfra C. E. ze strzałą złączona.
569. **Naczynie czyli kielich srebrny**, w kształcie koguta, piękny wyrób niemiecki, z końca XVII wieku. Oczy wysadzone są granatami, grzebień i niektóre części głowy złożone. Wysokość 0,310 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy lit. V. pod koroną, lit. C. L. E. i znak „gałąź z trzema różami, ukośnie na tarczy w lewo, w górnym rogu tarczy liczba 12, a w dolnym lit. G”.
570. **Naczynie zapewne do wonności**, srebrne, w części pozłacane, w kształcie strusia na podstawie stojącego, wyrób augsburgski, XVII wieku. Na grzbiecie strusia na złocistym pokryciu, które zamyka otwór naczynia, siedzi chłopczyk i trzyma łańcuszkowe wodze strusia, podstawa ozdobiona jest wyłaczanymi arabeskami i liśćmi. Wysokość 0,375 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cecha „szyszka” (augsburgska) i lit. M. D. W.
571. **Kielich srebrny pozłacany**, w kształcie sowy, oczy granatami wysadzone, pięknej francuskiej roboty, z końca XVIII wieku. Wysokość 0,190 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy liczne są: „popiersie” jakby Ludwika XVI. „Lew” w lewo idący, „gwiazda pod koroną” oraz litery I. R. i P.
572. **Naczynie zapewne do wonności**, srebrne, w kształcie pawia, w części pozłacane, ze śladami emalii na podstawie ozdobionej, w stylu „rococo” zwanym, wyrób najpodobniej ruski, z XVIII wieku. Wysokość 0,200 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Na podstawie są wyryte litery ruskie Г Г ІІ.
573. **Naczynie czyli kielich srebrny**, pozłacany, w kształcie krowy, którą doi kobieta siedząca na stołeczku. Na podstawie delikatnie ze srebra wyrobiony konik polny. Siedzący na liściach. Wysokość 0,150 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „kalchi” (?) i liczb. 13, oraz pod spodem wyryty znak 4 M.
574. **Naczynie do wonności srebrne**, pozłacane, w postaci wielbłąda objuczonego, robota dosyć niezgrabna norymberska, z początku XVI wieku. Na wierzchu juków siedzi małpka, juki stanowią przykrywę otworu naczynia, na grzbiecie wielbłąda siedzi kornak jego z batem. Wysokość 0,158 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy lit. N (Norymberga) i tarcza owalna, na trzy trójkątne pola podzielona, na każdym polu gwiazda.
575. **Kielich srebrny pozłacany**, w kształcie lwa siedzącego, robota niezgrabna niemiecka, z końca XVII wieku. Wysokość 0,210 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy także jak na kogucie I. 569. „gałąź z trzema różami, ukośnie na tarczy w lewo, w górnym rogu tarczy liczba 12, a w dolnym lit. G” i lit. C. L. E.
576. **Naczynie czyli kielich srebrny pozłacany** w kształcie niedźwiedzia idącego, robota norymberska z XVII wieku. Wysokość 0,130 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy N. (Norymberga) „lew w lewo wspinający się z lilią u dołu” lit. „R. S. H:” „D. 2. T. F.” znaki „C. D.” i „D. 2, 13, 1, 181...”
577. **Naczynie czyli kielich srebrny pozłacany**, w kształcie siedzącego niezgrabnego niedźwiedzia z kijem w przednich łapach; wyrób augsburgski z początku XVII wieku. Wysokość 0,140 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „szyszka” (augsburgska) i lit. M. W.

578. **Kielich srebrny pozłacany**, w kształcie jelenia biegnącego, pięknej wrocławskiej roboty, z końca XVII wieku. Wysokość 0,245 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cecha W. z głową św. Jana (wrocławska) i lit. IWD.

b) Naczynia do cukrów (konfektów)

582. **Naczynie stołowe do cukrów** srebrne pozłacane, w kształcie okrętu, na wysokiej ozdobnej podstawie; roboty norymberskiej, z końca XVI wieku. Spód podstawy i dolna część okrętu przedstawia wytłaczaną robotą wodę z delfinami i koźmi morskimi, na pokładzie stoją żołnierze i armaty, majtkowie pną się po rejach. Wysokość 0,400 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „drzewo” i lit. N.

2. Naczynia stołowe

b) Talerze drewniane i cynowe

587. **Talerzyk cynowy płytki**, okryty niezgrabnymi płaskorzeźbami, przedstawiającymi przedmioty z Pisma św., wyrób norymberski z początku XVII wieku. Pośrodku jest Noe ofiarujący Bogu po wyjściu z arki którą widać w oddaleniu, podpis, NOE. GIENG. AUS. DER. ARCH. GETROST. OPFERDT. 1. 6. GOTT. 19. (1619), na brzegach talerza wśród ornamentów, cztery obrazki z pierwiastków świata, „utworzenie Ewy z żebra Adamowego.” „osadzenie w raju” „owoc zakazany” i „wyrzucenie z raju.” Średnica talerza 0,177 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Na obrazku stworzenia Ewy, jest odlany także jako cecha herb Norymbergi, „pół orla i pasy ukośne” na których litery B. O.

588. **Talerzyk cynowy płytki**, przedstawiający w płaskorzeźbach Chrystusa Pana z 12 Apostołami, niezgrabna robota norymberska z połowy XVII wieku. W środkowym medalionie jest postać Jezusa Chrystusa błogosławiącego, ze światem w ręku, wokoło na brzegu talerza, w półfigurach. Apostołowie w następnym porządku z napisami, S. PETRVS, S. ANDREAS. S. JACOBVS. S. JOHANNES, S. BARTOLOMEVS, S. MATHIAS, S. JACOB DER KLEINER. S. TOMAS, S. IVDAS. S. VIL-BVS (S. Philipus), S. SIMON, S. PAVLVS. Średnica talerza 0,180 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

e) Konwie i kufle (rączkami) srebrne

610. **Kufel wielki z rączką, srebrny** ze złoceniem, płytko wytłaczany w rozmaite duże kwiaty, liście i dzieci. Robota Hamburgska z XVII w. Na wierzchu pokrywy medalion płytko wytłaczany przedstawiający dzieci z owocami igrające. Stoi na trzech nogach utworzonych ze lwich łap które na kulach spoczywają. Wysokość 0,225 m., średnica 0,170 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „brama” (Hamburg) i lit. HW związane, przy nich dwie gwiazdki.

611. **Kufel wielki srebrny pięknej** wytłaczanej roboty z XVI wieku. Na środkowej jego części przedstawiony obraz wypadku z życia św. Piotra gdy św. apostoł uzdrowia żołnierza przez węza ukąszonego. W kufłu niniejszym tylko ta część środkowa jest starą, pochodzi z końca XVI wieku i zdaje się być roboty augsburgskiej. Reszta zaś oprawy czerwonym złotem pozłacana, jest z ostatnich lat przeszłego stulecia i najpodobniej ruskiej ręki, a przedstawia w ozdobach chorągwie i armatury, oraz na pokrywie siedzącą Minerwę. Pod kuflem napis stary wypunktowany A..... F. niżej 1765 i późniejszy napis: 4.wy. 7.aa. zresztą niema żadnej cechy. Wysokość 0,270 m., średn. 0,140 m. Własność hr. A. Potockiego.

612. **Kufel srebrny** mocno pozłacany, płytko wytłaczany, z popiersiami 3ch cesarzy rzymskich. Wyrób nieszczególny najpodobniej francuzki, z końca XVII wieku. Ozdoby liczne na tym kufłu są w stylu końca XVII wieku. Jakoż odpowiada temu oprawiony w pokrywie znany medal na pokój Lunewilski z r. 1691. Wysokość 0,260 m., średnica 0,107 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „lilia” i litery CC.
613. **Kufel wielki srebrny, tło w nim gładkie** pozłacane, ozdoby zaś i figury wypukło robione, są przezrysto wycinane, i po wierzchu przymocowane. Wyrób Niemiecki z końca XVI w. Osoby przedstawiają: z jednej strony odwiedziny pasterzy w Betleem, a z drugiej trzech króli dary przynoszących. Wszystko to powiązane z sobą zgrabnie wijąciami się gałęziami. Robota odznacza się pięknnością rysunku i modelowania. Wysokość 0,200 m., średnica 0,150 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „półksiężyc między dwiema gwiazdami, górą i dołem” liczba 7 i lit. A. H.
614. **Kufel wielki srebrny płytko** wytłaczany z popiersiem Rewery Potockiego. Wyrób gdański z drugiej połowy XVII wieku. Przedstawia na bokach odwiedziny królowej Saby, górna i dolna obrączka ozdobna pozłacana. Na wierzchu pokrywy w medalionie płytko wytłaczane popiersie z boku widziane Stanisława Rewery Potockiego hetmana W. Koronnego (t 1667) z napisem wkoło REWERAAPOTOCK POTOCKI. Wysokość 0,200 m., szerokość 0,140 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „dwa krzyże pod koroną” (Gdańsk) i lit. DM.
615. **Kufel średniej wielkości srebrny** wytłaczanej roboty, przedstawiający sielankowe spotkanie. Wyrób gdański z pierwszej połowy XVII w. u dołu i góry przyozdobiony wieńcem z liści pozłacanym. Na wierzchu pokrywy umieszczony srebrny labędz trzymający w dziobie na kółku złocistego lewka. Wysokość 0,220 m., średnica 0,130 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „dwa krzyże pod koroną” (gdańsk) i cyfry złączone DTF. i PGG.
617. **Kufel średniej wielkości srebrny** wytłaczanej roboty augsburskiej z XVII wieku. Przedstawia pięciu rycerzy w rzymskim uzbrojeniu, jeden z nich ma zawój na głowie. Na wierzchu pokrywy na półkuli wspina się jeździec w rajtarskim ze szwedzka ubiorze. Dół kufła przyozdobiony jest wieńcem wawrzynowym, na gładkiej pokrywie znajduje się ozdoba z liści wykrojonych. Wysokość 0,230 m., średnica 0,130 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy wielokrotnie powtórzone a różnemi czasy przyłożone są „Szyszka” (augsburg.) litery SW, EF. liczby 76 i 7.7. oraz znak: trzy oskardy z rokiem 1760.
620. **Kufel mały srebrny, pozłacany**, roboty wytłaczanej, ozdobiony bogato w stylu odrodzenia, wyrób augsburski z początków XV w. Nakrywkę ma opatrzoną wysokim guzikiem, na zawiasie siedzi młodociany Bachus, rączka odlewana. Na bokach są dwie gładkie owalne tarcze, na których późniejszą ręką wykropkowane są herby i napisy: *Johannus Eglof von Knoring*, herb „koło” i *Sibilla von Knoring*, herb „grabie,” po obu stronach jego lit. E. VR. Wysokość 0,150 m., średnica wewnątrz. dolna 0,095, górna 0,075. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „Szyszka” (augsburg.) i „dwa cepy na krzyż.” przy nich litery I. O.
621. **Kufel wysoki, srebrny**, pozłacany, płytko wytłaczany, roboty niemieckiej, z XVII wieku. Przedstawia wśród ozdób stylu rococo krajobraz, w nim zamek obronny, do którego dąży z hiszpańska ubrany mężczyzna. Pod spodem pokrywy wryty jest herb pomorskiej rodziny, „Gryf różę w łapach trzymający”, nad tem litery H. S., pod spodem rok 1624. Na pokrywie stoi posążek świętej niewiasty. Wysokość 0,313 m., średnica dolna 0,150 m., średn. górna 0,093 m. Własność hr. A. Potockiego. Cecha „dwa haki.”

f) Puhary srebrne

623. **Puhar srebrny bez pokrywy**, pozłacany, na podstawce czyli nóżce, z ozdobami płytko wytłaczanymi. Roboty gdańskiej z XVII wieku. Wytłaczania te przedstawiają w trzech polach osoby w stroju niemieckim XVII wieku. Wysokość 0,240 m., średnica podstawy 0,122 m., średnica pucharu dolna 0,083 m., średn. górna 0,130 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „krzyż podwójny pod koroną” (gdańsk.) i liczba 19.

h) Kielichy srebrne

634. **Kielich srebrny, pozłacany**, z pokrywą, wykuwany w guzy skrócone, pięknej i starannej roboty norymberskiej, z drugiej połowy XVI wieku. Brzeg górny przyozdobiony rytowanym szerokim szlakiem, pod którym obręcz nasiekana z kwiatami ze srebra kutemi. Rękojeść i wierzch pokrywy przyozdobione są takimiż liśćmi i ornamentami w stylu przechodowym z gotyckiego w odrodzenie nadto na gładkiej części rękojeści znajdują się ślicznej roboty płaskorzeźbowej igrające dzieci. Na wierzchu zaś pokrywy Neptun stojąc na swych morskich koniach, przebywa fale. W miejsce jednego z trzech koni, ustawiono później rycerza z tarczą herbową (na której następnie herb zniszczono) i rokiem 1698. Wysokość 0,500 m., średnica w otworze 0,130 m. Średnica dolna 0,131 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
635. **Wielki kielich srebrny z pokrywą** wytłaczany w guzy. Robota norymberska z drugiej połowy XVII wieku. Wśród wypukło tłoczonych ozdób na pokrywie bukiet z kwiatów z blachy srebrnej wycinanych. Rękojeść jest w postaci aniołka z wieńcem i palmową gałęzią w rękach. Pod spodem pokrywy na srebrnej blasze napis: „Nemmet Hin O Ihr durch Gottes Bandt Ver Knüpftes Par Diss Klein geschenck dass Euch Jetzt bringt Euer Kinder Schar. Mit Hertzens Wunsch, Gott wöll Eur Ehe beklücken, und mit Vollen reichen Segen über schützen. Gregorius Hilling D.; Georgius, Martinus Nicol. Hieron, Magdalena – Nürnberger, Im Jahr Christi, 1658. 6 Oct.”. Wysokość 0,680 m., średn. w otworze 0,145 m., średnica dolna 0,130 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy N. (Norymberga) i lit. H. F.
636. **Kielich srebrny, pozłacany**, z pokrywą, wytłaczany w guzy i inne ozdoby. Roboty Nymberskiej z pierwszej połowy XVII wieku. Na wierzchu pokrywy w wazonie bukiet z kwiatów srebrnych. Wysokość 0,575 m., inny wymiar u Skimborowicza średnica w otworze 0,125 m., średnica dolna 0,112 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy N. (norymberga) „gwiazda” i lit. G. pod koroną. Na kwiecie zaś lit. I. R.
638. **Kielich srebrny z pokrywą**, pozłacany, wytłaczany w płaskie ozdobne guzy. Roboty norymberskiej z pierwszej połowy XVI wieku. Rękojeść i wierzch pokrywy, nakształt bogato przyozdobionych wazonów delikatnej roboty; na samym wierzchu pokrywy figurka rycerza, z godłem w ręku. Wysokość 0,440 m., średnica w otworze 0,125, średnica dolna 0,118 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy N. (Norymberga) „trzy gwiazdy” i znak C. E.
639. **Kielich srebrny**, pozłacany, z pokrywą, wytłaczany w guzy ozdobne. Roboty norymberskiej z drugiej połowy XVI wieku. Z małych także guzów złożona jest rękojeść, na wierzchu zaś pokrywy wśród labrów z blachy srebrnej wyciętych, tworzących zarazem bukiet zakończający, umieszczony jest herb pod hełmem, familii zapewne Herelów. Pod spodem zaś tej pokrywy znajduje się pięknie dłutowany medalion z popiersiem i napisem: SIGMVND HEREL AET. SVAE. 26. Popiersie jest z bródką hiszpańską, w bogatej kryzie, ze złotym runem na szyi. Wysokość 0,432 m., Średnica otworu 0,110 m., średnica dolna 0,098 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy N. (Norymberga) i „gwiazda.”

640. **Kielich srebrny, pozlaczany**, zpokrywą, wytłaczany w guzy i ozdoby wklęsłe. Roboty norymberskiej z pierwszej połowy XVIII w. U góry i koło rękojeści listki z blachy srebrnej wycinane, nad pokrywą zakończoną wazonem kula z krwawnika; rękojeść stanowi herkules wyrwujący pień drzewa. Wysokość 0,388 m., średnica w otworze 0,093 m., średnica dolna 0,087 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy N. (Norymberga) i lit. K.
641. **Kielich srebrny z pokrywą** częścią pozlaczany, w guzy wytłaczany. Robiony w Rosyji w XVII wieku. Guzy przyozdobione są w kształcie muszli, reszta ozdób punktowana. Rączka srebrna lana w postaci niezgrabnej osóбки, nad pokrywą kwiat z blaszek srebrnych wyrabiany. Wysokość 0,491 m., średnica dolna i w otworze 0,115 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Robota w Rosyji wykonana najpodobniej przez norymberskich złotników, sprowadzonych za czasów Iwana Wasilewicza (o czym Olearius pisze). Cechy „św. Jerzy” lit. B. H. i IIII.
642. **Kielich srebrny z pokrywą**, pozlaczany, wytłaczany w guzy. Roboty ruskiej z końca XVII wieku. Guzy przyozdobione są wybijanym ornamentem w stylu rococo, na pokrywie orzeł rossyjski, rękojeść tworzy figura Atlasa świat dźwigającego. Wysokość 0,430 m., średnica w otworze 0,100 m., średnica dolna 0,095 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „św. Jerzy z r. 1746,” oraz lit. B,Д;O i M,Д.
- 643, 644 **Dwa kielichy z pokrywami**, srebrne, ze śladami częściowej pozłoty, wytłaczane w guzy, prawie jednakiej roboty, wielkości i kształtu. Wyrób ruski z końca XVIII wieku. Na obu nad pokrywą umieszczony jest dwugłowy orzeł rossyjski, rękojeść u obu tworzą niezgrabne figurki różne pomiędzy sobą. Wysokość każdego kielicha 0,305 m., średnica w otworze i w podstawie 0,072 m. i 0,077 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy na 1m kielichu „św. Jerzy” z r. 1761 B. A. A.Ф.П. i П C. Na 2 m kielichu „św. Jerzy” z r. 1760 АГ. i Г3.
646. **Kielich srebrny z pokrywą**, w części pozlaczany, wytłaczany na podobieństwo szyszki borowej. Robiony w Rosyji w XVII wieku. Na pokrywie bukiet goździków z blachy srebrnej wykrajanych, podstawę stanowi pień sosnowy, po którym wspina się rębacz, a na jednym sęku siedzi kruk. Wysokość 0,465 m., średnica otworu 0,150 m., średnica dolna 0,110 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Robota w Rosyji wykonana przez norymberskich złotników. Cechy „św. Jerzy” z r. 1745 C G. i Б Г.
647. **Kielich srebrny z pokrywą, pozlaczany** cały, naksztalt szyszki borowej wytłaczany. Robiony w Rosyji w XVII wieku. Na pokrywie bukiet kwintów z blachy srebrnej wycinany, rękojeść tworzy figurka. Wysokość 0,380 m., średnica w otworze 0,078 m., średnica dolna 0,081 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Robota w Rosyji wykonana przez norymberskich złotników. Cechy „św. Jerzy” z r. 1745 lit. BCG. i CG.
648. **Kielich srebrny z pokrywą, pozlaczany** cały, naksztalt szyszki borowej wytłaczany. Roboty norymberskiej z pierwszej połowy XVIII wieku. Na pokrywie pączek wśród liści srebrnych, rękojeść tworzy pień sosnowy. Wysokość 0,260 m., średnica w otworze 0,070 m., średnica dolna 0,065 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy N. (Norymberga) i lit. R I.
649. **Kielich srebrny**, pozlaczany, na dwie potowy rozbierający się, z których każda tworzy osobny kielich z podstawką i rączką” zupełnie do siebie podobne. Robota norymberska z pierwszej połowy XVII wieku. Wytłaczany w małe guzy, naksztalt winnego grona, rękojeść stanowi rodzaj wazoniku. Wysokość po złożeniu obu połów 0,302 m., wysokość każdej połowy od 0,165 m. do 0,170 m., średnica w otworze 0,075 m., średnica u dołu 0,070 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy N. (Norymberga) NLC. i jakiś znak niedosyć wyraźny.

650. **Kielich srebrny grubo pozłacany z pokrywą**, w której umocowany jest smoczek służący do powolnego wypijania płynu z kielicha w postaci 2ch węzów wijących się pod srebrną spadającą dwupiętrową fontanną. Wyrób Ruski z końca XVII w. Robota kielicha jest wykuwana wcale dobra i ozdobna chociaż kształt jego niezwykajny o kilku wypukłych obrączkach; u góry przedstawione jest znalezienie Mojżesza, poniżej zaś krajobraz; rękojeść tworzy dosyć zgrabnie wyrobiony dzieciak. Wysokość 0,390 m., średn. w otworze 0,104 m., śred. dolna 0,100. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „św. Jerzy” (bez roku) IT. i liczba 84.

i) Misy i półmiski, oraz tace srebrne

652. **Wielka taca owalna srebrna wykuwana** i w części złożona z pochodem tryumfalnym Jana III, robota gdańska z końca XVII w. Król z Maryą Kazimirą jadą na wozie tryumfalnym czterokołowym, ciągnionym przez cztery konie które dwóch masztalerzy w stroju polskim prowadzi. Przy wozie idzie związany Turek, a przed nim pachole prowadzi psa na smyczy. W dali poczet kopijników i asystencyi. Wokoło na brzegu tacy wykuta jest ozdoba czyli rodzaj trofeum z licznych zbroi i broni ułożonego. Wedle podania taca ta złotem napełniona, ofiarowana była Janowi III, przy wjeździe jego do Krakowa d. 23 grud. 1683 r. po odsieczy wiedeńskiej (d. 12 wrześ. 1683 r.). Długość 0,770 m., szerok. 0,662 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „dwa krzyże pod koroną” (Gdańsk) i głoski IGG.
653. **Wielka taca owalna srebrna złożona wykuwana**, roboty gdańskiej z końca XVII W. Płaskorzeźba na niej wyobraża wśród bogatego portyku hołd czyniony królowej siedzącej na tronie przez drugą, która przed nią klęczy wraz z licznym orszakiem i dotyka jej berła. Wokoło na brzegach tacy wśród wiązanek z owoców i kwiatów ośm okrągłych medalionów z popiersiami sześciu cesarów rzymskich, Jana III, i młodzieńca w peruce zapewne królewicza Jakóba. Długość 0,690 m., szerok. 0,550 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „dwa krzyże pod koroną” (Gdańsk) i głoski I. C. N.
655. **Wielka taca owalna z blachy** srebrnej wykuwana, w części złożona roboty augsburgskiej z końca XVI wieku. Pokryta jest na szerokich brzegach zwojami liści i kwiatów, koszami pełnymi owoców, a na dnie przedstawia rozmaicie rozrzucone jarzyny i owoce. Długość 0,720 m. szerokość 0,630 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Szyszka” (augsburg.) i głoski DW, poprzedzone znakiem podobnym do haka lub chorągiewki.
656. **Wielka taca owalna z blachy** srebrnej złożonej wykuwana z tryumfem Cezara robota augsburgska z XVI wieku. Cezar rzymski z towarzystwem tryumfują na wozie, wieńczeni przez skrzydlatą sławę, przed niemi niosą trofea i łupy. Brzegi tacy zdobią liście, kwiaty i owoce, oraz dwa sielskie bardzo pięknego wykonania krajobrazy. Długość 0,650 m., szerokość 0,580 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Szyszka” (augsburg.) i „bocian”.
657. **Wielki półmisek czyli taca głęboka** kształtu owalnego ze srebrnej złożonej blachy grubo i niezgrabnie wykuwana w koło arabeskami ozdobna, po środku lew bardzo źle wyrobiony. Zapewne tak jak odpowiedni tej tacy półmisek I. 679. I ona jest hamburgskiej roboty. Długość 0,730 m., szerokość 0,530 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „J. SAL (.vira)” i „47. MÓZ” oraz znak II.
658. **Taca owalna z szerokimi** brzegami, z blachy srebrnej wykuwana i złożona. Roboty augsburgskiej z XVII wieku. Przedstawia w zręcznie acz dosyć grubo wykuwanych płaskorzeźbach, pośrodku Bachusa pijanego którego faunowie na kozła wsadzają; wokoło zaś na szerokim brzegu przedmioty pasterskie i sielankowe. Długość 0,590 m., szerokość 0,510 m.

- Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Szyszka” (augzburg) z głoską W, pod spodem tacy charakterem tamtoczesnym wyryte głoski M. L.
659. **Taca owalna z blachy srebrnej wytłaczana**, w części złożona roboty augsburskiej z końca XVI wieku. Wśród ozdób fantastycznie wyginanych (rococo) dno tacy zajmuje piękna rzeźba przedstawiająca Niobę z jej dziećmi, które padają pod strzałami Apollina unoszącego się w obłokach. Długość 0,580 m., szerokość ok. 0,400 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Szyszka” (augzburg.) i głoski CH.
662. **Wielka taca okrągła z bardzo grubej blachy srebrnej** złożonej wykuwana i dłućkiem poprawiana, z dodatkiem figur wystających ze srebra lanych. Robota angielska z końca XVIII wieku. Rzeźby bardzo wypukłe prawie odstające, przedstawiają ucztę bogów na którą Jowisz z góry ulatujący spogląda. Wokoło na szerokich brzegach wśród zwojów gałęzi igrają skrzydlate amorki. Średnica 0,580 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „lew w lewo biegnący” „lwia paszcza (przodem) ukoronowana” „popiersie królewskie w prawo” głoska e i znak W P. Należy do jednej całości z dwoma półmiskami 676, 677.
663. **Półmisek owalny z blachy srebrnej wytłaczany**, w części złożony. Roboty augsburskiej z XVII wieku. Przedstawia w środku troje dzieci bawiących się w żołnierzy, wokoło na brzegu wieniec z kwiatów. Długość 0,430 m, szerokość 0,370 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „Szyszka” (augzburg) i „sowa nad głoską W”.
664. **Półmisek owalny z blachy srebrnej** wykuty, złożony, roboty augsburskiej z końca XVII wieku. Wśród wieńca złożonego z mocno wypukłych owoców i kwiatów, które dwa orły u góry i u dołu przedzielają, dno półmiska przedstawia ofiarę; przy prostym ołtarzu, na którym płonie ogień, stoi anioł skrzydlaty, i przyjmuje ofiarę od wieśniaka. Długość 0,400 m., szerokość 0,350 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „Szyszka” (augzburg) i głoski IM.
665. **Taca owalna mała, z blachy srebrnej** wykuwana w ozdoby arabskie i złożone, robota z końca XVI wieku. Na dnie w płaskorzeźbie, niewiasta siedząca w ogrodzie której dzieciak znosi koszem kwiaty. Długość 0,310 in., szerokość 0,265 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „drzewko w donicy” oraz głoski IVG, dalej ATF połączone i znak F małe.
666. **Półmisek owalny z blachy srebrnej** wykuwany, w części złożony, roboty augsburskiej z końca XVI wieku. Przedstawia na dnie wśród ozdób z liści i kwiatów pojedynkę dwóch rycerzy walczących konno w zbrojach rzymskich. Długość 0,370 m., szerokość 0,320 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „Szyszka” (augzburg) i głoski DM.
667. **Półmisek srebrny, owalny**, złożony, wykuwany, roboty ryńskiej z początków XVII w. Płaskorzeźba zdobiona dno jego otoczone na szerokim, brzegu zwojami liści z kwiatem i owocami, przedstawia Amora który do ucha szepcze Wenerze, spoczywającej w rozkosznym ogrodzie. Długość 0,360 m., szerokość 0,310. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „dwa klucze pod krzyżem” (Ryga) głoski GD I Ao 1702.
668. **Półmisek mały owalny z blachy srebrnej** złożonej wypukło kuty, roboty augsburskiej XVII wieku. Pośrodku czyli na dnie przedstawia wśród krajobrazu scenę mitologiczną, wokoło zaś bardzo wypukło odlaczane owoce i kwiaty. Długość 0,310 m., szerokość 0,270 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Szyszka” (Augsbug), łabędź” lub też „struś”.
669. **Mały półmisek owalny z blachy srebrnej** złożonej wykuwany, robota augsburska z końca XVII wieku. Brzeg półmiska ozdobiony jest wiązką kwiatów i owoców ślicznie wyrobionych, które również piękne ptastwo dziobie. Pośrodku zaś w ogrodzie fantanną ożywionym siedzi w sznurówkę do pancerza podobną, i w buty do pól nogi sięgające z obnażonymi

- kolanami niewiasta z oliwną gałęzią w ręku (pokój) i głaszcze drugą ręką psa (wierność). Długość 0,300 m., szerokość 0,200 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy nawrót zatarte „Szyszka” (Augsburg) i głoski MW.
670. **Pólmisek owalny z blachy srebrnej** złożonej wykuwany w ozdoby wyginane, robota niezgrabna hamburska z końca XVII w. Pośrodku wyobrażona jest pływająca kaczka, odpowiada tacy I. 657. Długość 0,480 m., szerok. 0,360 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Brama o trzech wieżach” (Hamburg) pod nią liczba 70. „berło na tarczy pod koroną” pod tem także liczba 70 i głoski nawpół wybite (J. S a) L. VIRA.
671. **Tacka owalna mała z blachy srebrnej** złożonej wykuwana w ozdoby „rococo” robota hamburska z końca XVII wieku. Długość 0,355 m., szerokość 0,225 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „brama o trzech wieżach” (Hamburg) głoski VINO. VREA i znak 38.
673. **Tacka okrągła** płytka z grubej blachy srebrnej wykuta, w części złożona, roboty gdańskiej z końca XVII w. Na brzegu szerokim wśród wyginanych ozdób i kwiatów, wyobrażenia czterech elementów: „Wody, ognia, powietrza. i ziemi” przez morze z rybami, Salamandrę w ogniu oraz pożar miasta, ptastwo lecące, i kozła na pastwisku odpoczywającego. Średnica tacy 0,330 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „krzyż podwójny pod koroną” (Gdańsk) głoski AM i znak, małe CE.
675. **Pólmisek okrągły z blachy srebrnej wykuwany**, w części złożony, robota, norymberska z XVII wieku. Na brzegach wokoło ozdoby z owoców liści i trzech ptaków złożone, pośrodku zaś wśród krajobrazu niewiasta z berłem (Juno?). Średnica 0,280 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy. N (Norymberga) i gwiazdy mocno zatarte.
- 676 i 677 **Dwa pólmiski okrągłe z bardzo** grubej srebrnej blachy, wykuwane i dłutkiem wyrobione, mocno „złożone, z brzegami wycinanymi, robota angielska z końca XVIII w. Na jednym wyobrażone jest polowanie na dzika, na drugim zaś na tygrysa, oba na brzegach otoczone wieńcem rozmaitych owoców. Odpowiadają tacy I. 662. Średnica 0,400 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „lew w lewo biegnący” „lwia paszcza (przodem) ukoronowana” oraz głoski gockie na jednym G, na drugim zaś M
678. **Kosz do ciast, owoców lub cukrów** owalny, z uszami, srebrny złożony, wytłaczany i dziurkowany, roboty rygskiej z końca XVII lub początków XVIII wieku. Tło kosza naśladujące plecionkę ozdobione jest arabeskami wykuwanymi. Długość 0,540 m. szerokość 0,345. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „dwa klucze z krzyżem” (Ryga) i głoski G. DEY.
679. **Kosz do ciast, owoców lub cukrów**, owalny z uszami, z blachy srebrnej złożonej wykuwany i przejrzysto dziurkowany; robota augsburska z końca XVII w. Tło wyobraża plecionkę której oka wypełnione są rozetkami, pośrodku czyli na dnie, dama w stroju z czasów Ludwika XIV siedzi przy stole z kartami w ręku. Wkoło tej płaskorzeźby są cztery krajobrazy także wykuwane ale bardzo niezgrabnie. Ucha przejrzysto w gałęzie, liście i owoce są wytłaczane i wycinane. Długość 0,570 m., szerokość 0,360 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Szyszka” (Augsburg.) i głoski MM.
682. **Misa srebrna w części pozłacana**, owalna z dwoma uszkami we środku przedstawia robotą, wytłaczaną, trzy niewiasty w stroju średniowiecznym, konno przez wodę uciekające z obozu do zamku. Wkoło ozdoby z liści. Wyrób augsburski z XVII wieku. Długość 0,235 m., szerokość 0,200 m., wysokość 0,050 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Szyszka” (Augsburg) i lit. HB.

684. **Misa miedziana, okrągła** posrebrzana, przedstawia wytłaczaną robotą chrzest Chrystusa Pana, otoczony ozdobami z owoców i muszli także wytłaczanymi. Robota, najpodobniej norymberska z początków XVI w. Średnica 0,295 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
685. **Półmisek srebrny pozłacany** w kształcie liścia winnego. Długość 0,350 m. szerokość 0,230 m. Własność hr. A. Potockiego. Cechy „kozioł” z lit. Clitery HN oraz wyrytowane znaki A. A. i C. K.

Naczynia gliniane, fajansowe i porcelanowe

1. Kamienne (gres)

686. **Butla (formy bukłaka, Gourde)** kamienna (z gliny palonej *Gres*), pokryta polewą szklistą brudno szafirowej barwy. Wyrób holenderski z końca XVI wieku. Kształt jej płaskawy, gruszkowaty, z dosyć długą szyją. Wewnątrz ścianką wzdłuż na dwie połowy rozdzielona. butla ta ma dwa ucha w poprzek umieszczone, i u podstawy dwie dziury dla przewleczenia tędy i przez ucha, sznura lub rzemienia na którym była noszona. Na całym ednym boku przedstawionym jest płasko wytłoczony zbrojny rycerz na koniu w stroju z końca wieku XVI z ręką wystawioną jakby do pchnięcia przeciwnika, w pełnym galopie. Drugi bok w również płaskim wytłoczeniu, przedstawia krzyż ukośny liliami francuzkiemi na ramionach swych przyozdobiony, na nim leży tarcza kroju francuzkiego czteropolowa z herbem miasta Utrecht (*Trajectum*) pod koroną szlachecką, wokół otaczają łańcuchy jeden prosty, a drugi z lilii i strzał piorunowych złożony, wraz z orderem św. Ludwika. Wysokość 0,304 m, średnica większa 0,200 m., średnica mniejsza 0,110 m. Własność hr. A. Potockiego. Pod dnem wypukło wytłoczona „cecha I V”.
687. **Wielka i piękna konew z uchem** czyli dzban (*cruche*) kamienny, jasno brunatną cienką polewą, pokryty z popiersiami Elektorów, wyrób nadreński z początku XVI wieku. Formy podługowatej, bogato przyozdobiony ornamentami w głąb wytłaczanymi; na części środkowej walcowatej pod arkadami ozdobnymi umieszczone są popiersia wypukłe Elektorów z odpowiednimi im herbami, i napisami 1) BISSCHAF ZV. TRIR; 2) BISCHOF ZV: COLE 3) BISSCHAF. ZV: MINS; 4) RAMISCHER: KAISER; 5) PALTZ: GRAF AM: RIN: 6) HERTZOG ZV: SAXE; 7) BRANDENBVRGE. U dołu przy Biskupie Trewirskim nieco uszkodzony wypukły rok, 1507. Z tyłu pod uchem wypukło odcisnięty herb opata „serce przez które przechodzi pastorał” wkoło napis: SPES: MEA: DEVS. BALTHASAR: REINE: A: B. AB: MAR. Na szyi także wypukło odtłaczane ozdoby. Konew ta ma u dołu, oprawę cynową i takąż przykrywkę na zawiasie. Wysokość jej 0,400 m., średnica największa 0,195 m., średnica w otworze 0,075 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
688. **Dzbanek (Cruchon, pot.) prawie kulistej** formy, kamienny, pokryty piękną szarą. polewą, i malowaniem żywymi kolorami, wyrób flamandzki XVI wieku. Z uchem i krótką szyją, udołu oprawny w cynę, ma cynową także pokrywę na zawiasie. Ozdoby wypukło odtłaczane. stanowią trzy wielkie koła wewnątrz nakształt rozety podzielone, a wszystko żywymi kolorami wpalaniami ubarwione. Wysokość dzbanka 0,185 średnica największa 0,125 m. średnica otworu 0,068 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Często na obrazach Teniersa i Ostada widzieć można takie dzbanki.
689. **Kufel do piwa** wysoki a wązki (zwany *Sne* po flamandzku) kamienny brunatno polewany z rzeźbami wypukłymi i malowanymi, opatrzony uchem do wzięcia, nakrywką i oprawą cynową na zawiasie. Wyrób niemiecki z drugiej połowy XVI w. Od przodu przyozdobiony jest płaskorzeźbową wytłaczaną ozdobą która się rzędem 3 razy powtarza. Składa się zaś

z 3 obrazków: u góry, Jezus i Samarytanka u studni, pod tem napis nieczytelny; poniżej, niewiasta w koronie z krzyżem w lewym, z tarczą wyginaną herbową w prawym ręku, na tarczy dwupolowej błękitnej na 1m polu złoty 2 głowy orzeł cesarstwa, a na 2m także korony szwedzkie, ponad niewiastą napis So HELENA 1570 pod figurą zaś H. H. (Heilige Helene). Na dole wyobrażony Chrystus P. wychodzący z domu pomiędzy owieczki, nad drzwiami napis JOHANNE S. Wszystkie te obrazki są powierchu malowane żywymi barwami, podobnie jak i różne ozdoby na kuflu. Wysokość 0,315 m., średnica u dołu 0,098 m., średnica u góry 0,068 m. Własność hr. A. Potockiego.

690. **Kufel duży dwuręczny** kamienny ciemno polewany z grafitowym połyskiem, o dwóch uchach, oprawny w cynowe obrączki i pokrywą na dwoje kształtem drzwi na zawiasach roztwierającą się. Wyrób niemiecki. z połowy XVII wieku. Ozdoby na nim wytłaczane częścią wypukłe, a częścią wklęsło naśladują liście i gęstą plecionkę. Na pokrywie cynowej wyrte są ozdoby liściaste, a na listwie spojenia zakrywającej cyfra „M. S.” oraz rok 1657. Szczególnością tego kufła, obok owej dwudzielności pokrywy jest i to także, że wewnątrz od strony picia znajduje się rodzaj sita czyli kieszonki podziurkowanej z tejże gliny wyrobionej, w którą zapewne kładziono korzenie i t. p. kordyały któremi napój (piwo) zaprawić chciano. Wysokość 0,148 m., średnica dolna 0,190 m., średn. górna 0,150 m. Własności hr. Aug. Potockiego.
692. **Kufel mały z uchem**, kamienny, brunatno polewany, ozdobiony siedmiu bóstwami Olimpu. Wyrób flamandzki z drugiej połowy XVII wieku. Nakrywą ma cynową na zawiasie i także dwie obrączki, ozdoby różnobarwnie żywymi kolorami malowane, wpalane, podobnie osoby na części gładkiej środkowej wypukło odcisnięte, które przedstawiają siedm bóstw Olimpu: SATVRNUS, JVPITER, MARS, SOL, VENVS, MERCVRIVS, LVNA, pod uchem woprzek napisany rok 1669. Na cynowej zaś pokrywie z wierzchu wyrte są liczby i głoski 9. S. L. 1677. Pod spodem pokrywy wybita cecha trzy tarcze w trójkąt, na jednej „lew wspinający się i trzy gwiazdy,” a na dwóch drugich „krzak kwiatów i litery A, I. z liczbą 74.” Wysokość 0,100 m., średnica dolna 0,100 m., średnica otworu 0,084 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
693. **Kufel duży z uchem, kamienny**, ciemno brunatno polewany, z wyobrażeniem siedmiu bóstw Olimpu. Wyrób flamandzki z drugiej połowy XVII wieku. Nakrywą ma cynową na zawiasie i także trzy obrączki. Ozdoby na nim są wytłaczane wypukło i różnymi żywymi kolorami wpalonymi umalowane, podobnie osoby na gładkiej środkowej części kufła wypukło odcisnięte, a przedstawiające siedm bóstw Olimpu, z jednych i tychże samych form wychodzące co i figury na kuflu pod l. 692 opisanym i w tymże porządku. Wysokość kufła 0,147 m., średnica dolna 0,162 m., średnica górna 0,130 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
695. **Kufel duży kamienny**, czarno polewany, z ozdobami kolorowanymi. Wyrób flamandzki z pierwszych lat XVIII wieku. Ozdoby są odtłaczane wypukło w kwiaty, tło naśladuje plecionkę koszykową, z przodu w medalionie jest popiersie mężczyzny w stroju flamandzkim, obok leżą dwa jelenie, resztę tej części kufła zajmują dwa razy powtórzone wyobrażenia podobnie wypukło odcisnięte przedstawiające walkę psów z niedźwiedziem, którego myśliwy na szczep bierze. A wszystko żywymi kolorami wypalonymi jest ubarwione. Oprawa kuna cynowa, składa się z dna opatrzonego obręczą, dwóch obrączek na trzonie, pokrywy na zawiasie i okucia ciągłego na uchu i na brzegu górnym kufła. Na pokrywie z wierzchu wyrta jest cyfra M. S. i rok 1720 pomiędzy dwiema palmowymi gałęziami pod ko-

roną szlachecką. Pod spodem zaś pokrywy wytłoczona jest cecha, składająca się z trzech tarczy w trójkąt, na jednej są „dwa młoty na krzyż,” na dwóch zaś drugich wiązana cyfra G. S. i rok 1708.” Wysokość kufła 0,151 m., średnica dolna 0,153 m., średnica otworu 0,110 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

2. Fajansowe

a) Majolika włoska

697. **Wielki bukłak**, gruszkowatej spłaszczonej postaci, z fajansu, malowaniem przyozdobiony. Wyrób włoski, z rodzaju zwanego Majolica, z końca XV wieku. U podstawy ma dwa otwory i dwa ucha poprzeczne u góry dla przeciągnięcia tędy rzemienia, na którym był zawieszony. Cała powierzchnia bukłaka okryta jest malowaniem przedstawiającym pochod Bachusa, bożek ten w dzieciennym wieku wśród grona dzieci i młodych Faunów jedzie na lamparcie, uwieczony winoroślą. Na drugiej stronie bukłaka widać Bachusa, jak spadł z kozła, a inne dzieci go trzeźwią; popod uchami Fauny na rogach grające i kozły z barankami dopełniają całości; resztę miejsca zajmują wielkie drzewa i odległy widok włoskich wybrzeży. Ogólny koloryt malowania żółty (cienie na ciałach) i fioletowy (inne cienie i wszystkie obrysy), rysunek śmiały jakby piórem grubym robiony. Wysokość bukłaka 0,378 m., średnica największa 0,230 m., szerokość największa 0,160 m, średnica otworu 0,060 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
699. **Półmisek okrągły** z grubego fajansu, zwanego Majolica, na niskiej podstawie. Wyrób włoski z końca XV wieku. Przyozdobiony malowaniem, wyobrażającym młodzieńca konno z mieczem w rękę, jakby uciekającego z zamku. Kolory panujące żółty i szafirowy mocny. Średnica 0,135 m., wysokość 0,038 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
700. **Talerz okrągły**, głęboki, z fajansu zwanego Majolica, podobny do opisanych pod 1. 701, gorszej jednak od nich roboty. Wyrób włoski z połowy XVI wieku. Przyozdobiony podobnie malowaniem wielokolorowym z dziejów rzymskich. Przedstawia dziecko niesione przez kilku młodzieńców, czemu się z zadziwieniem przypatrują starcy i niewiasty. w głębi wielkie drzewo oliwne i w dali krajobraz. Pod spodem talerza który w ogóle grubszej jest od innych roboty, napis pismem pobieźnem XVI wieku: „De prodigioe miracula seruiu tulio fanciullo ust ualerio massimo. est. 1544”. Średnica talerza 0,265 m., wysokość 0,032 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
701. **Dwa talerze płaskie**, parzyste, z fajansu zwanego Majolica, przyozdobione malowaniem wielokolorowym z dziejów pierwotnych Rzymu, bardzo pięknej roboty. Wyrób włoski z połowy XVI wieku. 1) Na jednym posłani młodzieńcy z Tarkwiniów, listy wierzytelne oddają, w oddaleniu krajobraz i zabudowania części Rzymu. Pod spodem talerza napis: TARQVINIORVM LEGATI CVM NOBILIBVS. ADOLOSCENTIBVS DE REGIBVS. CLAM. NOCTE IN VR-BEM ACCIPIENDIS COLLOQVNTVR. DANTVR LITERAE VT PINGVS SIT FIDEI. 2) Na drugim wśród podwórza otoczonego wspaniałymi budowlami kuryi rzymskiej, stoją pięciu młodzieńców przywiązanych do słupów, oczekujących na spełnienie kaźni. na tarрасie w oddaleniu tłum ludzi przypatruje się. Pod spodem talerza napis: PRODIGIORES NOBILISSIMI IUVENES DAMNATI, ET AD PALVM DELIGATI SVPPUCIVM ESPECTANT. W obu tych talerzach rysunek wcale jest poprawny i piękny, a koloryt żywy. Średnica talerzy 0,255 m., wysokość 0,034 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
702. **Sześć talerzy fajansowych** z rodzaju zwanego Majolica, okrągłych, przyozdobionych przeszlicznym malowaniem. Wyrób włoski z końca XVI wieku. Brzegi talerzy przedstawiają bo-

gatą ozdobę z liści i kwiatów, pomiędzy którymi igrają skrzydlate amorki. We środku zaś talerzy są różne wyobrażenia z mitologii i życia sielskiego. i tak: 1) Sylen między (faunami i bachantkami, przy winobranii. 2) Diana i Adonis umierający. 3) Herkules i Omfole. 4) Dwóch łódziarzy przepływa przez wodę w czólnie, obrazek odznaczający się umiejętnością skurczów. 5) Wiejski obrazek, na przodzie dziewczki doją krowy. dalej są pasterze i trzódka, w głębi szopa, pod którą wóz stoi. 6) Polowanie, myśliwi biorą dzika na oszczepy, psy w koło ujadają. w dali krajobraz. Wszystkie te malowidła wykonane są śmiało, z wielką znajomością rysunku i umiejętnością użycia małej wprawdzie liczby kolorów emalierskich, które harmonijnie tworzą całość podniesioną przez właściwe użycie odbłyśków złota. Średnica talerzy 0,285 m., wysokość 0,038 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

703. **Pólmisek płaski**, okrągły, na wysokiej podstawie, z fajansu zwanego Majolica. Przedstawia ustęp z Jerozolimy wyzwolonej Tassa, gdy Rynald w ogrodach Armidy, wabiony jest przez kąpiące się dziewice. Wyrób włoski z drugiej potowy XVII wieku. Średnica 0,283 m., wysokość 0,043 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

b) Bernard Palissy.

704. **Miska podługowata na brzegach** głęboko karbowana z fajansu, różnobarwnie polewanego. Wyrób najpodobniej słynnego garncarza artysty Bernarda Palissy, z początków XVI w. Na dnie wypukło wyrobiona postać starca w kapturze i kapeluszu na głowie, w długim odzieniu, trzewikach i rękawicach skórzanych, w ręku kij węzowato gałązkami opleciony, w dali widać drzewo bez liści. Spód pstro polewany. Długość 0,276 m., szerokość 0,210 m., głębok. 0,039 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
705. **Dwie solniczki fajansowe** w kształcie postumentów kwadratowych bogato przybranych. Wyrób najpodobniej Bernarda Palissy z początków XVI w. Frontony karyatydy wiązanki kwiatów i owoców i inne ozdoby w stylu czasów Franciszka I, wypukło odłaczane, i różnobarwnie polewane na tle pstrem, otaczają te postumenta ze czterech stron. Wysokość 0,175 m., szeroko największa 0,120 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

Naczynia szklane

1. Szkło malowane

715. **Szklanka ze szkła białego**: u dołu i U góry ma wianek z liści zielonych, na boku zaś herb sasko-polsko-litewski w pośród armatury i pod królewską koronę. U góry na wstędze F. A. R. P. E. S. (Fridericus Augustus Rex Polon. Elect. Saxon), Wyrób saski z czasów Augusta H. Służyła zapewne do stołowego użytku. Wysokość szklanki 0,118 m. średnica dolna 0,068 m., śred. góra 0,069 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
716. **Nakrywa do szklanki** ze szkła zielonkawego, z ozdobami wypalanymi w kolorach żółtym, czerwonym i białym. Wyrób saski z czasów Augusta II, Wysokość 0,082 m, średnica dolna 0,073 m. Własność hr. A. Potockiego.
718. **Szklennica stołowa ze szkła białego**; na niej wypalanymi kolorami pięknie odmalowany jest herb królewski, Sasko-polsko-litewski, wśród chorągwi i armatury, nad nim dwa amorki unoszą koronę. Wyrób saski. Używano jej zapewne do stołu królewskiego jak po piękności roboty wnioskować można. U góry litery F. A. R. P. E. S. (Fridericus Augustus [II] REX Poloniae Elector Saxoniae) u spodu zaś rok „1702”. Wysokość 0,190 m, śred. 0,090 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

719. **Szklennica stołowa** ze szkła białego, ma na sobie wpalaniami kolorami malowane u dołu i u góry wieńce z liści a pośrodku duży herb królewski sasko-polsko-litewski wśród armatury, na rzucanym paludamencie pod koroną. Wyrób, saski Szklanki takie używane były do piwa i miodów. Do wina dawano kielichy. U góry na wstędze litery F. A. R. P. E. S. (Fridericus Augustus [II] REX Poloniae Elector Saxoniae). Pod spodem w trzech wierszach napis „Königl. Pohl. und Chur-Fürstl. Sächsz. Renterey Dreszden 1712” Wysokość 0,230 m., śred. 0,103 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
722. **Szklennica poczesna wysoka**, ze szkła zielonego, u dołu ma obręczkę szklaną. Na jednej stronie kolorami wpalaniami i złotem wymalowany jest o dwudziestu przeszło polach i 6ciu hełmach z labrami, herb elektorsko-saski. Na drugiej zaś wielki herb Polsko-Litewski pod koroną z labrami takie. Wyrób saski. U góry napis F. A. R. P. E. S. (Fridericus Augustus [II] REX Poloniae Elector Saxoniae) pod spodem zaś rok: „Anno 1697”. Pod wierzchem szklennicy idzie obwódka złota malowaniem przyozdobiona, podobnie ozdoby w postaci gwiazd i rozet upiększają także boki szklanki. Wysokość jej 0,412 m., średnica u góry 0,037 m., u dołu 0,140 m. Własność hr. A. Potockiego.
723. **Kufel z rączką ze szkła** brunatnego, na którym wpalane są, kolorowo malowane kwiaty pięknej roboty, oraz perełki i inne ozdoby. Kufel ten zapewne był dawniej opatrzony jakąś nakrywką. Jest to wyrób najpodobniej niemiecki z końca XVI wieku. Wysokość kufła 0,190 m., śred. dolna 0,109 m., śred. górnego otworu 0,090 m. Własność hr. A. Potockiego.

b) Flaszki i naczynia apteczkowe

724. **Szotf apteczny**, czyli flaszka czworogranna ze szkła białego z tyłu w wazonie rosnącym goździkiem (Caryophyllum), a na bokach ozdobami kolorowymi upiększona. Wyrób saski, pochodzi bez wątpienia wraz z innymi tego rodzaju szklanymi naczyniami (l. 725, 727, 728) z apteki królewskiej Augusta II. Z przodu ma na szkłe wpalany herb sasko-polsko-litewski, na dwóch obok tarczach, pod koroną na obszernym paludamencie pod nimi cyfra AR. r. „1719” a poniżej napis na wstędze „AQV: FUMAR”. Otwór flaszki wązki, zatykany zapewne korkiem drewnym. Wysokość 0,245 m., szerok. boków 0,105 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
726. **Flaszka ośmiogranna** podługowata, z zatyczką cynową śrubowaną, ba niej wypalane kolorowe kwiaty, roboty dość grubej zaledwie w pięciu barwach. Wyrób zapewne krajowy z końca XVII wieku. Służyć mogła ta flaszeczka do pachnideł, jak wody różanej, larendogry (*la reine d'hongrie*) octów itp. Wysokość 0,137 m., szerok. 0,050 m. Własność hr. Aug. Potockiego
727. **Szklennica wysoka** a wązka ze spodem mocno rozszerzonym. Ze szkła białego, na którym kolorami wpalaniami odmalowana jest na czerwonej ukoronowanej tarczy cyfra królewska „AR” (August II król). Wyrób najprawdopodobniej saski. Służyła zapewne do mierzenia płynów, lub może o wydzielania lekarstw. Szklennica ta której dno poczyna się dopiero o 0,060 m. Od spodu podzielona jest malowaniami obwódkami na pięć części; z tych cztery niższe równe między sobą co do objętości oznaczone są liczbami w porządku od góry „1,2,3,4”. Wysokość jej 0,310 m, średnica u góry 0,080 m, średnica podstawy 0,123 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
728. **Szklanka wysoka** a wązka ze spodem mocno rozszerzonym, ze szkła białego, na którym wpalaniami kolorami wyobrażony herb królewski sasko-polsko-litewski wśród armatur z paludamentem zarzuconym i koroną. Wyrób najprawdopodobniej saski. Szklanka ta służyła zapewne do mierzenia płynów, lub może o wydzielania lekarstw, tak jak pod l.727 znajdująca

się. U góry na wstędze F. A. R. P. E. S. (Fridericus Augustus (II) Rex Poloniae. Elector. Saxoniae). Wysokość szklenicy której dno poczyna się dopiero o 0,040 m. Od spodu, podzielona jest liniami malowanymi na trzy równe co do objętości części, liczbowane od góry „1,2,3”. Wysokość 0,180 m., średnica górna 0,090 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

2. Szkło barwne w oprawie

729. **Dwie flaszki z długą szyją**, a nieco spłaszczone, ozdobnie wyrabiane ze szkła rubinowego, oprawne w obrączki z cienkiej blachy miedzianej wycięte i wytłaczane ozdobnie ale grubo, i złotem malarskim pozłoczone. Do zawieszenia mają zamiast uch po dwa mosiężne łańcuszki. Okucie tych dwóch flaszek i jednej z opisanych pod l. 730 zdaje się być tylko tymczasowem zastępstwem. właściwego im ozdobnego srebrnego pozłacanego okucia, na jakie to piękne i drogocenne szkło i wyrób jego zasługują Szkło takie kolor swój rubinowy otrzymuje przez przydatek złota. Według innych sądząc będzie to wyrób augsburgski z końca XVI wieku. Wysokość 0,255 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
730. **Dwie flaszki gruszkowate** przyplaszczone, ozdobnie wyrabiane ze szkła rubinowego. Oprawa srebrna pozłacana w kształcie liści i gałązek, do noszenia zaś przydany jest gęsty łańcuszek (druga flaszka ma tylko miedzianą, złotem malarskim złoconą oprawę tymczasową), u góry jest nakrywka głęboko śrubowana. Wyrób augsburgski, na srebrnej oprawie bowiem są cechy „Szyszka” (Augsburg) i głoski AR, z końca wieku XVI. Wysokość 0,340 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
731. **Naczynie stołowe do owoców** lub cukrów w formie płytkiego wazonu ze szkła gładkiego najpiękniejszego rubinowego, na wysokiej podstawie srebrnej pozłacanej, z takimiż uchami wzmacniającymi oprawę jego. Wyrób tego pysznego naczynia odznacza się fantazyą i wcale dobrymi kształtami, które w nim znamionują robotę francuską, z czasów Ludwika XV. Rękojeść podstawy stanowią dwa dzieciaki podtrzymujące spód wazonu, ucha przedstawiają skrzydlate dzieci do połowy z kwiatu wychylające się i trzymające w płachcie obfitość owoców. Spód podstawy podobnie jak i reszta oprawy bogato są przyozdobione wypukło odkuwaniem ornamentami w stylu przechodzącym w rococo. Wysokość naczynia 0,410 m., średnica wazonu rubinowego 0,270 m., głębokość jego 0,105 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
733. **Kieliszek mały do wina** (małnazyi), ze szkła ciemnego rubinowego (z miedzią robionego), z przykrywką, oprawny w srebro, bardzo prostego wyrobu, rękojeść podstawy stanowi podwójna rubinowa szklanna perła, a także pojedyncza zakończy pokrywę. Wyrób zdaje się Niemiecki z XVI wieku. Wysokość cała 0,200 m. średnica otworu 0,068 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
737. **Czarka** używana zapewne jako solniczka, z przykrywką, ze szkła rubinowego pięknego, oprawna w srebro pozłacane, i dwoma płaskimi uszkami opatrzona. Wyrób augsburgski z pierwszej połowy XVII wieku. Cechy „Szyszka” (augsburgska) i głoski IB. Wysok. z pokrywą 0,070 m., wysok. czarki 0,038 m., śred. jej 0,068 m. Własność hr. A. Potockiego.
741. **Szklanka z najpiękniejszego** szkła szafirowego, zewnątrz przy dęciu w ściany uładzona, brzeg górny ma przyszlifowany, na niej pokrywa srebrna pozłacana z płasko wytłaczaną ozdobą. Pokrywa jest podobnie jak i szkło roboty augsburgskiej z końca XVI wieku. Wysokość szklanki 0,110 m, średnica jej 0,100. m. Własność hr. Aug. Potockiego. Cechy „Szyszka” i głoska E.

3. Szkło białe rżnięte

a) Szklanki i szklennice

747. **Szklanka stołowa ze szkła** białego, nadzwyczaj cienkiego, spód i krawędź górna szlifowaniem przybrane, na boku wyrżnięty herb Leliwa (Tarnowskich) (w polu czerwonym) na tarczy ozdobnie wywijanej, palmą i wawrzynem otoczonej. Wyrób bardzo delikatny, a jednak sądząc po gatunku szkła, zapewne krajowy, z połowy XVII stulecia. Wysokość 0,091 m, średnica u dołu 0,062 m., śred. u góry 0,071 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
748. **Szklanka mała stołowa** ze szkła białego, cienkiego, u dołu i u górnej krawędzi nieco szlifowana, przyozdobiona rżnięciem wcale dobrym, przedstawiającym kwiaty, ptaki i owady rozsiane po jej powierzchni, oraz na dwóch bogato ubranych tarczach herby rodzinne, na prawej tarczy „Lis” (Sapiehów), na lewej „Ślepowron” (Kraśińskich). Wyrób piękny z połowy XVII w., najpodobniej krajowy. Wysokość 0,100 m., średnica dolna 0,060 m, średn. górna 0,066 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
749. **Szklanka stołowa na niskiej nóżce**, w kształcie do kielicha zbliżona, ze szkła białego kryształowego, przyozdobiona bogatym i pięknym rżnięciem, Oraz obwódkami złożonymi. Wyrób bardzo piękny, zapewne czeski, z początków bieżącego stulecia. Na boku wśród sutych ozdób są dwie tarcze, prawa z herbem „półksiężyc rogamami w dół, na nim strusie pióra”, lewa „pół kozła”. Wysokość 0,157 m., średnica podstawy 0,094 m., średnica u góry 0,093 m. Własność hr. Aug. Potockiego .

b) Karafki i kieliszki do wódki

751. **Kieliszek do wódki** ze szkła białego, na nóżce okrągłej, rżniętej w fasety, u góry obwódka rżnięta także, oraz korona królewska. Wyrób krajowy z końca XVIII wieku. Wysokość 0,130 m., średnica podstawy 0,061 m., średnica górna 0,057 m. Własność hr. A. Potockiego.

c) Kieliszki do wina i wiwatowe

755. **Kielich długi wiwatowy** z nakrywką, do wina szampańskiego; na nim wyrżnięte wśród armatury na tarczy dwupolowej herby: prawy „tarcza na szabli”, lewy „Leliwa”. Na okrągłej podstawie wieniec z liści, a nóżka w 6 granów szlifowana. Nakrywka zdaje się być później dodana. Wyrób krajowy z końca XVII wieku. Wysokość kielicha samego 0,430 m., średnica podstawy 0,124 m., średnica otworu 0,082 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
760. **Kielich z pokrywą ze szkła** białego, szlifowany i rżnięty ozdobnie, na boku ma na tarczy wśród sutej armatury herb „Leliwa” (Tarnowskich); na podstawie i nakrywce wieniec z kwiatów i winnych gron. Wyrób krajowy z XVIII wieku. Wysokość cała 0,353 m., średnica podstawy 0,120 m., średnica otworu 0,103 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
761. **Kielich z nakrywką ze szkła** białego kryształowego, misternie szlifowany w drobne ścianki, kształtu długiego sześciokąta. Wyrób piękny najpodobniej czeski z końca zeszłego wieku. Na boku znajduje się rżnięty w ozdobnej tarczy pod szlachecką koroną herb „Leliwa” (Tarnowskich), na nóżce i na pokrywie po dwie gałązki bluszczu i palmy wstęgą związane. Wysokość cała 0,310 m, średnica podstawy 0,103 m, średnica otworu 0,092 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

d) Kulawki (w postaci rogu)

774. **Kulawka czyli kielich** w postaci rogu ze szkła weneckiego zwanego murano, białego z mlecznym, końce jego opatrzone są okuciem cynowem i takąż pokrywką z rączką. Rodzaj ten szkła przedtem jedynie tylko w Wenecyi na wyspie Murano był robionym, aż do poło-

- wy XVI w. potem wyrób jego uległ zapomnieniu, a dziś na powrót odkryty w wielkiej jest wziętości, lubownicy bardzo poszukują dawne szkła weneckie tego mianowicie rodzaju i tak zwane *millefiori*. Róg niniejszy zdaje się pochodzić z połowy XVI w. Róg ten ma dwa ucha szklane i cztery także obrączki, które mu niejako beczkowatą postać nadają. Długość rogu 0,370 m., średnica otworu 0,062 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
775. **Kulawka czyli kielich** w postaci rogu, ze szkła białego w końcach szlifowanego, po całym tym rogu wije się winorośl złotem w ogniu malowana. Wyrób najpodobniej włoski z XVII wieku. Kielichy tego i temu podobnego rodzaju zwane kulawki, potrzeba było koniecznie do dna wypijać, gdyż nie dawały się stawiać. Długość rogu 0,270 m., średnica otworu 0,052 m. Własność hr. A. Potockiego.
776. **Flasza i misa emaliowana** na miedzi w kwiaty białe i kolorowe, na tle szafirowem złotem kreskami posiatkowanem. Wyrób chiński. Kwiaty są zagłębione w tle szafirowem, nader pięknej barwy, kontremalia czyli wewnętrzna emalia flaszki i spódnia misy są jasno-seledynowe. Wysokość flaszki 0,280 m., śred. jej 0,130 m., śred. misy 0,340 m., głębokość jej 0,092 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
777. **Cybuch (po turecku *Szybuk*)** do kurzenia opium emaliowany na miedzi w kwiaty białe na tle szafirowem oprawiony w chalcedon biały po końcach. Wyrób chiński. Należy do całości z flaszka i misa opisanymi pod l. 776. Otwór do opium jest na 0,118 m., od ślepego końca cybucha oddalony. Długość jego 0,455 m., grubość 0,028 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
778. **Nalewka z uchem** i misa na trzech nóżkach, obie w kształcie muszli emaliowane na miedzi w pasy różnokolorowe przyozdobione kwiatami, kontremalia w nalewce biała. Wyrób podobno chiński, chociaż w formach a nawet ozdobach przypomina wielce roboty włoskie z XVII w. Wysokość nalewki 0,265 m., długość misy 0,385 m., szerokość jej 0,215 m., głębokość 0,105 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
779. **Tacka emaliowana** na tle białem w kwiaty różnokolorowe, z końcami ostremi w kształcie gwiazdy podłużnej. Wyrób najpodobniej, chiński. Długość 0,367 m, szerokość 0,284 m., głębokość 0,031 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

V. DZIELA SZTUKI

Emalie na blasze

a) Bezimienne

790. **Naczynie płaskie** czyli czara z przykrywką na wysokiej podstawie, emalia szara na tle czarnem, złoceniem przyozdobiona. Wyrób limużyński nader piękny z XVI wieku. Wnętrze czary przedstawia posiedzenie bogów w Olimpie, na tle złotym; na wierzchu pokrywy i pod spodem jej w medalionach, popiersia, chłopaczki i rozmaite ozdoby złotem arabskimi wzbogacone. Na podstawie zabawy najad i trytonów. Kontremalia czarna. Wysokość czary z pokrywą 0,255 m., samej czary 0,162 m., średnica czary 0,182 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
791. **Sześć talerzyków owalnych** emaliowanych na miedzi. Emalia na tle brudnym białym, w różnych odcieniach; obłoki, niektóre ozdoby i napisy złoczone; złoto wogóle niedobrze dochowane. Robota limużyńska z drugiej połowy XVI wieku. Obrazki na talerzykach przedstawiają: 1) Dwóch rycerzy w stroju rzymskim, podających sobie rękę na znak zgody, stoją przed namiotami dwóch obozów żołnierstwem napełnionych. U góry wśród ozdobnego brzegu napis: „CONCORDE”. Pod spodem talerzyka głowa w popiersiu i napis w otoku

- „VENVS”. Wkoło ozdoba. 2) Amor jedzie dwukołnym wozem, któren ciągną dwa lwy, w oddaleniu skalisty krajobraz z budowlami. Napis u góry „AMOVHS TRESPVISATE”, u dołu „AFECTION”. Pod spodem talerzyka głowa w hełmie i napis w otoku „IASOM.”
- 3) Osoba kłęcząca nad brzegiem wody, przegląda się w strumieniu, w którym twarz jej się odbija, tło stanowi krajobraz, u góry napis: „AMVR. DE”, u dołu „SOY MESME”, pod spodem popiersie i napis w otoku „HEQVO” (zapewne Echo). 4) Amor, skrzydlaty młodzieniec, przywiązuje kupidyna do drzewa, obok pali się na stosie łuk i kołczan jego. Tło stanowi krajobraz, napis u góry „AMOVR DE VERTV”, u dołu „SVRMVNTAN CVPIDO”. Pod spodem w popiersiu głowa mężka i napis w otoku „MARS.” 5) Lis, którego tuż przy norze dwa psy i strzelec doganiają, drapie się po szyi. Tło stanowi krajobraz. Napis u góry uszkodzony, QVELQVE FO... RACBET, u dołu SA. VIE. Pod spodem popiersie mężczyzny uwieńczono wawrzynem, i napis w otoku „NARSISVS”, 6) Dziecko na baranie przepływa wodę obszerną, której w oddaleniu widziane brzegi tworzą tło krajobrazu, napis u góry „LE RICHE”, u dołu „NON. SAVANT”. Pod spodem popiersie niewiasty i napis w otoku „MEDEA.” Średnica większa talerzyka 0,191 m., średn. mniejsza 0,160 m., głębokość 0,018 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
792. **Winobranie, obrazek** emaliowany na miedzi, robota limuzyńska z początków XVI wieku. Przedstawia chłopczyków przy winobranii, jedni znoszą winogrona, drudzy je tłoczą w kadzi, a jednego upojonego wyziewami wina, towarzysz wydobywa z kadzi, jest i niezbędny kozioł przy tem. Emalia szara na tle czarnem, ubarwiona kolorami, ziemia niebiesko, każć żółto, włosy brunatno, liście winne zielono. Szerokość 0,108 m., wysokość 0,065 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
793. **Diva Faustina, wielki obraz** w dawnej oprawie drewnianej, złożony z emalii na miedzi. Wyrób limuzyjski z XVI wieku. Środek okrągły (średnica 0,355 m.) przedstawia wypukło odkute popiersie niewiasty w dysdemacie i ubraniu na głowie, włosy żółto, twarz i szyja cielisto, kawałek szaty, również jak i dyadem szafirowo, ubranie głowy zielono i brunatno emaliowane, a wszystko na czarnem tle, z dotknięciami złotemi; w otoku złoty napis: „DIVA FAVSTINA”. Otaczają ten środkowy obraz cztery odcinki koła (każdy na 0,060 m. dług. 0,325 m.) tworzące jakby ramę; emalia czarna i na niej złotem malowane ozdoby, figury, owoce itp.; kontremalia przejrzysta. Wysokość i szerokość całego obrazu 0,554 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
794. **Solniczka w jakby podstawy**, emalia szara z cielisto-fioletowem cieniowaniem, na tle czarnem, złoceniem przyozdobiona. Robota limuzyńska z XVI wieku. Na wierzchu wśród wieńca z owoców, po którym się Fauny wspinają, wyobraża popiersie niewiasty, na podstawie zaś walkę rycerzy rzymskich. Kontremalia biała. Wysokość 0,102 m., średnica dolna 0,130 m., średnica górna 0,165 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
795. **Miska emaliowana** szaro (*grisaille*) na miedzi. Wyrób limuzyjski z XVI wieku. Przedstawia sąd Parysa, tło stanowi krajobraz, w którym nieco w oddaleniu z jednej strony widać siedzące nimfy, a z drugiej bożka rzeki, u góry w obłokach na złotem tle unosi się strzelający Kupido z zawiązanymi oczyma. Przy brzegu miski pas z ozdób złożonych, pod spodem wielka rozeta z liści szaro emaliowanych i ozdób złotych. Rysunek figur bardzo poprawny w cieniach strychowany. Szkoda że środek tej miski mocno jest uszkodzony. Średnica 0,205 m., głębokość 0,046 m. Własność hr. Aug. Potockiego. b) Jean Courtois (J.C.) około 1532 i 1540 r.

b) Jean Courtois (J. C.) około 1532 i 1540 r.

797. **Solniczka emaliowana na miedzi**, u podstawy w srebro oprawna; emalia szara i cielista na tle czarnem, z ozdobami złocistymi. Na wierzchu przedstawia popiersie mężczyzny, na wyđęciu arabesk z faunów i maskaronów, na podstawie zaś polowanie dzieciaków na lwa i niedźwiedzia, między nimi szafirowo emaliowana tarcza z godłem w szachownicę i pastorałem opackim złoconymi, już naw pół zatartymi. Pod spodem czarna emalia usiana liliami i kwiatkami złotem i pokazuje także cechę złocistą I. C. (Jean Courtois). Wysokość 0,100 m., średnica największa 0,088 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
799. **Dwie misy od czar**, emaliowane szaro i cielisto na czarnym tle. Przedstawiają ustępy z wojen izraelskich opisane w księdze sędziów (7). Na jednej wyobrażona jest bitwa, na drugiej zaś po boju gaszą pragnienie swoje u stawu, Wkoło u brzegu misy ozdoba złocona, u dołu złoty napis na obu „IVGES VII” Pod spodem karyatydy utrzymują ornamenta zdobiące ten spód, we środku zaś pozostał ślad od nogi czary. Średnica obu 0,232 m., głębokość 0,028 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Emalia limuzyńska pięknego rysunku z początków XVIgo wieku, co najmniej ze szkoły Jana Courtois.
801. **Obrazek emaliowany na miedzi**, formy parabolicznej, przedstawiający miłosierdzie pod postacią niewiasty karmiącej dzieci. Emalia szara z odcieniem cielistym na tle czarnem i śladami złocenia, kontremalia przejrzysta, ale gruba biaława. Długość 0,280 m., wysokość 0,150 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Robota limuzyńska szkoły Jana Courtois z początków XVI wieku.

c) Jean Penicaud III. (P. L.) około 1544 r.

802. **Obrazek emaliowany szaro (grisaille)**, przedstawiający wyładowanie wojska i różne wypadki walki jakiejś najpodobniej z rzymskich dziejów po czerpniętej. Forma obrazka jest prawie prostokątna, z dwóch boków zaokrąglona, w oprawie brązowej i dawnej także oprawie drewnianej złoconej; kontremalia przejrzysta daje widzieć stempel pod nią na blasze wybity, emalierskiej rodziny Penicaud w Limoges. Długość emalii 0,137 m., szerokość 0,101 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Emalia limuzyńska z pierwszej połowy XVI wieku, najpiękniejszego pędzla, dzieło jednego z najznakomitszej członków tej rodziny Jana Penicaud IIIgo.

d) Mistrza (C. N.) około 1539–1545 r.

804. **Jozue i Trajan, dwa okrągłe**, nieco wypukłe medaliony, emaliowane na miedzi szaro i kolorowo, ze złoceniem gdzieniegdzie. Przedstawiają one dwóch konnych rycerzy z pomiędzy grona bohaterów najbardziej ulubionych przez średniowiekowych filozofów, JOSVE REX i (Imperat) OR TROIANVS. Rysunek ich i układ daje uczuć wpływ szkoły Łukasza z Leydy, i na pierwszy rzut oka odróżniają je od innych robót limuzyńskich. Kontremalia przejrzysta, gładka. Średnica 0,223 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Zbliżenie stylu w robocie z miską l. 803 mniemać dozwala, że oba te medaliony mogą być także dziełem emaliera C. N. Nadto Muzeum Luwru posiada cztery podobnychże medalionów, i prawie takiej samej wielkości (średnica 0,210 m.), które uczony konserwator tameczny p. de Laborde (*Notice des emaux etc.* 1853. I. 364, 5, 6, 7) przypisuje mistrzowi C. N.

g) Jean Laudin (I. L.) koniec XVII (1693) i pocz. XVIII w.

809. **Dwie miseczki o dwóch uszkach**, z brzegami o sześciu głębokich wygięciach, emaliowane na miedzi w kwiaty i ptaszki kolorowe, na tle białym, na dnie wyobrażenie św. Jana

Chrzyciela i św. Anny. Dno jest sześcioboczne, a na niem u jednej miseczki na tle czarnem przedstawiona w różnokolorowej emalii św. Anna ucząca czytać malutką Maryą. Suknia św. Anny fioletowa, płaszcz szafirowy, ubranie głowy białe, nogi krzesła żółte, oparcie szare, draperya zielona, posadzka szara w kwadraty, sukienka N. P. biała, oprawa książki czerwona, a wszystko złotem delikatnie dotknięte, u dołu na lewo cecha czarno I. L. Pod spodem krajobraz kolorowy, oraz ozdoby złotem malowane i kwiaty kolorowe, do których użyto na podkład kwadratowych kawałków folii. Na dnie drugiej miseczki wymalowana jest szaro-mleczną emalią na tle czarnem postać siedząca św. Jana Chrzyciela młodziutkiego, bawiącego się z barankiem, w otoku napis złoty: „S. IOANNES”, u dołu cecha czarna I. L. Pod spodem miseczki na tle czarnem wiją się ozdoby złote i kolorowe, podobnie jak u poprzedniej, a na dnie widok kolorami emaliowany. Średnica 0,150 m., wysokość 0,034 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Wyrób Limuzyński, wykonany przez tamecznego emaliera Jana Laudin, który pracował w końcu XVII i na początku XVIII wieku, roboty jego są bardzo liczne i przez to mniej cenione, obecna wszakże należy do pierwszej jego lepszej manieri.

810. **Miseczka okrągła o dwóch** uszach, emaliowana na kwiaty różnokolorowe na tle białem i ozdoby złociste prostego kształtu. Na dnie okrągłym emalia mleczno-szara na tle czarnem, przedstawia znany czyn Rzymianki, która ojca swego na śmierć głodną w więzieniu skazanego, własnymi piersiami karmiąc, przy życiu zachowała. Pod spodem na czarnej emalii są wypukło malowane kwiatki różnobarwne, u pośrodku pod dnem krajobraz kolorowy. Średnica 0,140 m., głębokość 0,042 m., Własność hr. Aug. Potockiego. Wyrób limuzyński, jak z podobieństwa roboty z miseczkami pod 1,809 sądzić można, zapewne dzieło ręki tegoż Jana Laudin.

2. Emalie ruskie

811. **Taca mosiężna** lana, od spodu gładka, z wierzchu ozdobnie dłutowana i w zagłębionych tłach emaliowana. Przedstawia po środku wypukło rzeźbionego dwugłowego Cesarskiego orla o trzech koronach, wokoło zaś podobnie wyrabiane ornamenta i kosze z kwiatami. Emalia tło stanowiąca jest naprzemian szafirowa, biała i żółta. Brzeg tacy wystający gładki, rogi wycinane. Długość jej wynosi 0,240 m., szerokość 0,108 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Należała zapewne do sprzętów dworu Cesarskiego za panowania Iwana Wasilewicza (XVII w.). Na brzegu rodzaj cechy z kropek złożony.

Malowidła miniaturowe, olejne i inne

1. Miniatury

a) Książki z miniaturami

815. **Książka do nabożeństwa** rękopiśmienna, na pergaminie, ozdobiona miniaturami, po łacinie i po francuzku. Dzieło francuzkie z drugiej połowy XIV wieku. Pismo jest gockie bardzo równe i piękne. Ozdoby na brzegach składają się ze zwojów gałązek jakby kolczastych nader delikatnie piórem robionych i listków złotych z kolorowymi kwiatkami. Ozdoby w koło miniatur są niejako mozaikowane i stylem swoim jeszcze XIII wiek przypominają. W ogóle wszystkie ozdoby i malowania nader bogate, odznaczają się żywością barw i szczególnym połyskiem złota pokrywanego, Gdzie niegdzie malowanie jest na srebrnym pokładzie a litery początkowe wszystkie są w żywych barwach i bardzo delikatnymi ozdobami złotymi upięk-szone. W miniaturach tło bywa mozaikowane w drobne kratki, a światła i połyski bardzo umiejętnie w malowaniu drobnymi kreskami złotem i są nadawane. Miniatury są odznacza-

jącej się piękności i poprawnego rysunku a żywości barw. Księgę rozpoczyna kalendarz francuzki, potem idą modlitwy łacińskie z obrazkami następnymi: Młodzieniaszek Jezus Chr. między doktorami (tło mozaikowe). Zwiastowanie, w ozdobach bocznych potwór do strusia i do wielbłąda podobny. Odwiedziny św. Anny (tło mozaik.), u dołu w ozdobach roślina orlik (*aquipium*) powyżej paw. Oznajmienie pasterzom. Praesepium, czyli Narodzenie. Trzej królowie. Ofiarowanie w kościele. Ucieczka do Egiptu. Śmierć niewiątek (tło mozaik:) Dawid klęczący, przed nim leży lutnia, a w niebiosach ukazuje się P. Bóg. Wskrzeszenie Łazarza (tło mozaik). Pergamin jest piękny średniej grubości, a całość bardzo dobrze zachowana. Księga ta była w końcu XIV w. własnością króla francuzkiego Karola V zwanego mądrym (+1380) jak świadczy napis ręką XVII w. na pierwszej karcie położony. „Ces heures ont été dans la Bibliotheque de Charles Cinquieme Roy de France et ensuite ont appartenu au Duc de Bedford Regent du Royaume qui acquit toute la Bibliotheque du feu Roy conservee dans La tour de Louvre”. W początkach XVII w. przeszła w posiadanie księcia de Croi którego tu także jest własnoręczny napis po hiszpańsku. „Viva quien me mata” „In vos vibo y sin vos muero” „Charles Alex. Sire et Duc de Croy”. Na dole tejez kartki 1ej jest herb otoczony łańcuchem orderu Złotego Runa „trzy belki poziome czerwone w polu białem” rok. 1618. i dewiza IE SOVSTIENDRAY CROY ET IAYME QVI MAIME. Potem książka ta przeszła do rąk ks. de la Valiere, jak na tejez karcie podpis, „a M. le Duc de la Valiere” okazuje. Następnie kupiona przez p. De La borde który na ostatniej kartce napisał, „Acheté à la Vente de Mr. le Duc de la Valiere pour 240, quoique ce livre vaille plus de 25 Louis par la beauté des peintures, de l'écriture et du velin. Jean Benjamin de Laborde 1er Valet de Chambre de Louis XV et Gouverneur du Louvre”. Wreszcie nabyta przez hr. Stan. Potockiego Sen. Woj. którego tu także podpis znajduje się; „Au. Cte Stanislas Potocki Senat. Palatin”. przeszła do biblioteki willanowskiej. Własność hr. Aug. Potockiego. Wysokość kartek 0,223 m., szerokość 0,148 m. Oprawa nowoczesna.

818. **Książka do nabożeństwa królowej** Bony rękopiśmienna na pergaminie cieniutkim (*velin*). Ozdobiona pięknymi miniaturami, po łacinie, dzieło włoskie, florenckie, z początku XVI w. Pismo jest okrągłe włoskie o (*ronde italienne*) nader czyste i wyraźne, intyulacye i oracye pisane są karminem, reszta atramentem dosyć czarnym. Litery początkowe złote na tle kolorowem ozdobionem drobniutkim złotym rysunkiem, podobnież i rzadkie brzeżne arabeski są nader delikatnie rysowane kolorami, złotem i piórem. Początek głównych oddziałów oznaczony jest podwójną miniaturą rozciągającą się na całych obu stronach karty, po jednej jest odpowiedni obrazek, apoa drugiej naprzeciwko początek modlitwy złotem na szafirowem tle wypisany, jego pierwsza litera mieści także stosowny obrazek, a wokoło karty idą ozdoby sposobem Rafaelowskich arabesków watykańskich ułożone ze splotów liści na których igrają aniołki, i medalionów mieszczących popiersia świętych, te brzezi są malowane złotem i kolorami na tle żywych barw naprzemiany czerwonej szafirowej i zielonej. U wszystkich figur które są zresztą bardzo dobrze odrysowane i umiejętnie cieniowane, a w światłach i ozdobach nader delikatnie złotem ożywione, uderza tylko nizkość czoła i układ włosów które w długich rozpuszczonych warkoczach na plecy spadają a na czole równo po połowie są rozebrane niewieścim obyczajem. Miniatury idą po sobie następnym porządkiem. Zwiastowanie; w literze zaś N. M. P. z Dzieciątkiem Jezus na ręku. U dołu pojednej stronie herb Polski „Orzeł” po drugiej zaś herb dwudzielny, „Litwy” pogoń i „Wąż” Sforcyów, Dawid zwycięzca Goliata stoi z mieczem przy jego kadłubie; w lit. Dawid król przygrywa na lutni osobiwego kształtu.

Początek officium mortuorum zdo bi miniatura, na której widać zakonnika klęczącego między szeregiem żywych osób i rzędem otwartych grobów, jeden ze zmarłych na pół wstaje z grobu; w lit. Śmierć z kosą ulatuje nad ziemią pokrytą zwłokami. Chrystus P. na krzyżu u stóp Jego N. M. P. i św. Jan; w lit. Chrystus P. zdjęty z krzyżu stoi przy nim. Chrystus P. na Górze Oliwnej u dołu uczniowie w lit. Chrystus P. niesie krzyż na ramionach; udołu wśród ozdób dwa jednorożce. Na początku modlitwy o Duchu św. miniatura początkowa jednostronna przedstawia w literze zesłanie Ducha św. Rękopism ten jest niedokończony i pozostaje w nim na końcu blisko trzecia część kart próżnych z najpiękniejszego grubego pergaminu. Pergamin ogółem w tej książce jest nader cienki gładki i biały, tylko do miniatur wzięto grubszego. Zresztą zachowanie tego szacownego dzieła jest wyborne, a o dziejach jego świadczy napis na pierwszej karcie znajdujący się charakterem z końca XVIII w. „Ce livre qui a appartenu à d’anciens rois de Pologne, a été donné par Jean Casimir Abbé de St. Germanin des Prèz à Madame de La Vallière. qui l’a laissé a sa fille Mad. La Princesse de Conti d’où il a passé dans la bibliotheque du Duc de la Valliere. Ce Livre est un des plus beaux dans ce genre qui soit connu et le dernier propriétaire en faisait le plus grand cas”. Obecnie należy do biblioteki wilanowskiej. Wysokość kartek 0,150 m. szerokość 0,100 m. Własność hr. Aug. Potockiego. Oprawa nader staranna tej szacownej książki jest nowoczesna, aksamitem karmazynowym obciągnięta, a na brzegu kart wybite są gęsto złote orły polskie. Srebrne filigranowe okrycie umieszczono i opisane pod 1.819 z końca XVI w. należące do tej księgi wdziewa się po wierzchu oprawy aksamitnej i stanowi rodzaj futerału.

aa) Oprawa książek srebrna

819. **Oprawa do książki miniaturowanej królowej** Bony opisanej pod 1.81 8; srebrna filigranowa z końca XVI w. Okrycie to całkiem przejrzyste ze srebru filigranowym sposobem ozdobnie, w liście, kwiaty, grona i winne latorośle wyrobione, wkłada się osobno na zwyczajną oprawę książki axamitną i zamyka na dwie klamry; nadto u dołu są dwa ucha przez które przechodzi łańcuch srebrny służący do zawieszania książki na rękę albo u pasa; zdobią oprawę po środku, w nowszych czasach przy odnawianiu jej dodane dwa medaliony owalne emaliowane i w złoto osadzone, z herbami Polski, Litwy i Sforeyów. Długość 0,175 m., szerokość 0,117 m., grubość 0,060 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

c) Miniatury emaliowane

825. **Popiersie mężczyzny w stroju** z czasów Ludwika XIV, malowane miniaturowo na emalii. Jedna z najpiękniejszych robót tego rodzaju z końca XVII i początku XVIII w. dzieło słynnego miniaturzysty *Petitot*. Miniatura ta prześlizgnęła się, odznacza się w kolorycie, prawdą we wszystkich częściach, i myślą rozlaną w całej tej nader pięknej twarzy. Mężczyzna średniego wieku, ubrany w perukę pudrowaną, fioletową axamitną Tudzież z chustką białą haftowaną na szyi, którego tu wizerunek mamy, należeć musiał do znakomitości dworu Ludwika XIV. Emalia ta pod szkłem jeszcze od uszkodzenia chroniąca się, oprawioną jest w szczerozłotą tabakierę prostokątną, francuzkiej roboty, a jak piękne ozdoby na niej poznać dają, z końca XVIII wieku. Tak ta miniatura jako i następnych kilka zrobione na rozkaz Ludwika XIV przez *Petitota*, kolejną spadku przeszły na własność Maryi Antoinetty, w czasie rewolucyi francuzkiej dostały się do rąk znanego hr. Walickiego który je długi czas miał w zbiorze swoim w Wilnie, a w końcu dał pewnemu *abbé* do sprze-

- dania w St. Petersburgu, gdzie w ilości sztuk 30 nabyte przez ojca dzisiejszej właścicielki, zdbią piękne zbiory Willanowskie. Wysokość miniatury 0,050 m., szerokość 0,040 m. Własność hr. Aug. Potockich.
826. **Popiersie króla Ludwika XIV** w wieku około lat 40 malowane miniaturowo na emalii, robota współczesna bardzo piękna, przez Petitota. Król przedstawiony jest w peruce ciemnej z małym wąsikami w pancerzu złotym ze wstęgą św. Ludwika. Na szyi ma białą chustkę. Miniatura owalna oprawna w złoto i pod szkłem osadzona w niewielkiej tabakierce szylkretowej. Pochodzi ze zbioru po hr. Walickim. Wysokość miniatury 0,028 m., szerokość 0,024 m. Własność hr. Aug. Potockich.
827. **Popiersie jednego z dzieci (*prince de Condé*?)** Ludwika XIV jeszcze w wieku lat około 10, malowane miniaturowo na emalii, robota współczesna jedna z najpiękniejszych Petitota. Księżę przedstawiony jest w zbroi złocistej ze wstęgą Ludwika, na ramionach ma sute węzły ze wstążek pąsowych i szeroki kołnierz koronkowy. Włosy naturalne bardzo obfite i jasne otaczają gęstemu puklami piękną i pełną zdrowego rumieńca twarz dziecka. Emalia ta owalna oprawna jest w złotą tabakierkę wysoką także owalną, wysadzaną perłową muszlą i złotem różnobarwnem. Oprawa jest współczesna francuzka i ma cechy A ukoronowane „dwie gałęzie wawrzynowe” i „BD z dwiema małemi liliami”. Pochodzi ze zbioru po hr. Walickim. Wysokość miniatury 0,027 m., szerokość 0,023 m. Własność hr. Aug. Potockich.
828. **Popiersie pani de Maintenon** malowane miniaturowo na emalii, robota współczesna bardzo piękna, ręki Petitota. Pani de Maintenon, przedstawiona jest z włosami dosyć jasnymi, ułożonemi w liczne pukle, na szyi ma sznur ogromnych pereł, suknia głęboko wycięta ma bogate spięcie i lekką gazową obsłonę. Miniatura ta owalna schroniona pod szkłem, oprawna w złoto, umieszczona jest w tabakierce prostokątnej srebrnej giloszowanej nowszej roboty. Pochodzi ze zbioru po hr. Walickim. Wysokość miniatury 0,027 m., szerokość 0,024 m. Własność hr. Aug. Potockich.
829. **Popiersie młodej damy ze dworu** Ludwika XIV, miniaturowo malowane na emalii, robota współczesna bardzo piękna, ręki Petitota. Wizerunek ten odznacza się nadzwyczajną jasnością włosów które w rozpuszczonych lokach spływają po obu stronach skroni. Warkocz zakryty jest grzebieniem suto perłami obsadzonym, na szyi ma sznur dużych pereł, i wielkie także perły w uszach. Suknia jasna i lekka głęboko wycięta, ma bogatą zapinkę. Miniatura ta owalna w złoto z emalią oprawna i szkłem przykryta, osadzona jest na wierzchu tabakiery szylkretowej wewnątrz złotem wyłożonej. Robota złotnicza nosi na sobie cechy „kotwice” (znak St. Petersburgski), i w ukośnym kwadracie kwiat na długiej łodydze z głoskami NPB. Pochodzi ze zbioru po hr. Walickim. Wysokość miniatury 0,041 m., szerokość 0,034 m. Własność hr. Aug. Potockich.
830. **Popiersie pani de la Valière** miniaturowo malowane na emalii, prześliczna robota współczesna ręki Petitota. Pani de la Valière przedstawiona jest bokiem, z twarzą zwróconą, śliczne ciemne włosy u warkocza sznurem pereł ujęte, w długich a lekkich splotach otaczają piękną i młodą jej twarz, na szyi sznur pereł, perły także są w uszach. Suknia jasna mocno wycięta i aż na ramię spadająca obszyta jest koronką, na ramieniu przypięta brylantowym z perłami guzem, na plecach widać część płaszcza czy też szalu pąsowego. Prześliczna ta miniatura owalna, w złoto za szkłem oprawna osadzona, jest na wierzchu tabakierki prostokątnej szylkretowej, wewnątrz złotem wyłożonej. Robota złotnicza nosi na sobie cechy „kotwice” (znak Petersburski) i w ukośnym kwadracie głoski EMR. Pochodzi ze zbioru po hr. Walickim, Wysokość miniatury 0,036 m., szerokość 0,032 m. Własność hr. Aug. Potockich.

831. **Popiersie damy ze dworu** Ludwika XIV malowane miniaturowo na emalii, robota współczesna Petitota. Dama ubrana jest w suknię czerwoną z paskiem szafirowym u góry i ma zasłone gazową spadającą na plecy z warkocza przepleczonego wstążką szafirową, włosy ciemne w małych kędziorach wiją się koło skroni, twarz jej jakkolwiek piękna i zaledwie dwudziestoletnia, usta ma nieco za duże. Miniatura ta owalna w złoto z emaliowanym brzegiem i za szkłem oprawna, osadzona jest w tabakierce okrągłej szylkretowej złotem wewnątrz wyłożonej. Robota złotnicza nosi cechy „kotwice” (znak St Petersburgski) napis Keibel i głoski AR. Pochodzi ze zbioru po hr. Walickim. Wysokość miniatury 0,028 m., szerokość 0,025 m. Własność hr. Aug. Potockich.
832. **Wizerunek dziewczycy ubranej w kwiaty**, malowany miniaturowo na emalii, robota francuzka z początków XVIII w. Młoda dziewczica z jasnymi włosami wyobrazona jest na tej wielkiej miniaturze, prawie do połowy nóg, cała ubrana w bieli, przez ramie tylko spada jej rodzaj chusteczki czerwonej przepaską przytrzymanej, w prawem ręku ma w złoto oprawny medalion, lewą zaś ręką przytrzymuje wiązkę kwiatów która poczynając się we włosach całą ją przepasuje. Jakkolwiek wyrobienie tej miniatury jest bardzo delikatne, układ całości i malowanie kwiatów zdradza mniej mistrzowską rękę. Miniatura ta szkłem przykryta stanowi wierzch okrągłej tabakierki szylkretowej zewnątrz całkiem okrytej blachą złotą emaliowaną w paski szafirowe. Pochodzić ma także ze zbioru po hr. Walickim. Średnica miniatury więc prawie i tabakiercy 0,073 m. Własność hr. Aug. Potockich.
833. **Popiersie Damy z czasów rewolucyi** francuzkiej, malowane miniaturowo na emalii, robota malarza Kanz. Wizerunek ten przedstawia damę wcale, piękną, ale z włosami prawie rudymi, dosyć krótkimi i w nieładzie podług ówczesnej mody, piersi obnażone, zaledwie tylko przejrzyście gazowa grecka tunika nawpół je okrywa po wierzchu widać rąbek błękitnego płaszcza, w uszach perły, na tle z boku podpis malarza Kanz. Miniatura ta owalna pięknej zresztą chociaż nieco grubszej roboty, szkłem przykryta i w złoto oprawna, stanowi wierzch tabakierki złotej czarno emaliowanej, a wewnątrz złotą blachą gładko wyłożonej. Robota złotnicza nosi cechy FJ i związane głoski E.L.Z. Pochodzić ma także ze zbioru hr. Walickiego. Wysokość miniatury 0,052 m., szerokość 0,041 m. Własność hr. Aug. Potockich.

Mozaika

854. **Mozaika rzymska nadzwyczaj** pięknej roboty, tworząca wierzch tabakierki szylkretowej w złoto oprawnej. Przedstawia krajobraz włoski w jesieni, z wieczornem oświetleniem. Rozmaitość a stosownie dobrane kolory drzew i nieba, oraz drobność użytych kamieni udają na pierwszy rzut oka miniaturową emalię. Długość mozaiki 0,071 m., wysokość 0,048 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

Rzeźby w twardym kamieniu i myncarskie

1. Kamee i rzeźby w twardym kamieniu

859. **Głowa dziecka wypukło rzeźba** z chalcedonu, robota starożytna, oprawna w złoto, owalna. Wysokość 0,056 m., szerokość 0,045 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
861. **Główka niewiasty** uwieńczonej wawrzynem, popiersie wyrzeźbione z agatu mleczno przezrystego, u spodu ma otwór od osady czyli podstawy dziś brakującej, w uszach miała kolczyki zapewne złote, które obdarto uszkodziwszy część rzeźby, robota starożytna. Wysokość 0,038 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

863. **Główka niewiasty umarłej** wyrobiona wypukło ze skaty szmaragdowej, twarz i szyja są z zielonej części, rąbek zaś głowę otaczający i tło z białej są wyrżnięte. Robota nader piękna w owalu oprawna jest w złoty pierścień. Obok leży wyborna kopia tej rzeźby odlana z masy szklistej nieprzeźroczystej białej. Wysokość 0,028 m., szerokość 0,018 m., grubość kamienia 0,015 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
866. **Popiersie matrony rzymskiej** z włosami na przodzie w drobne kędziorki gęsto ułożonemi, i diademem podtrzymanemi bokiem. Piękna płaskorzeźba, na lawie wulkanicznej o dwóch barwach wyrobiona; tło jest popielate, a popiersie z warstwy białej nieco żółtawej. Robota starożytna rzymska. Owalna ta oprawna w złoto tworzy medalion do zawieszenia na szyi. Wysokość 0,040 m., szerokość 0,027 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
867. **Ariadne uwieńczona bluszczem**, popiersie bokiem w płaskorzeźbie, wyrobione z onyxu o dwóch warstwach, tło i włosy brunatnej w pół przejrzystej barwy, twarz i szyja białe. Robota starożytna grecka. Owalna ta kamea mocno przez czas zniszczona, pięknego wyrobienia, oprawna jest w złoto na kształt medalionu. Wysokość 0,037 m., szerokość 0,026 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
868. **Zeus indicus. Popiersie** bokiem, uwieńczone wawrzynem, wyrobione w płaskorzeźbie dosyć grubej, z onyxu o trzech warstwach, twarz szyja i obwódka ze środkowej mleczno-białej, włosy i część płaszcza z dwóch warstw czerwonych w pół przejrzystych. Oprawne w złoto na kształt medalionu. Wysokość 0,036 m., szerokość 0,028 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
869. **Popiersie bokiem obrócone**, niewiasty uwieńczonej liściem dębowym, na głowie zastłona, płaskorzeźba z onyxu o dwóch barwach: jasno brunatnej przejrzystej i mleczno-białej. Oprawne w złoto na kształt medalionu. Wysokość 0,030 m., szerokość 0,026 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
870. **Popiersie bokiem obrócone**, niewiasty z bluszczem we włosach. Płaskorzeźba z onyxu o trzech warstwach, tło czarne popiersie mleczno-białe, warkocz i boczne sploty włosów brunatnej barwy. Oprawne w złoto z uszkiem do noszenia jako medalion owalny. Wysokość 0,031 m., szerokość 0,024 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
872. **Eucharystia czyli ofiara**, wielka kamea owalna płaskorzeźbiona w agacie brunatnym w pół przejrzystym. Przedstawia ona ofiarę, którą czyni mężczyzna w towarzystwie niewiasty koroną murową uwieńczonej (miasto) ze lwem u nóg (Wenecja?) przed nimi stoi niewielki ołtarz z płonącym ogniem, asystują dwie dziewice grające na lutni i na flecie. Przed ołtarzem zaś ofiarnym siedzi na ziemi z rogami obfitości w ręku bóstwo emblematyczne (morze lub rzeka uosobiona?) któremu czyniona jest ofiara, w głębi portyk o trzech słupach jońskich, wieńcami obwieszony. Pod spodem zaś grecki napis EVXAPJETIA. Jest to zapewne bizantyńska robota, chociaż gruba ale nie bez pewnego wdzięku w układzie. Kamea ta osadzona jest w wieku tabakiery szylkretowej w złoto oprawnej. Szerokość kamei 0,078 m., wysokość 0,062 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
873. **Orzeł Jowisza, z piorunem w szponach**, lecący. Płaskorzeźba wyrobiona nader płytko na chalcedonie z białej jego warstewki. Rzeźba piękna starożytna. Owalna ta kamea oprawna jest w złoto na kształt medalionu. Wysokość 0,059 m., szerokość 0,054 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
874. **Biga**, wóz dwukolny zaprzężony dwoma końmi którym jedzie niewiasta (Victoria). Płaskorzeźba owalna na agacie dwubarwnym, tło czarne, a rzeźba mleczno-biała, pięknej roboty starożytnej. Kamea ta oprawna jest w złoto z uszkiem do noszenia jak medalion. Szerokość 0,041 m., wysokość 0,026 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

875. **Ofiara Ifigenii.** Wkłęślorzeźba na krwawniku. Przedstawia Ifigenią klęczącą u stóp ołtarza na którym gore płomień święty, ofiarnik już położył rękę na jej głowie, a drugą podniósł topór do cięcia. Agamemnon nachyla się nad córką, za nim stoją wodzowie greccy, a przy ołtarzu Cystofora i kapłan, w głębi widać gałęzie drzew dębu i wawrzynu. Piękna ta rzeźba zdaje się być nowszej roboty. Oprawna w złoto z uszkiem do noszenia na kształt medalionu. Wysokość 0,041 m., szerokość 0,035 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
876. **Eskulap radzi się Pana.** Wkłęśło-rzeźba na krwawniku, w dolnej połowie oblamana, robota starożytna owalnego kształtu. Eskulap siedzi przed półposągiem (hermesem) Pana, stojącym pod drzewem figowym, przed nim stoi czara ofiarna. Piękna ta rzeźba oprawna jest w złoto z uszkiem do noszenia jako medalion. Wysokość 0,040 m., szerokość 0,930. Własność hr. Aug. Potockiego.
877. **Trzy wielkie i piękne wkłęśło-rzeźby** owalne na kryształach górnych wyrobione. Dzieło nowoczesne rzeźbiarza Joanes. Przedstawiają one w nader pięknej rzeźbie. Śmierć Akteusza, który spada z drogi mlecznej wraz z rozhukanymi końmi słońca na dole zrozpaczone Nimfy przemieniają się w wierzyby, a bożek rzeczny zdumiony w górę spojiera. Pod spodem napis IOANES. B. Kaźń Prometeusza zlatujący orzeł rzuca się na przykutego do skały za ręce i nogi i chce mu wydrzeć wątrobę. Pod spodem napis IOVANES. B. Porwanie Adonisa, uśpiony młodzian unoszony jest w obłoki przez orła Jowiszowego, pod spodem napis IO. Wszystkie te trzy rzeźby jednakiej są wielkości. Szerokość 0,095 m., wysokość 0,071 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
878. **Meduza, popiersie** wkłęśloryte, pasta, czyli z masy szklanej odcisnięta starożytna kopia. Przedstawia popiersie niewiasty, ze skrzydłami na głowie, mającą żmije we włosy wplecione, a na piersiach panczer łuskowy. O dawności tej pasty, przekonywa spód tęczowemi kolorami zaszły (zirisowany). Oprawna w złoto nakształt medalionu owalnego. Wysokość 0,036 m., szerokość 0,026 m. Własność hr. Aug. Potockiego

Rzeźby, płaskorzeźby i sprzęty rzeźbione

1. Przedmioty Religijne

a) Rzeźby i płaskorzeźby

926. **Judyta z głową Holofernesa,** płaskorzeźba z gliny wypalanej. Wysokość 0,112 m., szerokość 0,086 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

b) Krucyfiksy

932. **Krucyfix** koralowy na krzyżu brązowym złożonym różnymi ozdobami z koralu wysadzonym. Robota zeszłego wieku. Własność hr. Aug. Potockiego.

2. Rzeźby rozmaite

c) Posąжки i popiersia rozmaite drobne

951. **Mojżesz,** niewielki posązek, z gliny modelowany i wypalony, zdaje się być oryginalnym pierwowzorem do sławnego posągu wykonanego przez Michała Anioła Buonarotti między 1542 a 1545 r. do grobowca papieża Juliusza II w Kościele św. Piotra w okowach (S. Pietro in Vincoli) w Rzymie. Wiadomo że Michał Anioł (ur. 1474 zm. 1563) otrzymał w r. 1505 od papieża Juliusza II polecenie zrobienia mu za życia jeszcze nader wspaniałego grobowca, do którego wnet rysunek (dotąd we Florencji istniejący) ułożył, i rozpoczął od statui Mojżesza zdobiącej dół pomnika, lecz zaraz w następnym roku różne zaszły przeszkody który

wykonanie tego olbrzymiego przedsięwzięcia przez lat czterdzieści zwlekały, tak że ów grobowiec dopiero we trzydzieści dwa lata po śmierci Juliusza (1513) ukończony został i to wedle znacznie już prostszego rysunku. Model gliniany jaki tu mamy, nabyty we Włoszech przez niemylnie cechy wielce mistrzowskiej ręki która go robiła i niejaki małe odmiany od wykonanego w marmurze kolosalnego posągu odznaczający się, bardzo prawdopodobnie może być dziełem oryginalnym Michała Anioła, pierwowzorem do owej wielkiej statui, azatem wykonanym w r. 1505. Jakoż za taki jest przez znawców uważonym. Stoi na czarnej podstawie marmurowej z napisem: *Moysse de Michel Ange Buonarotti*. Wysokość 0,366 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

3. Płaskorzeźby

c) Popiersia w medalionach

976. **Popiersie Jerzego Lubomirskiego** hetm. poln. w kształcie mocno wypukło rzeźbionego okrągłego medalionu, odlane z cyny i po wierzchu dłutkiem wyrabiane. Robota krajowa z połowy XVII w. Przedstawia w obwódce z liści wawrzynowych mężczyznę w zbroi z wąsami długimi a podgoloną czupryną, głowa w trzech częściach zwrócona, w otoku napis: „GEORG. LVBOMIR. S. R. I. P. COMES. IN. WIS. REGNI. MARE ET. CAMPIDVX. & &., Robota tego medalionu jest piękna i ciekawa z powodu, że przedstawia tego znakomitego męża w starszym wieku aniżeli nader rzadki medal jego z popiersiem żony Konstancyi Ligęzianki, wyobrażony u Raczyńskiego Nr. 156. Medalion ten był Zrobiony ku końcowi wojny szwedzkiej za Jana Kazimierza; wtedy bowiem dopiero Jerzy Lubomirski, podówczas Marszałek W. Kor. został hetmanem polnym koronnym; ale zawsze przed 1665, w którym Lubomirski te godności utracił podniósłszy rokosz przeciwko królowi, Umarł w Wrocławiu 1667 r, Średnica 0,155 m. Własność hr. Aug. Potockiego,
977. **Popiersie Jana III w kształcie** płaskorzeźbionego medalionu okrągłego, z gliny wypalanej. Robota nowoczesna. Przedstawia króla w zbroi i płaszczu, w otoku napis: IOANNES III DACICVS. TURC. TART. POL REX. M., u dołu wyciśnięty podpis: ST. AMANS. Średnica 0,158 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

4. Sprzęty i naczynia rzeźbione

a) Z żelaza kute

983. **Zamek do drzwi wraz z kluczem**, o dziewięciu szlishakach, z nader sztucznym mechanizmem, ozdobnie z żelaza odkuty, dzieło mistrzowskie. Robota florencka z połowy XVI wieku, najpodobniej Benvenuto Celliniego. Przód zamku przedstawia fronton świątyni kolumnami i plastrami jońskimi bogato przybrany, wszystko z żelaza czysto młotkiem odkuwane. W trzech niszach tego frontonu umieszczone są trzy posąжки także misternie z żelaza wykute, środkowy wyobraża Jowisza z orłem u nóg, ale młodzieńczej postaci, dwa zaś drugie Cyklopów kujących pioruny dla króla bogów. Klucz tego zamku niemniej jest ozdobny, rękojeść ma w kształcie małego czworobocznego filaru, który wraz z dwiema nagimi figurami (Atlantów) dźwiga rodzaj małej świątyni z czterema frontonami (dwa szerokie i dwa węższe) zakończonej u góry okrągłą latarnią przejrzysto wyrobioną i kółkiem do zawieszenia klucza; na ścianach tej świątynki, w drobno odkutych płaskorzeźbach wyobrażono są: kuźnia Wulkana i wóz słońca. Wszystkie rzeźby na tym zamku wykonane są po mistrzowsku i usprawiedliwiają mniemanie że mamy w nim jedną z robót Benvenuto Celliniego, który zarówno ze złota jak z gliny lub żelaza umiał

wydobywać dzieła cechą mistrzowskiej ręki i myśli jogo noszącej. Na skrzynce zamkowej wyryty r. 1548. odpowiada epoce, gdy wielki ten mistrz (ur. 1500 zm. 1571). Po kilkoletnim pobycie we Francji na dworze Franciszka Igo do Florencji swej rodzinnej ostatecznie powrócił. Długość zamka 0,220 m., wysokość 0,190 m., grubość całego 0,072 m., długość klucza 0,123 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

b) Rogi myśliwskie z kości słoniowej

988. **Trąbka myśliwska** z kości słoniowej, gładko wytoczona; z ustnikiem (mundsztukiem) i oprawą rzeźbioną oraz łańcuszkami z brązu połączanego. Długość 0,378 m., średnica otworu 0,058 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
989. **Trąba myśliwska pięknie i starannie** rzeźbiona z kości Słoniowej z herbami i popiersiem Jana Sobieskiego. Wyrób saski z nowszych już czasów pochodzący. (XVIII lub początków XIX wieku). U góry sploty zwierząt i ptaków drapieżnych gryzących się między sobą., Poniżej trofea ze zbroi, puklerzy, halabard, tureckich znamion wojennych i t. p. ułożone. Trzeci oddział stanowią z jednej strony ukoronowana 5-cio polowa tarcza z herbami Polski, Litwy i „Janina” (Sobieskich) nad koroną orzeł Polski; z drugiej zaś strony, na owalnej tarczy otoczonej chorągwiami i mieczami popiersie Jan III, w ferezy futrem bogato podbitej, na głowie korona. Nad tarczą wznosi się hełm w koronie szlacheckiej, a udołu wypukło rzeźbiony napis: IOANNES. SOBIESKY. III D. G. REX. POLONIAE. ET. M. D. LITHVN (sic) MDCLXXXIII. Dolna ostatnia część Trąby zębato zakończona, ozdobiona jest arabeskami między którymi znajduje się z przodu herb królewski Janina. Długość 0,780 m., średnica w otworze 0,078 m. Własność hr. A. Potockiego.

c) Kufle z kości słoniowej rzeźbione

995. **Kufel z kości słoniowej** wypukło rzeźbionej z popiersiem Augusta II, oprawiony w srebro połączane z pokrywą uchem z tegoż kruszcu. Wyrób z końca XVII wieku oprawa nowoczesna roboty Froment-Meurice'a. Rzeźba tego pięknego kufła wcale dobro, pośrodku wyobraża popiersie Augusta II z wypukłym napisem dokoła: FRIDERICVS AVGVSTVS II REX POLONIAE MDL. Po jednej stronie w bogatych ozdobach tarcza pięciopolowa z herbami polsko saskimi, po drugiej dwupolowa z herbami elektorskimi. Pod uchem napis 1697 d. 15 Sept. (data koronacji Augusta II). Kufel ten całkiem we środku srebrem pozłocistym jest wyłożony z takąż nader pięknej roboty pokrywą rączką resztą okucia, nowszej paryskiej roboty. Na pokrywie dwaj aniołowie trzymają podwójną emaliowaną tarczę z herbem: „Pilawa”, teraźniejszego właściciela i jego małżonki. Wysokość kufła wraz z pokrywą i okuciem 0,305 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
997. **Trzon kufła pięknie rzeźbiony** z jednej sztuki kości słoniowej z popiersiem Augusta II. Wyrób saski z końca XVII w. Z przodu wyrzeźbione jest popiersie Augusta II dokoła którego wypukły napis: AVGVSTVS REX POLONIAE i rok 1697. Z jednej strony popiersia ukoronowana pięciopolowa tarcza z herbami sasko-polskimi, z drugiej podobna tarcza o 24 polach z herbami elektorskimi, nad nią 10 hełmów i tyleż koron. Obie te tarcze otoczone są pięknymi arabeskami podobnie jak i tylna część kufła. U góry dokoła idą zęby w kształcie liści wycięte. Wysokość 0,176 m., średnica 0,150 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
1000. **Puchar z kości słoniowej**, rzeźbiony, z takąż pokrywą. Robota z początków XVIII wieku. Przedstawia w płaskorzeźbie dzieci bawiące się z łabędziami, delfinami i t. p., ucho stanowi

przeięty tryton na pokrywie zaś znajduje się delfin z trojgiem dzieci, z tych jedno trzyma trójząb Neptuna. Całość utrzymuje klęczący i pochylony człowiek. Wysokość z pokrywą 0,400 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

1001. **Odlew woskowy** z rzeźby która zapewne pierwotnie zdobiła puchar, zwężający się ku górze, ze słoniowej kości wyrobiony. Wykonanie jej znakomite odnosi się do końca XVI wieku. Wypukłorzeźba ta przedstawia bachanalia z Bachusem bachantkami i centaurem. Wysokość 0,190 m., średnica większa 0,110 m. Własność hr. Aug. Potockiego.
1002. **Kubek z kości słoniowej rzeźbiony**, z takąż nakrywką, nieco owalny, oprawny u dołu i u góry w srebro pozłacane i rytowane. Wyrób najpodobniej krajowy z końca XVII wieku. Rzeźba przedstawia morskie zabawy amorków, łowienie ryb, pływanie na delfinach i muszlach i t. p. na pokrywie wyrobiony jest w dziwnym skróceniu jakby z ukosa widziany. Kupido śpiący przy nim łuk i sajdak ze strzałami, draperja przykrywająca posłanie jego u dołu przejrzysto jest wycięta, pod spodem pokrywy osadzony jest srebrny medal Jana III z napisem: IOAN. 3. REX POL. Wysokość 0,150 m., średnica większa 0,083 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

d) Skrzynki ozdobne z kości słoniowej

1005. **Pudélko owalne z kości słoniowej** rzeźbione, z pokrywą na zawiasie odmykaną. Wyrób XVII w. Dokoła boków dzieci leżące lub klęczące jedzą winogrona i inne owoce. Na wieku kobieta naga (Pomona) w lewej ręce trzyma róg obfitości, a na drugiej się wspiera, obok niej różne owoce oraz dwoje dzieci. Długość 0,142 m., szerokość 0,111 m., wysokość 0,082 m. Własność hr. Aug. Potockiego.

Materiały archiwalne z zasobów

Archiwum Główne Akt Dawnych (AGAD)

– Archiwum Gospodarze Wilanowskie (AGWil.), dz. IX

– Archiwum Gospodarze Wilanowskie (AGWil.), Kasa Generalna i Kasa Domowa (KGiKD)

Tytuły prasowe

„Dziennik dla Wszystkich i Anonsowy”, 1889

„Gazeta Warszawska”, 1856, 1857

„Kurjer Warszawski”, 1856

Publikacje

Ajewski K., *Warszawskie kolekcjonerstwo militariów historycznych okresu zaborów*, cz. 1: *Zbrojownie i zbiory*, „Muzealnictwo”, 47, 2006, s. 25–45.

Drexlerowa A.M., *Muzea, wystawy i ich publiczność*, w: *Kultura miejska w Królestwie Polskim*, cz. 1: *1815–1875*. Warszawa – Kalisz – Lublin – Płock, Warszawa 2001.

Drexlerowa A.M., *Wystawy wytwórczości Królestwa Polskiego*, Warszawa 1999.

Katalog wystawy starożytności i przedmiotów sztuki 1856 urządzanej w Pałacu JW. hr. Augustostwa Potockich w Warszawie na Krakowskim Przedmieściu na korzyść Domu Schronienia Opieki Najświętszej Maryi Panny, Warszawa 1856.

Kowalczyk J., *Starożytnicy warszawscy połowy XIX w. i ich rola w popularyzacji zabytków ojczystych*, w: *Edukacja historyczna społeczeństwa polskiego w XIX w. Zbiór studiów*, red. J. Maternicki, Warszawa 1981, s. 157–202.

Kozakiewicz S., *Warszawskie wystawy sztuk pięknych w latach 1819–1845*, Wrocław 1952.

Kwiatkowska A., *Meble trzech pokoleń rodziny Potockich*, „Studia Wilanowskie”, 26, 2019, s. 83–117.

Mossakowska W., *Początki fotografii w Warszawie (1839–1863)*, Warszawa 1994.

Podczaszyński P.B., *Przegląd historyczny starożytności krajowych. Z powodu wystawy urządzanej w r. 1856 w Pałacu JW. Hr. Aug. Potockich w Warszawie*, Warszawa 1857.

Przedziecki A., E. Rastawiecki, *Wzory sztuki średniowiecznej i z epoki Odrodzenia pod koniec wieku XVII w dawnej Polsce*, seria I–III, Warszawa–Paryż 1853–1860.

S. Orgelbranda *Encyklopedia Powszechna*, t. 1–23, Warszawa 1859–1869: t. 14, Warszawa 1903.

Szczepkowska-Naliwajek K., *Dzieje badań nad dawnym rzemiosłem artystycznym w Polsce 1800–1939*, Toruń 2005.

SPIS ILUSTRACJI

- s. 187 Plakat reklamowy wystawy, za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. I; © Domena publiczna
- s. 188 Stolik ze szkatułą, za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. XXX, poz. 516; © Domena publiczna
- s. 189 Szpada oficera piechoty z czasów Augusta II lub III, K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. V, poz. 185; © Domena publiczna
- s. 189 Szabla hetmana Chodkiewicza oraz szabla hetmana Stanisława Rewery Potockiego, za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. IV, poz. 195, 199; © Domena publiczna
- s. 190 Tarcza ze zbiorów Augustostwa Potockich, za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. I, poz. 275; © Domena publiczna
- s. 190 Zegarek kieszonkowy, za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. XIII, poz. 452, 454; © Domena publiczna
- s. 190 Kufel z kości słoniowej, za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. XX, poz. 995; © Domena publiczna
- s. 190 Kufel srebrny, za: K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. XIX, poz. 614; © Domena publiczna
- s. 191 Oprawa książki królowej Bony, K. Beyer, *Album de l'exposition des objets d'art et d'antiquité*, Varsovie 1856, Tab. XII, poz. 819; © Domena publiczna
- s. 194 Widoki wnętrza pałacu Lubomirskich w Krakowie podczas „Wystawy starożytności” w 1858 r.; nr inw. MHK-754-VIII-4, MHK-754-VIII-5, MHK-1526-VIII; wł. Muzeum Krakowa; © Muzeum Krakowa

JOANNA PAPROCKA-GAJEK

absolwentka historii sztuki UKSW, autorka rozprawy doktorskiej poświęconej historii warszawskiego platernictwa w latach 1822–1914. Zainteresowania badawcze koncentruje na historii zastawy stołowej, obyczajowości oraz działalności kolekcjonerskiej Stanisława Kostki Potockiego i jego potomków. Nagrodzona w konkursach: im. Prof. ks. Szczęsnego Dettlofa oraz im. Hanny Szwankowskiej Varsaviana 2013–2014. Od 2006 r. Kierownik Działu Sztuki MPKJIII w Wilanowie. Autorka artykułów naukowych i popularnonaukowych; redaktor naczelny „Studiów Wilanowskich”.

Opracowanie wykonano w ramach prac statutowych muzeum

Kontakt: jpaprocka@muzeum-wilanow.pl

Copyright ©: 2019 Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie.

All rights reserved.